

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto II.

V Celovec, 1. januarja 1882.

Štev. I.

Zvezdana.

Roman. Spisal Anton Koder.

Prvo poglavje.

Na Radovji, v zagorskejslovenskejsl. vasi, bil je takov dan kakor praznik, če ravno ni bilo niti v velikej niti v malej pratiki radovskih vaščanov videti rudečega znamenja. Vendar to nič ne dé. Isti dan je bil prazničen vsem. Motike in sekire in vse orodje je počivalo in gospodarji tudi. Ondi pod starodavno širokovejato lipo so stali, kratke svetloturničkaste pipe tlačili, cele oblake dima v lipove veje spuščali — in novega župana volili.

Poslednje ni bilo tako lahko in vsakdanje delo. Dobiti vrednega naslednika staremu Dragarju, ki je trideset let častno in možato županoval po Radovji, mnogo lepih pravic soseski pridobil, mnogo zavutih in pretkanih pravnih v občeno korist pravdal in se prepiral z mustačarji v cesarskih pisarnah, to je ogrevalo mnogo glav soseskinih svetovalcev.

Da je moral Dragar ravno zdaj umreti, ko bi ga soseska najbolj potrebovala, ko se zaradi prevelikih davkov, kar je on sam gosposki dokazal, srenjski pašniki, gozdi in njive merijo, tega možakarji kar razumeti ne morejo. Zaradi tega godrnjajo in se hudujejo in morda s tem Dragarju celó smrtni mir, kterege ondi na griči med križi uživa, kratijo. Saj je v resnici Radovje sedaj v kritičnem položaji. Kje naj iščejo možakarji takovega župana, da bi bil podoben ranjcemu, da bi bil študiran, premeten, da bi po nemško umel jezik majati, da bi vedel, kako se je z gosposko po cesarskih pisarnah vesti, da bi vse tiste hudimanove postave, ktere se vedno ondi kujejo in ubogega kmetiča stiskajo, v malem prstu imel in kdo vé, kaj še vse. Tudi poslednje bi še ne zadostovalo. Župan mora biti tudi mož, prav mož, boljši od svojih sosedov, novcev mora imeti in ne gledati na krajcar. Kedar se prodaja kakemu sosesčanu krava iz hleva, konj za plugom, pšenica na njivi, mora s pestjo ob mizo udariti, z ного poteptati, in če ni drugače, nekaj petakov biričem vreči,

da se srenjska čast reši in občinsko posestvo v tuje oderuhove roke ne pride. Takov mož, takov župan je bil Dragar in takevega bajè ne bode več.

Tako ugibljejo in razdirajo resni radovski gospodarji pod vaško lipo in na žulave prste preštevajo, kdo bi bil najvrednejši Dragarjev naslednik, kdo ne.

Precej dolgo se takó pripravajo in modrujejo, a brez uspeha.

Sicer ne manjka gospodarjev, ki so prepričani sami o sebi, da tudi niso tako pod nič. Eden je osem, drugi deset let pri vojakih častno cesarju služil, številke se pisati in v nemščini kleti naučil; drugi ima sina kaplana pri fari, tretji premerja in računi, da bi svojega paglavca v mestne šole dal in gospoda odredil. Zopet drugi ima novo pobeljeno hišo sredi vasi, toči staro vino po poštenej ceni, kamor celó sem ter tja farni župnik, rudečelični kaplan ali suhi učitelj zaidejo. Vse to so lepe, hvalevredne lastnosti, a za takevega župana, kot ga ravno zdaj Radovje potrebuje, je premalo.

V takej stiski se spomni kmetič v razvetenem belem slamniku, mešetar Pipec, nekaj imenitnega in vzklikne na vse grlo: „Možje vaški in gospodarji, poslušajte in ubogajte me, nihče drug naj ne bode župan kot gospod Kolovski ondi na Zabrdji. Povém vam, njega izvolimo, pa je mir besedij in vse prav za sosesko.“

„Gospod Kolovski, gospod Kolovski,“ oglasi se na en pot več možakarjev. Zadnje besede se vrsté potem od ust do ust, od moža do moža. Sicer pa tudi ne smemo zamolčati, da bi poslednje ime ne bilo nekaj nevolje in godrnjanja pri marsikterem gospodarji vzbudilo.

„Da bi vas hudiman potipal in copernice odnesle, možakarji,“ čujejo se posamezni glasovi: „Takega izvolimo, takega, ki se je v domačem gnezdu izvalil, ki Radovje pozna in nas in naše potrebe, ki prtene ali irhaste hlače nosi, kakor mi in naši dedje, ki se v pondeljek drugače oblači kot v nedeljo, pa ne gosposkega, o katerem niti človek ne vé, kdo je in od kod, in kakovo vero ima, če je sploh krščen človek,“ razlegajo se sem ter tja nevoljni ugovori.

V tem trenutku stopi mešetar Pipec na skladnico grčavih borovcev pod vaško lipo, razkorači se mogočno pred možakarji, razcveteni slamnik bolj na desno uho pomakne, z levim zakrpanim črevljem raztrgani desni zakrije, z žulavima rokama tleskne, po tleh pljune in pravi: „Možakarji, sosedje, vi ste neumni in brez glave, če tako mislite in trdite, da bi gospod Kolovski ne županoval prida. Jaz vam kar na ravnost v zobé povém in pravim, da je gospod Kolovski takov gospod, da ni takega. Res je, da ni iz tega kraja, a to nič ne dé. Pošten gospod je, prijazen je, lepo po naše ume govoriti, dobro srce ima za uboge in lepo posestvo premore ondi na Zabrdji, da bi se mu celó ime grajščak spodobilo. Kterega

naj pa volimo, če ne njega? Ali Cestarja, ki so mu posestvo prodali, ali Reparja, ki ni za možato besedo in se celó sosedov ogiblje, ali kterelega drugega? Gospod Kolovski je pa takov gospod, kakor navlašče za župana. Njegova beseda in njegovo ime velja pri gosposki v cesarskih kancelijah in povsod, zakaj pa se gosposki oblači, sam ne vém, koliko jezikov govori in se v svetlem koleseljnu vozi v mesto, kamor mi niti peš nimamo časa hoditi. Tudi verjemite mi, da on pozna naše križe in težave, akoravno ne živi mnogo časa tu. Povém vam, ko je bil zadnjič pri meni na žagi, saj veste, ki jo imam od njega v najemu, vedel je vse in govoril tako, kakor da bi bil že trideset let gospodaril na Radovji in ne na pernicah počival in v petek in svetek lahko brez dela hlačal okoli. Že tedaj sem mislil, to bi bil pravi mož, pravi župan, ko bi ga mogli izvoliti. Takov bi ne gledal na krajcar in kmetskih žuljev bi ne strojil in posestev na boben spravljaj, ko bi se utegnolo primeriti, da bi mu bil kakov kmetič kaj na dolgu, ali bi na njegove duri potrkal, kedar bi mu birič zadnjo kravo iz hleva vlekkel.“

Tako je govoril Pipec, in možakarji so ga zvesto poslušali, z glavami kimali in njegovim besedam pritrkavali. Potem nastane sporazumljenje in konec preimenitnega posvetovanja.

Nekaj trenutkov pozneje se dvigne ves srenjski zbor izpod vaše lipe in hiti na bližnje Zabrdje gospodu Kolovskemu naznanjat, da je za župana na Radovji izvoljen.

Spredej pred častitljivo deputacijo stopa z nepopisljivim ponosom kakor slaven vojskovodja pred mogočno vojsko mešetar Pipec, kajti svest si je če ne slavne zmage, vsaj podaljšanja obroka za zaostalo najemščino na zabrdskej žagi. Poslednje si je pa tudi brezdvomno zaslužil s svojim navdušenim govorom in le temu se ima zahvaliti gospod Kolovski, da se bode podpisaval s častnim imenom: Radovski župan.

Slovenski kmet je sicer krotek kakor ovca, vedno potrpljiv in voljen, a sem ter tja vendar ne more zakriti svojega skritega, ponosnega in tudi nekoliko revolucionarnega duha.

Tako je tudi isto popoldne nekaj kmetov klelo in se togotilo, da bode gosposki nepridiprav gospodaril, ukazoval in blačal ponosno po Radovji, domači kmet pa, ki tudi kaj vé in ume, naj le vedno uboga in molči in trpi, pa nič drugega, in povrh visoke davke plačuje. Včasih vsega tega ni bilo, pa je bilo vse na boljšem. Škrici niso zahajali na Radovje, in županu niso rekali gospod, pa več pšenice se je pridelalo in dedje so si kakov požirek vina privoščili. Zdaj je pa pravi križ božji — in ves narobe svet.

Tako so sodili nekteri radovski gospodarji, o slabih časih tožili in hudomušno gospodo, velike davke in ostre postave so rahljali in premlievali.

Ne vemo, ali so imeli po vsem prav ali ne, a to nam je znano, da neki pisatelj trdi, da slovenski kmet ni brez glave in je celó mnogo potov velik in resničen filosof ali kali?

Drugo poglavje.

Selišče Zabrdje je bilo pol gosposko. Stalo je samotno vrh prijaznega griča, kakor da bi se sramovalo ponižnih kmetjskih stanovanj v gorskem zakotji. Lepo belo poslopje nove stavbe je obdajalo sadno drevje. Ob obzidji notri do oken polnih dišečih rož pa je plezala in se stegovala celó vinska trta. Na desno proti vzhodu so se razprostirali travniki in nekaj polja, proti severju in zahodu smrekovi gozdi, proti jugu pa se je odpiral svet. Ondi je vas Radovje.

V tem lepem kraji si je gospod Kolovski, prijazen možak, na svoja stara leta stanovanje izbral. Prišel je pred kakimi petimi leti sèm. Nihče ga ni prašal in ne vé še dandanes, od kod. Kupil je opuščeni holm Zabrdje od zapravljivega kmeta na Radovji, ondi belo gosposko poslopje sezidal, lep sadonosni vrt zasadil, opuščene senožeti pognojil, nekaj polja pridobil in stvaril tako v kratkem času prijazno selišče Zabrdje. Akoravno je bil Kolovski gospod, kmetje so ugibali in razdirali pri kupi vina ali žganja, da mora biti celó imeniten in petičen gospod, sramoval se vendar ni sem ter tja prijeti za lopato, sekiro ali drugo orodje. Videli so ga več potov na vrtu, na polji, na senožetih ali v gozdu delati s svojo malo družino, da naposled niso vedeli, ali naj bi mu rekali in ga klicali „gospod“ ali kako. Tudi je včasih obiskaval gospod Kolovski vaško krčmo, edino na Radovji, ondi s kmeti več potov pri enej mizi pil, s kupicami trkal, jim o umnem gospodarstvu in kmetijstvu pripovedoval in posled pogostoma račun vsem pivcem plačal.

Poslednje in pa navada, da se je Kolovski dalje od doma v svetlem koleseljnu in ne v kmetjskem vozu vozil, da se je ob nedeljah in praznikih kanclijjskim gospodom enako oblačil in smodke pušil, ohranilo mu je vendar le prijetno ime: Zabrdski gospod.

Rekli smo, da je imel gospod iz Zabrdja le malo družino, in o njegovej ženi in otrocih niti omenili nismo. Tega ni bilo treba. Kolovski je bil vdovec ali kaj, ker gospodinje ni bilo videti na Zabrdji in kopice otrok tudi ne. Edino desetletno, črnooko, črno laso deklico je pripeljal pred petimi leti s seboj in ona je bila odslej njegova edina domača družčina.

Pa kako je odrastlo in se razcvetlo to ljubeznjivo dekletce. In imenovali in klicali so ga tako, kakor še živega človeka niso in ga ne bôdo.

Zvezdana, kaj je to ime, žensko ime, pravo krščansko ime? Le reče naj kdo, ali ni to čuden poganski ali kdo vé kakov naslov! Vaške

gospodinje na Radovji, ki tudi nekaj vedó, ki so mnogo otrok odredile in jih še redé, ki imajo pratike z vsemi svetniki in svetnicami božjimi na polici ali za tramovo počó, niso čule še nikdar takega imena in ga tudi raztolmačiti niso uméle. Zmajevale so z glavami, sklepale roke na prsih in se čudile, kako more mati ali oče svojemu otroku ime dati, ki v nebesih in nikjer svetega pripomočnika nima.

Gospod Kolovski se za tako sodbo ni mnogo zmenil in potolažil je mlado Zvezdano, ko mu je spočetka tožila s solzami v očeh, da se jej smejé vaški otroci in zasmehujejo njeno ime, kedar hodi skozi Radovje.

Vendar v zadnjem času se je poslednje mnogo na boljše zasukalo. Odkar so se prepričali kmetje, da je Kolovski blag gospod, da ima srce na pravem mestu in da je že marsikteremu sosedu kakor dober angelj iz velike zadrege pomagal, spoštovalo se je njegovo ime in je veljalo kakor gotov denar.

Tudi Zvezdani so prišli prijaznejši dnevi. In kako bi ne? Iz nedorastlega otroka postala je kakor solnčnica čez noč krasna deklica.

Vaške hčere so v svoje osramočenje spoznale in pritrđiti morale, da so Zvezdanine oči in lica prijetnejša od kmetjskih zagorelih, da so njena svilnata in dragocena krila — zapeljivejša od priprostih, ubogih. Zavidale so torej skrivši mlado Zvezdano in blagrovale so jo, kjer in kedar so jo videle.

Tudi radovski mladenči niso bili slepi za tako lepoto. Stiskali so glave skupaj v nedeljo pred crkvijo ali kjer koli, kedar se je vozila Zvezdana k maši ali skozi vas v svetlém koleseljnu in se tako modro in veličastno vedla, a tudi prijazno odzdravljala, da jo je moralo spoštovati in ljubiti vse brez izjeme.

Tako postane ime Zvezdana polagoma navadno, lepo, zavidano in blagrovano ime na vsem Radovji in še na daleč okrog.

Tisto popoldne, ko je vaška moška elita pod lipo župana volila, sedel je gospod Kolovski na svojem vrtu pred dišečim ulnjakom in marljive, neutrujene bučele opazoval, kako se vračajo z medom obložene v svoje domovje in se dvigujejo zopet v zrak.

Poleg očeta je slonela Zvezdana, mnogo izpraševala svojega reditelja o bučelah in mnogih gospodarskih rečeh. Vse bi bila rada zvedela, vsega se naučila. A prečuditi se ni mogla, da je oče danes tako v misli utopljen, da jej mnogo potov niti ne odgovarja, ali ne razume njenih vprašanj.

Gospod Kolovski je imel danes v resnici nekako otožen dan. Kmetič, ki bi bil pregledoval njegovo ravno, lepo obdelano polje, zelene travnike, temne gozde in prijazno belo poslopje sredi sadnega vrta, zmajeval bi bil z glavo, poklel bi bil in dejal: Ni hudiman, da bi gospodar takega posestva ne bil srečen in zadovoljen. Kaj bodemo pa mi ubogi kmetje!

Birič je vsako četrletje pred durmi, polna kopica otrok v hiši, jezična ženica v kuhinji, in niti požirka vina v nedeljo popoldne po krščanskem nauku.

A dejali smo, da je imel gospod Kolovski srce, pravo srce. Njega še ni osrečeval prijazen pogled na lepo lastno posestvo, on je zrl v globje rove človeške osode in jo vedel soditi drugače, kot neomikano ljudstvo. In takov ozir ni navadno prijeten. Le redki so oni, katerim je dano gledati in soditi v pravej luči življenja, in oni niso srečni. Koliko teme, koliko strupa in gorja zrejo razlitnega po vesoljnem svetu, želja pa, osrečiti vse svoje brate, jim je nedosegljiva, vedno umikajoča se zvezda.

Takovo srce in razsodek je imel tudi gospod Kolovski. Našteti pa bi bil vedel tudi mnogo uzrokov za vse to.

Ravno danes je praznoval žal spomin iz svoje minolosti, ravno danes, mnogo let je od tega, mnogo se je spremenilo, mnogo predrugalo, a uzor, ki mu je žaril tedaj prsi, ostal je nedosegljiv, neizpolnjen.

Zdajci se ozre Zvezdana v dolino proti Radovju, tleskne z rokama, začudi se in vzklikne: „Oče, pogledjte, kaj je to! Cela moška procesija se vije sèm od vasi na ravnost proti nam. In kaj je to? Praznično so možje oblečeni, prijetno se leskečejo svetli gumbi na njenih brezrokavnikih in zapone na črnih klobukih. Samo pred njimi korači nekdo v belem, razcvetenem slamniku, kakor da bi se ne prišteval k njihovej družini. Zdaj pa že vém, kdo je oni. Nihče drug ni, kot naš najemnik iz žage, tisti, ki tudi za silo nemščino govori in je pol sveta obhodil, če je resnica, kar mi je nekdam pripovedoval.“

Tako je govorila Zvezdana in gospod Kolovski je sivo glavo povzdignol, ozrl se v dolino in dejal: „Možje iz Radovja so. K nam gredó, in čudno je to. Zdaj pa le urno in pripravi se, Zvezdana, da jih prijazno sprejmeva. Zapomni si, pošteni, vse časti vredni so ti možje. Zvunanjest ne odločuje. V priprostem kmetskem srci je največ potov poštenost, rodoljubje in značajnost domá.“

Med tem ko se oče in hči v malej zadregi tako pogovarjata, približa se vaška deputacija s svojim učenim mešetarjem Pipecem na čelu.

Že od daleč snamejo sivolaši in resni možakarji svoja pokrivala raz glav, vrté jih pod obradkom, pogledujejo spoštljivo proti ulnjaku, kjer gospod Kolovski sedi, in stopajo v svetem strahu za svojim voditeljem.

„Bog Vam daj lepo popoldne pa prijeten mir, če počivate, gospod milostljivi,“ pravi v šepavej nemščini Pipec, da bi sosedom svojo učenost pokazal, ko se približa procesija gospodu Kolovskemu.

„Hvala lepa Vam in vsem možém za voščilo,“ odgovori stari gospod, stopi prišlecem naproti, vsem zaporedoma roko poda in pristavi potem:

„Veseli me, ljubi sosedje iz vasi, da se potrudite v tako lepem številu k meni, in čast mi je, lepa čast. Sedite torej sèm v vrtno senco, da kako pošteno razderemo, in sicer ne v tujem, temveč v premilem domačem jeziku, kterega nas je mati učila, in kaplja vina naj sladi naše domače razgovore.“

Poslednje besede izgovori gospod Kolovski s posebnim naglasom. Potem se obrne k Zvezdani in pristavi: „Vroče popoldne je, možje so trudni in žejni. Zvezdana, priskrbi nam kupo rumenega vina!“

Kakor vrtalka zavrti se urno deklica nekoliko osupnena in izgine v belem poslopji.

Med tem se pripravlja Pipec na svoj imenitni govor, in potne kaplje se mu zbirajo na čelu; ne more namreč umeti, zakaj gospodu niso povšeči učene nemške besede, da govori on sam v lepej materinščini. Pol prejšnjega ponosa mu torej izgine; kajti ukloni se ponižno v dve gubi, pokrivalo pod pazuhu vrti in nekako jecljavo in s tresočim glasom pravi:

„Gospod milostljivi, veliko čast si je predrznola naša srenja. Nanzanjamo Vam, da smo Vas danes vsi možje brez izjeme za svojega župana pod vaško lipo izvolili.“

Poslednjim besedam prikimujejo vsi tovariši, uklanjajo glave, kakor vidijo svojega voditelja in stojé nepremakljivo pred svojim novim županom.

Gospod Kolovski se skoro nasmehne pri tem resnem, a sicer precej čudnem prizoru, stisne govorniku in vsej deputaciji zapored desnico in reče:

„Prevelika čast je zá-me imé župana na Radovji. Dvomim, ali zaslužim takovo spoštovanje in ali so moje slabe moči zmožne izpolnjevati natančno in uspešno tako imenitno in težavno nalogo. A zagotavljam Vas, dragi sosedje, da se bom trudil vedno skazati se vrednega Vašega zaupanja in da mi bode blagor občine najsvetejša in vedno prva misel. Z Vašo pripomočjo, možje, upam, da se bode dalo storiti marsikaj v srenjsko korist. Če je vsak na svojem mestu, če izpolnjuje po svojej zmožnosti vsak dolžnosti, ki ga vežejo do človeštva in domovine, izginoti morajo krivice, ki tarejo toliko rodov, in sreča in radost mora polniti vse svetovne družine. K takemu delovanju nam pomagaj Bog in naša poštena možata volja, naš nepremakljivi značaj!“

Tako je govoril gospod Kolovski in veselje mu je sijalo raz lica, navdušenje iz žarnega prijaznega pogleda. Priprosti možje pa so strmeli pri teh lepah besedah. Odslej so ljubili vsi brez izjeme starega gospoda in v smrt bi bili zá-nj šli, če bi bilo potreba. Mislili so si: Glejte, tako imeniten, imovit in častitljiv gospod je, pa tako prijazen. V svetlejši kočiji se vozi, po gosposko se oblači, pa z ubogim kmetom tako govori

in skrbi po očetovo za njegove pravice. Dà takega župana še ni bilo na Radovji kot je gospod Kolovski in ga bajè tudi ne bode več.

Med tem prihiti Zvezdana z zlato-rumenim vinom in belim prtom pod pazuhu. V lipovej senci pogrne mizo, razvrsti kupice in povabi možé.

Nekaj trenutkov pozneje je zbrana v hladnej senci častitljiva vaška deputacija in sredi nje sivolasi gospod Kolovski. Vazne in resne govornice o srenjskih križih in težavah se raznamejo in modro posvetovanje o tem in onem se prične.

Možakarji se kar prečuditi ne morejo uljudnosti in temeljitej znanosti gospoda Kolovskega o najpriprostejših kmetskih razmerah, o poljedelstvu, živinoreji, in o vsakej stvari.

Še bolj pa jim raznema glave gospodična Zvezdana. Da bi moglo biti tako gosposko dekletce, v mestu izrejeno, učeno, nežno, ki se sicer tako ponosno v kočiji skozi Radovje vozi, tako prijazno in postrežno z ubogimi kmeti, bi ne bili nikdar verjeli.

Saj je pa Zvezdana tudi v resnici ljubeznjiva postrežnica in vaskalka, da ni take. Tu ni bilo ničesar videti o njenem gosposkem stanu, o dragocenej obleki in sramežljivosti.

Zvezdana se je vrtela v belem predpasniku, priprostem krilu z dišečo vrtnico v gostih črnih laséh okoli svojih gostov, da jo je bilo kar veselje gledati. Od nje bi se bila lahko učila vsaka vaška deklica uljudnosti in prijaznosti. Vse pa jej je šlo tako lahko, tako ročno od rok, kakor da bi bila vajena postrežljivosti že od mladih nog.

Takega lepega popoldne še ni bilo na Radovji kakor je današnje. Sivolasi možak sredi ubogega ljudstva, nežna deklica — služkinja trpečim vaščanom. To je radost, to je prava poesija!

Dà ko bi bil šel slikar mimo zbrane družčine na zabrdskem vrtu, postal bi bil, strmel in vzel čopič v desnico in naslikal veličastno sliko. Izmed vseh podob pa bi bila bliščala črnooka, črnolasa Zvezdana in gospod Kolovski, — potem pa ondi na oglu mize zgovorni, polno kupo pogosto med prsti vrtéči mešetar Pipec v belem razcvetenem slamniku.

Tretje poglavje.

Nekaj dnij potem je drdral po ozkej cesti med gorami voziček proti Radovju. Ne vemo, ali se je počivalo posebno prijetno na malem iz vrbovih šibic spletenem kmetskem koleselju, mislimo da ne. In iz tega uzroka je tudi stari kočijaš v rudečem, starodavnem brezrokavniku, v širokokrajnem pokrivalu in s pogašeno pipico v ustih precej pogosto vrtil hudomušni bič po zaprašenem in utrujenem sirci.

Tudi mlademu, rumenobradatemu gospodu, ki je slonel na slamnatej blazini za kočijaševim hrbitiščem, jelo se je dolgočasiti, kajti prižgal si

je dolgo smodko in precej hladnokrvno cele oblake dima za sabo pušal. Le sem ter tja, kedar pridrdra voz do kakega novega mostiča, do nove kapele ali prezidanega in izboljšanega poslopja ob cesti, nagne se na sprednji konec, kočijaša za ramo strese in pravi:

„Matijec, je-li, vsega tega pred petimi leti, ko si me ravno po tej cesti v mesto vozil, ni bilo? Mnogo se je spremenilo v tem času, kar sem bival v mestu.“

Matijec iztrka svojo pogašeno pipo ob levi palec, sede na vajeti in bič, porine hrbitišče za četrť okrožja proti zahodu in meni: „Dà, dà Vratislav, ali kako bi jim rekel in jih klical, zdaj jih ne smem več kar tako v en dan tikati, kakor kmeta, ker so gospod postali. Pač oni ne vejo, pa še ne znajo, kako je vse drugače na Radovji in povsod, kar jih ni bilo, pa jih ni bilo na ogled od nobene strani. Jaz sem tudi tako preračunal in preštudiral, da bi ne bili minolo pomlad sivolasega očeta, Bog jim daj dobro in jim preloži, če bi ne utegnolo biti vse po godu onkraj za nje, zakopali, ko bi bili oni pri domu in bi bili zapisali zdravil in svetovali kaj. Ješte, saj jaz sem vedno tako ugibal, da bodo oni učen doktor, pretkan doktor, da ne tega. In zdaj so pa res takovi postali, kakor sem dejal. Pol fare, vsa fara govori v nedeljo pred crkvijo in povsod, da je Draganov Vratislav tako učen, tako hudo premeten, da mu vsi tisti mestni in tisti cesarski doktorji, ki po kanclijah kmetiča pesté in stiskajo, ne morejo do živega in mu ne morejo.“

Gospod Vratislav, otročji znanec priprostega kočijaša stare korenine, ne odgovori spočetka ničesar takovej pohvali svojega tovariša. Potem v svojo listnico poseže in mu dolgo dišečo smodko ponudi rekóč: „Matijec, pusti pipo zdaj in gosposko kadjenje poskusi. Tisto častitanje pa, ki si ga prej omenjal, pozabi. Midva ostaneva stara znanca in od tebe ne zahtevam poklonov.“

„Tako, tako, Vratislav, gospod Vratislav kmetski sin iz Radovja, pa le gospod zdaj, imeniten gospod, tega pa ne smem tega, da bi bila midva kar tako kot nekđaj, ko so še z menoj ob počitnicah krave pasli po senožetih in sva ogenj kurila in kostanj pekla, pa si stori je pripovedovala. Leta tekó, leta minejo in jaz sem se postaral in posivil in oslavel sem, oh oni so pa postali gospod, imeniten in pa lep, prav lep gospod.“

Tako ongavi od samega veselja in pripoveduje Matijec ter gobo kreše, da bi dišečo gosposko smodko zažgal.

„Kaj drugega se pomeniva, Matijec, jaz sem se pol potujil v petih letih,“ povzame mladi gospod in hlapcu po novejši šegi z užigalnimi klinčki smodko zažge.

„Potujili se niso, pa se niso, prejšnji Draganov Vratislav so prejšnji. Včasih smo jih pa kar „Slavčka“ klicali, pa nič drugače. Zdaj pa se vé

da jih ne smemo več, imenitni so in študirani na visokih šolah, mi smo pa le kmetiči, nevedni kmetiči in ostanemo. Pa kaj so rekli in dejali, da se kaj drugega pomeniva? To pa to, pa oní naj začnejo oní, ki so bili v cesarskem mestu in so morda kdaj pri priložnosti celó s presvetlim cesarjem govorili. Ne da bi dejal, da bi bila tako kakovo rekla kot midva tu le na prašnej cesti, tega ne tega. Ali naš milostljivi cesar so neki jako prijazen in predobrega srca, vsakega radi poslušajo, zakaj pa bi njih ne, ki so učeni in študirani. Pa jaz sem tudi ugibal že in dejal: Matijec, ko bi se ti posrečilo kdaj v svojem življenji v cesarsko mesto priti, kar se ti ne bode, toliko poskusiš, da do svetlega cesarja prideš, z njimi govoriš in jim svoje križe in težave potožiš in odkriješ. Oni so že mnogemu revežu pomagali iz stiske in so mu. In kako bi mu ne! Denarja imajo kolikor hočejo, saj ga sami delajo, kedar in kolikor jim je ljubo. Pa jaz sem tudi pretuhtal, gospod Slavček, in preštudiral, da ko bi mene postavim za cesarja izvolili, pa bi bil svetu večno hvaležen za to. Toliko bankovcev, petakov in stotakov in vseh vrst bi naredil, da bi na vsej božjei zemlji ne bilo berača in stradača. In tistemu našemu mešetarju Pipcu, ki mu hočejo kočó prodati in mu za žganje in tobak vedno primanjkuje, bi kar tako tisočak vrgel in dejal: Tu imaš, pa opomzi si in kupico si ga privošči, ker si učen človek in po nemško umeš jezik majati in se pravdati na vse mogoče pečate.“

Tega čudnega modrovanja je bilo Vratislavu naposled vendar le preveč. Le nekaj polovičnega odgovori njegovim besedam, in še le ko voz vrh strmega klanca dospe, dvigne prst in pravi: „Matijec, čigavo pa je ono belo poslopje nad domačo vasjo, ki se že od daleč vidi?“

„Čigavo neki? Oh zdaj pa še tega ne vedó, preljubi Slavček, da imamo na Radovji gospoda za soseda in da ondi, kjer je pred malo leti robidovje rastlo, gradič v nebó moli. Saj pravim, pa prav imajo, potujili so se, ker ne znajo, da je neki gospod Kolovski, mi mu le „gospod“ pravimo, Zabrdje kupil, lepo poslopje sezidal in da smo ga celó za župana na Radovji izvolili.“

„Ni mogoče, ni mogoče, Matijec. To mi je pa novo to, in rado-veden sem na svojega, kakor trdiš, gosposkega soseda. To ne bode napačno, če dobim v daljnem pogorji omikanega človeka za dolgočasne brezdelačne ure.“

Poslednje besede je govoril Vratislav s posebnim naglasom in veseljem, vzela iz torbe daljnogled in je svoje dolgo zapuščeno domovje raz klanca ogledoval.

Matijec pa je prst desne roke na čelo položil, pokrivalo nekako na oči potegnol, mlademu gospodu hrbet obrnol, kakor da bi hotel reči: „Saj sem dejal, takova je gospoda, tu jo imaš. Dokler je domá kratke hlače trgjal, bil mu je dober Matijec in mu je bil. Zdaj pa, ko nekaj

vé, obrača se od domačih in se veseli tujstva. Vse so enake te gosposke vrane!“

Tako nekako je modroval Matijec, če smemo soditi po njegovem modrem, nekako nevoljnem obrazu. Potem je pa kakor v maščevanje visoko bič povzdignol, urneje raz klanca vozil in po krivem nedolžno konjsko hrbtišče strojil.

Mrak se je ulegal na zemljo. Na zahodu je rudela večerna zora. Tiba in nekako praznična je bila dolina. Govor je umolknil na drdrajočem vozu, in tiho, nekako otožno tiho je bilo v prsih mladega doktorja. Ondi se razprostira ponižna vasica, kjer je zagledal svet, ondi moli rudeče barvani zvonik v nebó, in okoli njega se vrsti grob za grobom, — ondi počivata že tudi njegova roditelja, oče in mati, zopet ondi leži zelena senožet, senčni gozdje, kjer je preživel mladostne ure!

A koliko je tudi spremenjenega tu? To košato drevo je bilo pred petimi leti šibko, brez kinča. Kjer se razprostira zdaj rumeno polje, stala je gošča. Marsiktera lesena kočja je spremenila svoje lice odslej, marsikteri sosed in znanec mu ne bode stisnil več desnice in dejal: „Ali si prišel, Vratislav, prišel še enkrat pogledat gorsko zakotje? Je-li, povsod je lepo, domá pa najlepše? Domú žene nekaj nepopisljivega vsakega človeka, saj še ptica, pravijo, obišče enkrat pred smrtjo drevo, kjer je počivalo njeno gnezdo.“

Take misli obspó našega mladega prijatelja, ko se vozi proti večeru po znanem domačem potu v rojstno, dolgo zapuščeno vas. Ko bi hoteli po teh znamenjih sklepati o notranjosti, o značaji človeškem, in ko bi naša sodba kaj veljala, dejali bi: Dober človek, dober in nepopačen mora biti to. Kako rado se potuji sicer v tujem mestu v tujem duhu izrejena mladina! O ljubezni govori in poje, ono najlepšo iskro in kinč, najblažji čut pa izgubljava, čut, ki nikdar ne goljufa, nikdar ne zagreni: ljubezen do svojega naroda, do domovine.

(Dalje pride.)

Nočni pozdrav.

Sladkó mi spávaj, oj, rajski stvor,	Kedár počívaš, naj družno-vesél
Deklét nedolžnih cvetoči vzór!	Bi vil cvetličnie ti zbor zapél:
Poljubi rož in vonjav morjé	Ljubezni glásijo naj sladkóst,
Naj v núren sèn tí zíbljó srcé.	Slavé in hvalijo nje krepóst.

Glasóv milina te dvigaj v raj,
 Uživaj petja nebeški slaj!
 A dneva zóra naj oživí
 Ljubezni upe, srcá kali!

V. Eršén († 31. okt. 1881).

Slovó od Rifenberga.

Pač zadnjikrat vam s tega kraja,
Slovó jemaje, govorim;
Srcé mi bridka bol navdaja,
Beseda skoro mi zastaja,
In Bog le vé, kakó trpim.

Kaj pač bi težko mi ne bilo?
Tu bival sem nad osem let,
Tu vse se mi je prikupilo:
To ljudstvo mi je drago, milo,
In ljub mi je ta krasni svet.

Rodila mene je planína,
Očetov dom mi tam stoji;
Vendár ti grički, ta dolina
Se druga zdé mi domovina,
Za svoje štéjem vas ljudi.

Zató, ko se poslavljam z vami,
Pri srci, oh, mi je hudó;
Zató poslavljam se s solzámi,
Zató ostavljam vas s prošnjámi,
Ki vroče mi kipé v nebó:

Ta cvetni dol, te gričke zlafe
Naj čuva in osreči Bog,
On blagoslóvi njíve, trate,
Vam žetve, bratve daj bogate,
In vas obrani vseh nadlog.

A tudi seme plemenito,
Ki v srce vam sem ga sejal,
Naj zemljo najde plodovito,
Z močjo nebeško, čudovito
Prikljij vam iz duševnih tal.

Vladar neskončne visokósti,
Pa rast in cvet in sad mu daj!
Potem ta kraj bo dom blagósti,
Bo sreče dom in dom krepósti,
Potem ta kraj bo pravi raj!

To želja moja je edína, —
O naj nebó jo izvrši!
Sedaj pa z Bogom, ti dolina,
Vi starčki sivi, ti mladína,
Oj z Bogom, dobro ljudstvo ti!

S. Gregorčič.

Mačeha.

Novela. Spisala *Pavlina Pajkova.*

I.

Bila je ura, ko si petelin izbere ležišče med svojima najdebelejšima piščetoma. Zadnji odmevi večernega zvonjenja so se izgubljavali v čistem, prijetnem zraku, ki je po polurnem gostem dežeku sledil za soparico vročega dneva o kresovem. Polži so se počasi vlačili iz svojih hišic in lezli po mehkejši, mokrotnej zemlji. Cela truma mušic in komarjev je plesala po zraku, med njimi pa so se posamezne kresnice ljubeznjivo svetile s svojimi bliščečimi telesci.

Pred velikim, še jako dobro ohranjenim farovžem v vasi N., ki je postavljen na prijaznem griču in poleg kterege na desnej ponosno v dolino gleda farna cerkev, na levej pa stoji enostropna lična kaplanija, ozirala se je isti čas skrbljivo v daljavo priletna ženska. Njeno rudeče od ognja zažgano lice in beli široki zastor, ki jej je skoro celo obleko pokrival, kaže na prvi pogled nje stan. Bila je Katra, farovška kuharica.

Mimo nje peljajo ravno voz sená, in Katra pravi vozniku: Martin, ali ste menda kaj srečali gospoda dekana? —

Ne, nisem jih srečal, Katra. Kam so pa neki šli? Ali so se menda zopet enkrat v mesto peljali? —

Toda Katra mu ne dá odgovora, temveč gre nasproti gospodoma, ki sta se iz kaplanije prišedši napotila v farovž.

Ni jih še, ogovori jih Katra vsa skrbna. Kaj pa menite, gospod vikarij, popraša starejšega izmed njiju, kaj neki danes zadržuje v mestu gospoda dekana, da jih tako dolgo ni? V teh osemnajstih letih, kar služim pri njih, zgodilo se je samo enkrat, da niso prišli o pravem času nazaj. To pa je bilo tedaj, ko so pokopali ranjcega škofa Hilarija, Bog jim daj nebesa! Prej in slej so vselej točno ob sedmih v farovž z vozom priropotali, danes pa je že davno osma ura proč, pa jih vendar še ni. —

Ne vznemirjajte se, Katra, tolaži jo gospod vikarij; gospodu dekanu se vendar ni, upam, nič hudega pripetilo. Ali kedar človek obišče bolnika in ta bolnik je njegov brat, takrat se mu prav lahko zgodi, da se pri njegovej postelji zamudi dalje časa, kakor je bil namenjen. —

Jaz bi nič ne dejala, pravi zdaj Katra že nekoliko potolažena, ko bi se le bržole tako neusmiljeno ne sušile. Nocoj pa že ne bodo imeli kaj jesti na njih. Že zdaj so sama kost in koža. —

Kollega, greste z menoj k studentu pit kozarček vode? Med tem pridejo ravno gospod dekan, povabi vikarij mlajšega tovariša, ki je pod pazuhu nosil debel brevir.

Kaplan pogleda v zrak, kakor da bi od zgoraj zvedel, kaj bi naj storil, potem pa pravi: Imel bi še eden kos domoliti; oprostite!

Kakor Vam je drago, odgovori uljudno vikarij, obrne se na levo in igrajoč z neko vejico, katero je z grma utrgal, napoti se k omenjenemu studenčku.

A kmalu začuje za seboj klicati: Domine vikarij, počakajte, jaz grem tudi z Vami!

Vikarij se obrne in zagleda kaplana, ki hiti za njim.

Ali ste si premislili? vpraša ga začudjen vikarij.

Kaplan nekaj odmrma, potem pa korakata oba po stezici, ki je vodila k studencu. —

Četrť ure pozneje je slekel dekan v svojej sobi površno suknjo, sezul črevlje, med tem ko je Katra njegov klobuk obesila in palico prislonila ter tožila: Juhe že skoro nič ni v piskru; rezanci pa so tako gosti in močnati postali, da si jih ne upam na mizo prinesiti. In kako so še le postale bržole!

Dekan spravi v miznico zavitek pisem, ktera je iz mesta prinesel, in zamišljeno pristavi: Zamudil sem nekoliko večerje? Ni bilo drugače mogoče.

Katro je razžalilo, da dekan tako maločutno govori o pokvarjenj večerji, in pravi še precej nevoljna: Nekoliko so zamudili, pravijo? Za celo uro in še deset minut povrh so jo zamudili, ne več ne manje. —

Toda dekan se ne zmeni za njeno togovanje, temveč mirno ukaže: Pojdite klicat gospodov kaplanov!

No, tema dvema bo pa tudi že godel želodec, godrnja Katra; bila sta že dvakrat tu.

Hoče oditi, a vrata se odpró in kaplana vstopita.

Ali se Vam je kaj neprijetnega pripetilo, gospod dekan? vprašuje vikarij skrbljivo.

Nič, hvala! Kakor vidite, prišel sem zdrav nazaj. Toda večerja že čaka. Oremus! —

Pokrižal se je in opravil kratko molitev. Kaplana sta enako storila. Katra gleda dvoumno dekana, potem pa vikarija, kakor bi hotela reči: A vendar se je moralo nekaj pripetiti, ter gre tiho po večerjo. —

Za dve minuti je vladala tihota v sobi. Čul se je samo enakomerni tik-tak stare ure na steni. Veliki črni pes, dvanajstletni Mustafa, postavil se je sredi sobe in gledal po svojej starej navadi ves čas, ko je trajala molitev, nepremakljivo dekanu v obraz. Nič ga ni motilo, da mu je ravno takrat drzna muha šegotala nos; on bi se ne bil v teh važnih trenutkih zganol, tudi ko bi bil kdo s puško vá-nj nameril. —

Ko je Katra z žalostnim obrazom posušeno večerjo na mizo postavila, hoče nekaj poprašati, ali dekan jej takoj s prijaznim, a zapovedujočim glasom reče:

Katra, čas je, da nas zapustite! —

Katri beseda v grlu zastane. Prestrašena in začudjena ob enem pogleda najprej dekana, potem pa gospoda kaplana. A ker si je vikarij ravno nalival kupico, kaplan pa si kruha rezal, ni videl nihče nje čemerni obraz, in obotavlja se zapusti Katra sobo. —

Večerja se je tiho izvršila. Poznalo se je, da dekana teži neka skrb. A kaplana si nista upala z vprašanji nadlegovati ga, ker sta bila že na prvi pogled spoznala, da je nocoj dekan slabe volje. Vendar je pa vikarij, uljuden in razumen človek, izprevidel, da je treba ta neprijetni molk pretrgati.

Gospod dekan! začne zdaj vikarij; stari Matija s hriba želi, da bi se v soboto čitala sv. maša za njegovo ranjko hčer. Mlinarica pa —

Pustite to, odvrne nestrpljivo dekan; kar Vi storite, je vse prav, jaz — so li že zopet neka vrata, ali kje kako okno odprto? Tu je prepih, da bi človeka zvrnol! hudoval se je nenadoma dekan. —

Vikarij vstane, gre najprej poskušat, ali so okna dobro zaprta, potem pa k vratom.

Vrata so pa bila za eden prst otvorena, in vikariju se je zdelo, da vidi v mraku v prednji sobi neko osebo, ki je imela Katrino velikost in širokost.

Radovedna je, ubožica, misli si vikarij in zapre vrata. Skrbi jo vedeti, kod so se dekan tako dolgo mudili. —

Hvala Vam, rekel je dekan pomirjen. A trganje po udih se mi ponavlja pri najmanjšem prepihu.

Izpil je nekaj vina in položivši kupico na mizo dejal je: Danes sem slabe volje; oprostita!

Umolkne in gleda zamišljen v kupico.

Kedar je človek, nadaljuje zdaj počasi, prišel do svojega sedeminšestdesetega leta, zdi se mu marsikaj nerazumljivo, in postaja zató nevoljen, kar bi ga morda pred tridesetimi leti ne bilo čisto nič ne iznenadilo. Vprašam Vaju, gospoda, kakšen utis bi Vama napravila novost, da se hoče šestdesetleten starec na smrtnej postelji poročiti z devetindvajsetletno odgojiteljico svoje hčere, ne da bi bila med njima kakšna posebna zveza? —

In čakajoč odgovora pogledoval je radovedno zdaj vikarija, zdaj kaplana.

Kaplan je zarudel skozi in skozi ter hitel Mustafu v gobec metati velike kosove kruha; vikarija pa je skoro sméh posilil, a vendar je ostal resen ter reče ogledujoč si nohte na prstih svoje bele, polne roke: Težko

je odgovoriti na to vprašanje, predno se ne poznajo okoliščine, ki silijo bolnika k takemu koraku; kajti v sili se marsikaj stori. Sicer pa bi bil tak zakon vendar čuden in nenavaden. —

Videti je bilo, da je postalo zdaj dekanu lažje pri sreci, ker je bil že povedal eden del skrivnosti, ki ga je težila. Ni gledal več tako resno kot poprej, in beseda mu je bolj gladko tekla. —

Kakor je Vama znano, pričel je zopet dekan, vozil sem se danes obiskavat svojega brata inspektorja, kateri že trpi več kakor deset let na nekej kroničnej srčneje bolezni. Pozval me je bil pismeno, češ, da ima z menoj nekaj važnega govoriti. Že takoj na stopnjicah srečam zdravnika, ki mi je zagotavljal, da je inspektorju dano le malo dnij življenja. Vzne-mirjen se podvizam v stanovanje. Našel sem samo kuharico domá. Elza, moja vnukinja, bila je s svojo odgojiteljico iz doma. Takoj vstopim v bratovo sobo. Brat me prijazno pozdravi, odpošlje strežnico in potem mi je, na moje vprašanje: Kako se počuti, skoro pol ure pripovedoval o svojej bolezni, o raznih zdravilih, ktere jemlje, o prebitih nočeh, o naduhi, ktera ga davi i. t. d. Naposled pa jaz vendar le pristavim: Dal si me poklicati, Filip, kaj je tvoja želja? —

Filip je z roko gladil plahto svoje postelje in dejal: Vidiš, Grega, jaz čutim, da moram v kratkem umreti, da-si me zdravnik, Elza, gospodična Eufemija — to je odgojiteljica — in najbrž zdaj tudi ti, hočete zagotoviti, da še ni take sile.

Kakor je božja volja, Filip, dejal sem jaz. Danes ti, jutre jaz, vsi moramo enkrat iz tega sveta, kjer smo le potovalci v našo pravo, stalno domačijo. —

Ti lahko tako govoriš, odgovori mi brat nekoliko razdražen, ki ne boš, kedar umrješ, drugega za seboj pustil, kakor blag spomin v srecih svojih faranov. A jaz pustim živahno, trmasto, eksaltirano, sedemnajstletno hčer. Kdo jo bode čuval, kdo vodil v njenih najnevarnejših letih?

Filip, Filip, posvaril sem ga jaz, zaupaš li tako malo v božjo previdnost? Ona mogočna roka, ki jej očeta vzame, ona jej tudi očeta nadomesti.

A brat ni bil zadovoljen z mojim modrovanjem. Majal je nekaj časa z glavo, potem pa me skoro bojazljivo prijel za roko in z negotovim glasom dejal: Kako mirno bi umrl, ko bi vedel, da boče moja Elza odslej živela pod tvojim varstvom. Grega, vzemi jo kot hčer k sebi! —

Jaz sem se zamislil za trenotek, potem pa odkritosrečno dejal: Ljubi Filip, kolikor bi jaz rad bil tvoj namestnik, ko te vsemogočni Bog k sebi pokliče, toliko vendar zopet ne gre. Jaz — sedeminšestdesetleten, bolehen, čemerer starec in pa sedemnajstletna, kakor sam praviš, živahna, trmasta deklica! Dà, ko bi bil vsaj za dvajset let mlajši! A

zdaj, ko me že posvetne reči nič več ne brigajo, ko sem že davno pozabil, kako se sme in kako se ne sme obnašati mlada gosposka deklica! Dopisovati si pa hočem marljivo s tvojo hčerjo, nadzorovati jo z daleka, dajati jej dobre svete in nauke; naj me tudi ona večkrat obiše, vse sem pripravljen za njo storiti, kar koli je v mojih močeh, saj je moja vnukinja. A da bi se ona za vselej v farovž preselila, ne Filip, to nikakor ne gre! —

Dekan je ponehal ter si z ruto obrisal mokro čelo. Videlo se je, kako še zdaj trpi pod utisi dokazovanja in da je bil prisiljen, bratu zadnjo prošnjo odrekati. —

Vikarij je z zanimivostjo poslušal dekanovo pripovedovanje. kaplan pa je o tej stvari premišljujoč gledal pred se.

In vesta, nadaljeval je dekan in čelo se mu je zgrbančilo, kaj je inspektor zdaj sklenol storiti, ko je videl, da mu jaz njegove prošnje odbijam? —

Kaplana sta ga radovedno pogledala. —

Poročiti se z odgojiteljico svoje hčere, katero Elza za očetom edino spoštuje, češ, da bode Elza potem imela „mater“, ki se bo z ljubeznijo brigala zá-njo.

Jaz sem menil, da me, to čuvšega, kaplja zadene. Pogledal sem v skrbéh brata. Mislil sem, da ni več pri pameti. A njegove oči so me tako slovesno-resno gledale, da sem bil kmalu prepričan, da ne blodi. —

Kaj me opazuješ tako čudno, Grega, rekel je inspektor zbadljivo; ne boj se za moj razum. Ali res misliš, nadaljeval je z isto zbadljivostjo, da bi osoda gospodične Eufemije bila tako pomilovanja vredna, ko bi v ta zakon dovolila? Jaz skoro umrem. Gospodična Eufemija je sama na svetu. Ona ljubi Elzo čez vse. Toda kdo more vedeti, ali jo bo Elza pri svojih brezkončnih trmah tudi po mojej smrti hotela pri sebi imeti? — Gospodična Eufemija bo pa zato, ker bode nosila moje ime, uživala za celo svoje življenje lepo pensijo. A zato jej je naložena dolžnost, tudi za naprej, kakor doslej, ljubiti mojo Elzo in jej biti v vsem dobra in skrbna mati. In gospodična Eufemija bode tudi taka, kolikor jo jaz poznam. Elza ima lepo premoženje od matere, in obedve skupaj imate potem lahko najsrečnejše življenje. —

Jaz nisem proti temu besede več zinol. Vprašal sem ga samo, ali veste Elza in gospodična Eufemija o njegovem sklepu. Odgovoril mi je, da ne, pa da sme upati, da boste obedve z njim zadovoljni. Prosil me je na zadnje, da se naj jutre k njemu povrnem, da blagoslovim hitro njegovo zvezo z gospodično Eufemijo, ako v to privoli, predno ne bode prepozno. —

Ker bi bila, kakor sem se prepričal, zastonj vsaka beseda, da bi

ga spraval od njegovega čudnega sklepa, obetal sem mu, da pridem jutro gotovo, ker mu nisem hotel zadnje prošnje odrekati. —

Potem ko sem brata zapustil, hitel sem opravljati druga svoja opravila, da bi se prepozno ne vrnol domú. A vendar sem zamudil večerjo za eno uro in deset minut, kakor mi je Katra izračunila, končal je dekan. Še enkrat: Ne zamerita mi, gospoda! —

Vikarij in kaplan sta se proti temu zabranjevala, da bi mu bila kaj zamerila. —

In zopet se je molilo, ter so se po medsobnih voščilih: Lahko noč, takoj razšli. —

II.

Nehal je trpeti. Čast njegovemu spominu! rekel je slovesno zdravnik ter položil rahlo na posteljo roko mrtvega inspektorja, na kterej je bil števal zadnje slabotne udarce že onemogle žile.

Dekan, ki je sedel pri bratovem vzglavji, izpusti knjigo, iz ktere je molil umirajočemu zadnje molitve, pogleda resnobno ginen prijazno lice pokojnega brata, potem pa ga z blagoslovljeno vodo poškropi.

Pri vzožji postelje ste stali dve ženski: Elza in Eufemija, ter zrli z neko vznemirjenostjo v umirajočega. Ko je zdravnik oznanil inspektorjevo smrt, približa se Eufemija mrliču, prime nekoliko boječe njegovo še gorko roko ter jo nese spoštljivo k ustom. Potem hoče oditi, a ko se ozrè na pokojnikovo lice, ki je še nosilo znamenje zadovoljnosti, obotavlja se jej nehoté noga, ona silno obledi in drgetajoča po vsem životu poljubi mrliča na lice. Potem si z rokama obraz pokrije in odide iz sobe.

Prišedši v drugo sobo déne roko na srce in vzdihne: Bog, kako bridek je bil ta ženitvanjski poljub! Ali bi bila jaz kdaj mislila, da bodem šest ur po svojej poroki že vdova? — O Arnold, Arnold, kje si ti zdaj? — Zakaj si me zapustil? — A na enkrat se zgane, kakor da bi se prestrašila svojega govorjenja. Z roko si drži čelo in govori polglasno: Kako sem prišla zdaj v tem prevažnem — žalostnem trenutku na to misel? — Menila sem, da sem že davno za vselej pokopala žale spomine svoje mladosti, a zdaj so se v meni tako nenadoma vzbudili, da še bolj vznemirjujejo mojo danes že dovolj razdraženo dušo. Proč z njimi! Moliti hočem in moram za svojega dobrotnika, za blagega gospoda inspektorja, pokojnega mojega — soproga. In obrisala si je solze, ki so jej močile lice ter se spustila na koleni. —

Med tem je Elza še vedno gledala očetu v obraz. Ko je za Eufemijo tudi zdravnik zapustil sobo in se dekan zopet zamaknol v molitveno knjigo, približa se ona z negotovimi koraki očetovemu vzglavju, zatisne s prstom eno njegovih očij, iz kterega je tako čudno sevala mrtva zenica, potem

pa déje polglasno: Vedno si bil dober z menoj, oče! Zdaj, ko sem te izgubila, spoznam še le, kaj si mi bil! Koliko sitnob in skrbij sem ti v življenji delala, kako te mučila s svojimi trmami. Odpusti mi! A ti si pri vsem tem bil vedno skrben oče, nadaljevala je s subim očesom, — a videti je vendar bilo, da globoko trpi, — skrben zá-me do zadnjega hipa svojega življenja, ko si mi izbral svojega namestnika v gospodični Eufemiji. Hvala ti, oče, hvala! —

Sklonila se je tudi ona na mrliča in mu poljubila lice. Toda hitro privzdigne zopet glavo in z neko grozo šepeta: Gorjé, kako je že mrzel, in če pomislim, da je vsakemu človeku namenjena ista osoda! Zgrozila se je in hitro zapustila sobo. —

Dva dni pozneje izročili so zemlji inspektorjevo truplo.

Dekan, ki je ves ta čas ostal v mestu, da priredi bratov pogreb, podvival se je zdaj domú.

Poslovi se najprej od mlade vdove.

Ljuba Eufemija, poreče, moje dolžnosti me kličejo domú. Jaz grem, a zapuščam Vam svoj blagoslov in zagotovilo mojega visokega spoštovanja. Veliko žrtvo ste storili, olajšavši smrt mojemu pokojnemu bratu; a še večje so dolžnosti, katere Vas čakajo. Ali se čutite dovolj pogumno, da jih radovoljno izpolnujete, ljuba Eufemija? rekel je mehko ter jo nežno prijel za roko.

Eufemija povzdigne svoj otožni pogled na dekana in odgovori rahlo zarudevši: Jaz ljubim Elzo; za njo, čutim, ne bode mi nobena skrb pretežavna, nobena dolžnost pregrenka. Elza mi je tudi bila do zdaj vedno vdana. Ali mislite, gospod dekan, — in pogledala ga je skoro bojazljivo, — da me bode odslej Elza manj ljubila, ker sem — nagnola je glavo, da bi dekanu nekoliko prikrila močno rudečico, ktera jo je na enkrat občila, in po kratkem premolku je hitro in bolj tiho dostavila — ker sem jej postala mačeha? —

Ako Vas je cenila, rekel je resno dekan, ko ste jej bila samo odgojiteljica, cenila Vas bode odslej tem bolj, ko jo je umirajoči oče Vam zaupal ter jo Vam pridružil s sveto vezjó. —

Hvala, gospod dekan, rekla je potolažena Eufemija; Vaše besede mi dobro denejo. Že dva dni me vznemirjuje misel, da bi me utegnola Elza za naprej manj ljubiti, kakor me je do sedaj. Ime „mačeha“ doni tako trdo, podvrženo je tolikim ostrim predsodkom, da kdor je od osode izvoljen nositi ga, najde v zahvalo le redko kdaj spoštovanja in ljubezni.

Eufemija umolkne in gleda zamišljeno v tla. Dekan jo je pa pomilovalno pogledaval. Zmislil se je namreč takoj na besede rajnega brata, s katerimi je svojo hčer opisal, da je živahna, trmasta, pretirana deklica. —

Ali je morebiti Elzin značaj tak, da Vam daje povod k tako temnim

mislim? rekel je dekan skrbljivo, in gladko njegovo čelo se je nagrbnčilo.

Eufemija ga iznenadjena pogleda. O ne, rekla je hitro, Elza ima dobro srce, midve se popolnoma razumeve v mislih, toda —.

A dekanovemu bistremu očesu ni ušla zadrega, s katero je Eufemija to povedala. To je, segel jej je hitro s prijaznostjo v besedo, Vaše srce je dobro in zato prezirate tudi blagodušno v Elzinem značaji temne strani. Reklo se mi je, da je Elza trmasta in pretirana. Dva velika madeža deklškemu značaju! —

Mlada je in živahna, to so nje slabosti, ako se to sme sploh slabost imenovati, rekla je Eufemija in toliko, da se jej niso mile oči solzile, začuvši tako ostro sodbo o svojej ljubljenci. —

Jaz Elzi častitam, da ima tako mačeho, rekel je ginen dekan, poudarjajoč besedo: mačeha. Bog Vam povrni Vašo ljubezen do moje vnukinje! Kje je Elza? Tudi od nje se moram še posloviti. Bog z Vami! in podal je Eufemiji roko v pozdrav in slovó.

Elza je v svojej sobi in nekaj piše, pravi Eufemija in se skloni na roko ter jo poljubi spoštljivo, še predno jej je dekan utegnil to zabraniti. —

Dekan se podá v Elzino sobo. Elza je sedela ravno pri pisalnjej mizi in marljivo pisala. Ko dekan v sobo stopi, Elza iznenadjena hitro vstane in gre dekanu nasproti z besedami: Vi ste, striček? To je lepo, da Vas še enkrat vidim, predno odidete. Prosim, blagovolite se vsesti, in primakne mu mehek naslonjač. —

Elza je bila ena onih deklic, ki se ne morejo imenovati lepe, in vendar nimajo na sebi ničesar, o čemer bi se moglo trditi, da je grdo. Srednja velikost, rasti primerna širokost, kot iskri žive, divje oči, majhen nos, čisto malo privihan, ki je lasten samovoljnim značajem, nizko čelo, črne lasi in obrvi ter blede-rujavkast obraz.

Nje govorjenje je bilo vselej živahno, a pri tem se je znala ljubeznjivo kretati. Smejala se je rada in poredno; a njen čisto doneči glas je blagodejno uplival na poslušalca. Oblačila se je ukusno in bila je v vsem mamljiva prikazen. —

Dekan se vsede in Elzo ginen pogleda, ki je zamišljena stala pred njim. Njena črna obleka in njeno nekoliko blede lice, ki je še nosilo znamenje prelitih solz, spominjali so ga živo, da ima siroto pred seboj. — Da si je tudi dekan prizadeval njej nasproti miren ostati, vendar ni mogel zatisnóti solze, ki se mu je pri tem nenadoma v očéh prikazala.

Ljuba vnukinja, začel je z negotovim glasom, vsemogočnemu je dopadlo, poklicati k sebi tvojega dobrega očeta. A ti vendar nisi ostala sirota, kajti blaga Eufemija, ki ti je bila do zdaj največa prijateljica, bode ti odslej naprej dobra in skrbna mati. In to je ravno, kar zmanjšuje

tvojo nesrečo. Kakor pa si Eufemiji bila do zdaj vdana, ostani jej tudi za naprej in bodi jej v vsem ubogljiva, in ljubi Bog te potem tudi ne pozabi. —

Vstane in Elzi roko podá, katero ona poljubi, in dostavi: Glej, da me z materjo prav kmalu obiščeš! —

Elza zarudí. Bil je dekan prvi, ki jej je Eufemijo kot mater ime-
noval. V teh dveh dneh, kar so imeli mrlíča v hiši, bila je Elza z žalimi
čuvstvi in s pripravo svoje žalne obleke preveč obložena, da bi še bila
na to mislila, da se bode odslej spodobilo nekdanjo odgojiteljico klicati
z imenom: „mati“. Dekan jo je zdaj na to nenadoma spomnil.

Z materjo? ponavljala je Elza v zadregi in je hitro s prtičem
obrisala s črnílo zamazani prst. Ali ste kdaj čuli, gospod stric, da bi
sedemnajstletna devotka imela devetindvajsetletno mater? — Ko to izreče,
zapusti jo na enkrat prejšnja otožnost, in pogledavši dekana nekoliko
poredno premaguje posmeh. —

A dekanu se je videlo, da mu ni po volji nje šaljivi odgovor. Po-
pravil si je očali in resno pogledavši jo dejal je: Eufemija je pa zdaj
vendar tvoja mati po volji očetovej, naj ona ima še tako malo let! Bodi
zadovoljna, da ti je Bog izbral tako blago žensko, da prevzame do tebe
materno skrb. —

Ljubi stric, odgovorila je Elza pol resno, pol šaljivo, ne delajte
vendar tako resnega obraza. Saj sem Bogu gotovo hvaležna, da mi že
skozi deset let daruje Eufemijino ljubezen. Če koga na svetu ljubim,
odkar sem očeta izgubila, je gotovo ona, katero ljubim. Da bi jo pa odslej
naprej imenovala „mater“, potem ko sem jo celih deset let klicala
„gospodično Eufemijo“, upam, da tudi ona ne bode kaj tako čudnega od
mene zahtevala. —

Za Boga, kako jo pa meniš potem klicati? vzklikne dekan neprijetno
iznenadjen. —

Kako neki? rekla je Elza nekoliko porogljivo; čisto kratko: Eufemija.
Prejšnje ime: „gospodična“ bodem pa izpustila in s tem jej dovolj dokažem,
da vém, da je sedaj gospa vdova. —

Elza, Elza, rekel je vznemirjen dekan, ljubi in spoštuj Eufemijo,
ker ona je tega vredna in to v prav obilnej meri! Nikdar ne pozabi,
da ti je prvič to dolžnost naložil tvoj umirajoči oče, in drugič, da hva-
ležnost, ker ti že Eufemija deset let nadomestuje mater in ti tudi bode,
dokler živi, zahteva od tebe, da si jej iskreno vdana! —

Kdo pravi, da je ne spoštujem, rekla je Elza nevoljna. Spoštovala
sem jo prej, ko sem jej rekala „gospodična Eufemija“ in spoštovala jo
bodem odslej, ko jo bodem zvala samo po imenu: Eufemija. Pridevek
„mati“ bi pač nič ne uplival na moje čuvstvanje. In tako govoreč je
zopet brisala prst, na katerem je še bila neka senca črnila. —

Bog te čuvaj, Elza, reče zdaj hitro dekan, meni se mudi. Vedi, da grem prav pobit od tod in obžalujem, da je Bog prehitro poklical k sebi tvojega očeta. —

Z Bogom stric, srečen pot, rekla je Elza lahno poklonivši se ter delala čemeren obraz. Prav kmalu Vas hočeve Eufemija in jaz obiskati. In ko dekan odide, vsede se zopet k mizici in namakaje pero v črnilo, da bi nadaljevala zaostalo pisanje, reče polglasno: Ubogi stric, kako je neveden! Je pač star in živi na kmetih; ni mu tedaj zameriti, ako ne vé, kako se je mestnej gospodični obnašati v takih slučajih. —

(Dalje pride.)

Ivéri.

Spomládni večéri — vonjivo cvetje —
 Prijetne sávice — slavéje petje —
 Kedär o vas čujem samó
 Utriplje srcé mi glasno;
 Ko vrača spomlád se, vesel bi zavrisnil,
 Nje prvi cvet na srce pritisnil!

In vi dolgočasni zimski večéri,
 Kakó mi težíte duh in srcé!
 Stój! — Res beróč le drémljem in kimam,
 A vendar hvalo dati vam ímam:
 Ker vaše nígdar ni konca vrsté,
 Snóvi vsaj nóvi ste dali ívéri!

Kar Eve je bórih otrók nas pod nébom,
 Prosjáka ob césti, v gradi gospóda,
 Usmrti zdajci lahko nezgóda.
 A hujše, nego telesno umréti,
 Sam sébe dušno je preživéti!
 Zató se dušne le smrti bojím,
 In prosím Bogá, ter vroče želím,
 Da sam bi za svojim ne šél pogrébom!

Hej, brž na mizo mesó in juha,
 In péta maslénega belega kruha,
 Prikaži okúsna se karbonata,
 A z njó vabljiva salata,
 Veselje želóden, slast za nós,
 Pozdravljam te srčno, ljuba gós,
 Kakó lepó so ruména piščéta,
 Prijazno se smeje glava teléta,
 Po všeči ste mi klobase meséne,
 Potvice ne sovražim medéne,

In ker edino v njem je resnica,
 Iz kléti najboljšega vina lodrica.
 Da mi, prijatelj, ne jéli in pili,
 Kakó bi domovini služili?!

Vse res, ko Bog je človeka stvaril,
 Želódec mu tudi je zdrav podaril,
 Ki vsak dan odločno zahteva hrane
 In hvala ga najlepša ne gane.

A kdor na sámi želódec misli,
 Ti, draga očina, mu nisi v čisli,
 Oj, ti si njemu le mólzna krava,
 Dobiček je geslo, ne tvoja slava!
 Črviči, ne sladka vonjáva cvetja
 Nam slavca hranijo, mojstra petja,
 A sram ga bodi, kdor pôsten se kaže
 In domoljubje hlini in laže,
 Kdor trobi z rojáci v edén róg,
 Ker sámi trébuh je njemu Bóg!

Duhóvnik o službi žívi oltárja,
 Però pozvanega žívi pisárja,
 Beseda možá, ki v bučánji vihárja
 Sovrážnega pravdo očine povdárja,
 A v stran obrnimo se od šušmárja,
 Ki rôdu v kvaro sebično se vkvárja,
 Od njega, ki vero, dom in cesárja
 Imá za ščit, da íšce denárja!

Le gódi, hitroprsti mi gódec,
 Križávec v plačilo, ná! svetál,
 A ti, krčmár, skrbi za želódec,
 Ter pridno tóči do vrha bokál,
 Saj mnogi še v kleti imaš sódec,
 Obílo je vina Bog nam dál,
 In jaz, ko zakónski me žuli povódec,
 Ne bodem plesal, pil, se smijál!

Kmetič živahnega konja loví,
 Da blizu pride, mu ovsu molí.
 Kedár v oblast ga dobode kmetič,
 Po stégnih, po rébrnih žvižga bič.

Mladénič vesel lepóte cvéta
 Izvóljenki hríbe, dolí obéta,
 In čésto mislita óni in óna,
 Da res je igrača zakonska spóna.

Brezumno se družijo največ ljudjé,
 Brez vse ljubezni in čuvstva dolžnosti,
 A skôro iz rôžnega snà se vzbudé,
 Na duri potrkajo skrb in bridkósti.
 Ugasne vsa vrôča ljubezen,
 In drug je na drugega jezen.

Ko tožno prazna sta hram in kašča,
 In kruha željnih po mnogo úst je,
 V družini takšni o binkóstitih púst je,
 Pogóstoma iz jasnega tréska,
 Proklínjajo se, da čuje soséska,
 Vse gleda srepó
 In vse je hudó,
 Nevesta in sin, in tast in tašča!

Ljubezen — bolezen: slabó se ríma,
 A zmísel med soboj dober íma:
 Zaljubljenec vségdar malo bolán je,
 Naj že kristjan, naj Mohamedán je.

Jos. Cimperman.

Starec samotar na novega leta dan.

Starec samotar si je napravil leseno kočó nekoliko proč od vasi, od stanovanja svojih znancev. Tukaj je prebival na stare dni. Les za kočó si je zaslužil z delavno roko. Odtegnol se je ljudem, da jim ni delal nadlege na starost. Po zimi je zapadel sneg poti, in samotar si je napravil gaz v snegu k studencu in v vas, kamor je moral hoditi, ako je potreboval za življenje potrebnih rečij. Studenec, nekoliko od kočé, ni nikdar usahnol in imel je dobro, mrzlo vodo. Te lastnosti studenčeve so bile uzrok, da se je naselil samec ravno tukaj, ne drugod v tihem zavetji. Ni si želel hrupnega življenja, zato je bil za-nj ta kraj posebno ugoden. Nad kočó se je vzdigoval hribec nekoliko obraščen z bukovjem in smrečjem, nekoliko je bilo golega in skalnatega. Koča je bila proti vzhodu obrnena, na severno stran je bil svet zaprt. Ob velikih praznikih je hodil samotar v vas, obiskoval je crkvene službe. Po dokončanih opravilih je šel zopet s svojo grčasto gorjačo v samijo. —

Sedel je na novega leta dan na dolgej lesenej klopi, nekaj zamišljen gledal je v ogenj na ognjišči. Zvunaj je bilo debelo snega in hud mraz, da je škripalo pod nogami. Solnce je že zašlo, in mrak se je jel vlegati na zemljo, kmalu se je naredila noč. Vse življenje je potihnolo. Male ptičice, ki so po dnevu prišle pod kočó pobirat drobtinic, ktere jim je metal mož vsako jutro iz kočé, poskrile so se v zavetji. Zadnje je videl

še na plotu blizu ozke steze v snegu, predno je zakuril. Miloval jih je, da morajo hudega mraza premirati, rad bi jim bil dal podstrešja in privoščil bi jim bil gorkega prostora v svojem tesnem prebivališči, ko bi se ga bile hotele poslužiti. Pogovarjal se je vsak dan z njimi, ko jim je potrošal živeža po snegu, a povedati jim ni mogel, da bi jim dal tudi rad gorkega prenočišča. Poznal je že svoje navadne obiskovalce, tolažil jih je, da bode zopet prišla krasna spomlad in z njo tudi boljši čas, pa mnogo družbe, ki je šla v jeseni v gorke kraje.

„Tako se podi ura za uro, beži dan za dnevom in mine leto za letom,“ jame govoriti mož sam s seboj na klopi in položi stare kosti na leseno desko, ki je bila na klop oprta. „Čas bi bilo premišljevatı nocoj, koliko se je dobrega in koristnega storilo v preteklem letu. Ne škodovalo bi tako premišljevanje, ali mi pa more tudi koristiti, če ne škoduje? Da! Mogoče je, da sem kaj storil, kar bi bil moral opustiti, in v prihodnjem letu se lahko varujem, ako bi imel priliko kaj napačnega storiti.“

Starec misli, čez nekoliko časa pa se vzdigne in stopi k vratom, ker čul je hojo zvonaj. Duri brez zaklepa in brez ključavnice zaškripljejo, v kočo pa stopi gost. Bil je znanec, ki je prišel samotarja obiskat.

„Dober večer!“ pravi prišlec, mož tudi že v letih, vendar še mlajši kakor naš starec v koči.

„Bog ga daj! Ne bi bil mislil, da me obiščeš, Juri, kaj boš povedal?“

„Novo leto sem ti prišel voščiti, Bog te ohrani!“

„Tudi tebe, dragi moj, še mnogo let, da boš mogel več koristiti na svetu. Ravno so se me polastile misli in vprašanja, kaj sem dobrega dovršil v preteklem letu, a žalibože, da ne morem reči, da sem dosti delal! Več bi se moralo storiti, toda moje moči so slabe; vse peša na meni, leta so me potlačila; delati ne morem več, da bi dajal dober zgled, poduk sam pa nima tega uspeha, kakor z delom vred.“

„Tolaži se, ljubi moj!“ Dosti si storil, zdaj naj delajo drugi, ki imajo moči in zmožnosti. Tvojih sedemdeset let te ni nikdo videl lenobe pasti. Kazal si nam pot, po kateri naj hodimo; ko si vse daroval, premoženje in vse svoje moči, postal si še le samotar. Dosti jih je, ki tega niso storili, čeravno so imeli prilike ravno tako kakor ti. Vodil si nas kmete in nam pokazal tu pa tam, kako moramo ravnati, in zdaj v sivej starosti vidiš mnogo zadovoljnih ljudi, dokaj premožnih, katerih bi ne bilo, ko bi jih ne bil ti učil in vodil. Res je, da tebi ni ostalo drugega, kot ta lesena kočica, a tebi zadostuje tudi ta, in gotovo smeš ponosen biti, da si dosegel, česar si želel. Ti nimaš prav svojih res nikogar, ali pomisli, da smo vsi tvoji, posebno pa oni, katerim si vse dal, kar si imel. Podpiral si reveže, delil si vse sproti in nisi obdržal ničesar zá-se, a pomagal si mnogim, ki ne bodo pozabili tvojega imena; še otrok otroci

ti bodo hvalo peli. Misliš, da bi ne bilo danes nikogar k tebi, ko bi ne vedeli, da ne vidiš rad, ako te kdo obišče in ti pride voščiti? Edino to je, da sem prišel jaz sam. Prosili so me sosedge in znanci, katerim si bil dobrotnik, da naj ti izrečem zahvalo, in naj ti povem, kako gorško bije srce vseh za te, za njihovega dobrotnika, za dobrotnika nas vseh. Storim torej svojo dolžnost in te prosim: Sprejmi presrečna voščila od nas!

„Zahvaljujem se tebi in drugim in vesel sem, ker vidim, da ljudje spoznajo, da nisem sebično deloval. Res da bi si bil lahko mnogo prihranil, ko bi bil hotel, in morebiti, da ni prav, ker si vsaj toliko nisem, da bi mi ne bilo bati se kdaj delati nadleže tujim ljudem. Pri svojem skromnem življenju si pač še dandanes toliko prislužim, da se preživim, samo ne vem, kako dolgo to pojde. Nikdar se me niso polastile te misli, kakor ravno danes. Bog daj, da bi ne bil za nadlego drugim!“

„To so prazne skrbi, dragi moj! in velika sramota bi bila za vso sosesko, ko bi se ti s tem mučil. Kmet ima žitnice napolnjene, rejeno živino v hlevu, travniki mu prinašajo dvakrat toliko, kakor nekdanj, in vrti so bogati okusnega sadja, to vse pa še le od tega časa, kar si ti začel kmetom kazati, kako naj se dela. V gozdih imamo že zdaj mnogo in lepega mladega lesa, suša nam ne dela več krivice, odkar je obraščeno, kjer je bilo pred leti še vse golo, in povodenj ne trga več in ne odnaša senošetij, kakor jih je poprej. A nisem prišel naštevati, kje in kaj si dobrega storil, to sam najbolje veš, izreči ti moram le najlepšo zahvalo za vse to. Pristavim pa tudi, da nisem prišel samo z besedo na jeziku, temveč, da so to prava naša voščila. Dobro vem, da se je danes mnogo častitalo, da se je mnogo govorilo tu pa tam, a ravno tako mi je dobro znano, da se je govorilo le iz same navade, samo ker je šega taka, ne iz hvaležnosti, ne iz pravega namena. Tem bolj pa bodeš prepričan, da ti izrekam res prava čutila, ker ti je dobro znano, da še pri nas ni sladkarija in prilizovanje udomačeno.“

„Vem to, in tudi uzroka nima nikdo meni prilizovati se, ker nimam nikomur kaj zapustiti, nikomur kaj dati. Prepričan sem, da so to res vaša čutila, in ravno zato sem jih vesel. Marsiktero prošnjo bi imel še na sreci, vendar za danes izrečem samo eno željo, to namreč, da kdor noče domovini koristiti, ako bi jej mogel, naj jej vsaj ne škoduje ne. Znano mi je, da čeravno iz našega ožjega okraja ni ljudij, najde se jih vendar mnogo, ki imajo zmožnosti, a porabijo jih za to, da grdiijo z njimi lastni dom, ne da bi mu koristili. Spominjam se na izrek nekega moža, ki je rekel, ko se mu je očitalo, da nima slavne domovine: „Jaz nisem živel in deloval v sramoto in nečast svoje očevine.““ To naj ostane tudi nam v spominu, da se nam ne bodo mogle lastne pregrehe očitati. Kolikor ima vsak močij, toliko naj dela, porabi naj jih tako, da bode mogel reči, da ni delal sramote in nečasti lastnej materi.“

Sveti večer.

„Hozana!“ angelji pojó
V nebesih in jezer
Sporočb na zemljo tja nesó,
Nocoj je svet večer.

Jezer sporočb ogromni broj
Le angeljem mogoč
In tebi večni Bog, nocoj
Ki greha zjasniš noč.

Na vzhod, večer, na sever, jug
Tja angelji hité;
Povsod, povsod saj polen tug
Je širne rod zemljé.

Ko zadoni iz line glas
O polnoči okrog,
Izdrami se naj zadnja vas,
Posebno rod ubog.

In v cerkev krasno tja hiti,
Kjer orgle že doné,
Se križa, moli, iz očij
Mu kapljajo solzé.

„Ubogi rod, povej, zakaj
Si zbral nocoj se tu;
Predolg še dan je tebi, saj
Potreben si miru?“

Takó sem vprašal gnečo to,
Pokleknoj poleg nje,
Da videl bi, kdor mrtev bo
Ob letu iz vrste.

Saj pravijo, o polnoči
Večer se ta pozna
Na lici, kdor čez leta dni
Se loči od sveta.

Kako bi vse popisal jaz,
Kar to sem gledal noč,
Dovolj je eden že obraz
Za Dantejevo moč. —

Možak je slonel v kotu bled,
Otožen, zapuščen,
Na rokah se mu bral je sled,
Da hlapec je pesten.

A molil ni, se klanjal ni,
Ni sužnih sklepal rok;
V nebó obračal ni očij,
Ko čul je jok, le jok.

„Zakaj ne moliš, trepetáš,
Se smrti ne bojiš,
Na lici morda sam poznaš,
Ob letu, da živiš?“

Tako govoril sem potem
Jaz možu in rokó
Podal mu svojo ter očem
Obrisal sem solzó.

„Dovolj sem prosil, znanec moj,
Rešitve iz nebá,
Sém rod pripeljal sem nocoj,
Da konec svoj spozná.

Si mašnik ti in modrec vsaj,
Prerokbe dan ti dar,
Povej, če v sužnost vekomaj
Ta rod poslál vladar?“

Tako govoril je možak,
Potem pa mignol mi:
„Čemu li večni ta težak
Na svetu rod živi?“

Zapel iz line zvon med tem,
In orgel glas ubran:
„Na zemlji mir naj bo ljudem,
Temé je greh končan.“

In mašnik dvignol je roké
V molitev utopljen;
Raz lic si brisal je solzé
Rod ginén, zapuščen.

Omahnol na koleni zdaj
Je tudi znanec moj,
Zapel ko mašnik: „sursum“! raj
Odprt je vsem nocoj.

Potem govoril tolažeč,
Prostiral je roké
In blagoslovil rod klečeč,
Po cerkvi ga kropé.

Donele pa so orgle vmes,
Iz line zvon ubran
Kakor hozana iz nebes,
Da greh je zdaj opran.

In narod moj, nikjer poznan
Domú je šel z menojo,
Rešitve praznoval je dan —
Kdaj zmage dan bo svoj?

Šege, običaji in narodni praznici pri Srbih.

Piše Ivan M. Bogović.

IV.*

Bolezen, smrt in pokop.

„Pomozi Bog, prijateljica Dara!“

„Bog ti pomogel, sestra Rožica!“

„Kje si bila?“

„Bila sem pri babi Soki.“

„Kaj si delala pri njej?“

„Mož mi je nekako onemogel, pa sem šla po malo trave, ako more, da mu pomaga.“

„Kaj pa mu je?“

„Sama ne vem, ali nekako ne more. Kuhali smo mu že vsakovrstnih trav, kar smo jih domá imeli, pa mu nič ne odleže. V prsih ga tišči, pa ne more niti kašljati niti ležati. Tudi slivovica mu ne gre več kakor poprej. Ne vem kaj bo.“

„Idi, idi pa glej, da revežu tem preje pomagata. Z Bogom!“

„Z Bogom, prija!¹“

Dara in Rožica se razstaneta, ali Dari se stvar ne dopada, kajti kdor išče lekovite trave pri babi Soki, temu ni prav lahko pri srci. Rožica že ugiblje, kdo bi bil za Daro najboljši, ako bi njen sedanji soprog umrl.

Dara gre domú, kuha travo in se ravna natanko po naredbi babe Soke, ali možu je vse slabše. Ko domači vidijo, da od Sokine trave ni pomoči, pošljejo po duhovnika, da mu „čita molitvu“.

Duhovnik je izvršil od cerkve predpisani obred, ali tudi to ne pomaga. Bolnik vedno bolj hira.

„Kaj čemo sedaj?“ vpraša starešina navzočo družino.

„Da ga vozimo v samostan,“ je navaden odgovor.

„Hajdi, da ga vozimo!“

Nato se vzame voz konjski ali volovski, kakor je komu lažje, pa na „kola“. V samostanu mu zopet „čitajo molitvu“ in se vrnejo, ali bolnik je vedno slabši. Če je hiša premožna, poskusijo še nekaj in to je najzadnje. Pošljejo namreč po zdravnika, in ako še ta ne pomaga, je pomoč še samo pri Bogu.

Pomoči ni, mož Darin je umrl — od božje volje. Ko je izdihol

* Glej Kres I. p. 333, 505, 651.

¹ prijateljica.

svojo mučeniško dušo, počne od ženskega spola — malo in veliko — javkanje. Vse vpije, ne joka, kakor je navada pri drugih narodih. Tu se vé že pol ure hodá, kje je kdo umrl. Sosedje pridejo, njegovi prijatelji ga lepo omijejo in povzdignejo na mrtvaški oder. Potem še pridejo drugi od blizu in daleč mrtveca kropit. Vsak, kdor pride, ima na razpoložnji, da pije kavo, rakijo ali vino.

Čez 24 ur, včasi še poprej je pogreb. Kedar iznesó mrtveca iz hiše, postavijo odprto trugo na mrtvaška nosila; žena njegova se vstopi od ene strani k trugi, a ktera druga ženska od rodovine na drugo, in sedaj počne „kukanje“. Žena našteva vse njegove dobre lastnosti, ktere je imel in — ne imel, priča, kako bo sedaj sama najnesrečnejša na svetu — za vsegdar.¹ To traje kake pol ure, potem vzemó štirje pokrov, drugi štirje pa trugo z mrličem ter ga odnesó na grobovlje. Nosači niso plačani, ampak vsak stori to iz ljubezni, in nikdar se ne sliši, da bi ta posel kdo odrekel. Ministranti in nosači dobijo po en robec, kteri je pripet pri prvih na svečnike in križe, pri drugih pa na ramo.

Prišedši na grobovlje izvrši duhovnik erkveni obred in odide, ostali pa mrliča zakopajo. Grob se polije z vinom, kar pomeni: V miru počivaj.

Teden po pokopu je kakor pri Slovencih sedmina, samo da se na ta večer še veliko več troši kakor pri Vas.

Dokler je mrlič v hiši, hodijo moški razoglati, po nekterih predelih tudi še dolgo po smrti. Največ pa nato držijo Vlasi-Romani, kterih je v Srbiji okoli 120.000 duš. Vlah žaluje — to je hodi razoglav — za očetom in materjo eno leto, za bratom ali sestro šest tednov i. t. d. Pri pravih Srbih se je to že skoro izobičajilo. —

Jaz sem že v predgovoru (Kres I. 333.) opomnil, da pišem in posnemam vse to iz življenja prostega naroda, kar tukaj zopet ponavljam. Kar se tiče današnjega opisivanja, moram dodati, da gre gledé tega v novejšem času mnogo na boljše, kajti narod je začel večjidel, osobito bliže mest, iskati zdravniške pomoči o pravem času. Tudi imamo po več srezih — okrajih — zdravnike. V tem letu je tudi izšla naredba, da se mrliči ne smejo nositi ali voziti v odprtih trugah. Sploh pa se je nadejati, da se bodo sanitetske razmere pod sedanjim sanitetskim načelnikom dr. Vladanom Gjeorgjevičem v kratkem času zboljšale. Se vé da je danes večina naroda še na gore popisaneje stopinji.

¹ Včasi se pa že čez šest tednov na novo omoži.

Beseda o našej ljudskej prosveti.

I.

Potujoč po Skandinavskem, t. j. po Danskem, Švedskem in Norveškem nisem ničesar bolj občudoval nego tamošnjo ljudsko prosveto, ter v duhu primerjajoč si naše razmere s skandinavskimi nisem ničesar bolj obžaloval nego našo zaostalost.

Kaj pripomagnje, da skandinavsko ljudstvo tako napreduje, da je tako vzbujeno in naučeno, tako zvedeno in omikano ter pošteno, kakor menda nobeno drugo ne v Evropi — ali na svetu; da je v tako prijetno razvitem blagostanji, da v zadanih razmerah uživa vse duševne in telesne ugodnosti, ktere se po modernej kulturi dobivajo; da se svoje človeške dostojnosti ter državljanske ali politične veljavnosti vsakteri priprosti ratar, ribič in drvar ravno tako zaveda kakor njegov kralj? — Kaj so vsem tem prikaznim uzroki? — Kaj da je pri nas blizu da ne vse narobe? Kaj je vse te sreče ali nesreče krivo? —

Skandinavci so si svoje sreče edino le sami krivi, njim nikakoršna „mila osoda“ ne siplje milodarov v krilo, oni čutijo v sebi staro resnico, da si mora človek vse, kar dobrega in veljavnega ima ali imeti želi, z vztrajnim delom in trudom sam pridobivati. S tem prepričanjem stavijo torej oni vse svoje duševne in telesne moči proti sovražnim jim silam ter jih z odločno trdno voljo tudi uspešno zmagujejo, tako da si zadanim okoljnostim primerno vsestransko blagostanje priborijo.

Kdor nekoliko življenje razmotruje, vidi, da so po naravnih zakonih ti-le glavni pogoji blagostanja in sreče tako vsakterega pojedinega človeka kakor celih narodov:

1. duševne in telesne zmožnosti k razumnemu delu;
2. vztrajna volja k razumnemu delu;
3. razumno življenje ob delu;
4. razumno ravnanje s pridelki;
5. pravo poznanje pravih potreb in ugodnostij za življenje;
6. prava moralična zavest in značajnost.

Ako ima naše ljudstvo kakor skandinavsko te pogoje in lastnosti, tedaj doseže tudi zaželeno blagostanje in srečo.

Duševnih in telesnih zmožnostij k delu ne manjka našemu ljudstvu; o tej resnici ne bode nikdo dvomil, kdor le količkaj naše ljudstvo pozna. Vendar so te zmožnosti brez vztrajne volje k razumnemu delu — kakor dragocene rude v globočini zemlje, kjer skrite in neizkopane brez vse koristi ležijo: no uprav te vztrajne volje k delu v obče in k razumnemu delu še posebej pač pomanjkuje mnogostransko našemu ljudstvu. Naš

delavec se v obče nerad na dolgotrajno in mučno delo naveže kakor germanski ali deloma še tudi romanski; naš človek nima toliko potrpežljivosti in vztrajnosti; njegov lahko leteči duh si hoče med delom večkrat odpočivati in se večkrat razveseljevati, ob katerih prilikah pa ga drug vztrajen ter neumoren delavec vselej prekosi.

A delavnost še sama po sebi tudi nikakor ne zadostuje: kdor hoče z uspehom delati, mora razumno delati, ker plačilo za delo se ravna po njegovej veljavi. V obče še naše ljudstvo preslabo čuti in premalo pozna važnosti za razumno delo: to čutjenje se mu mora bolje buditi in to spoznanje bolje priučevati, da bode moglo potem svoje duševne in telesne moči bolje ceniti ter si z njimi veči dobiček nego sedaj pridelavati.

Naše ljudstvo pa tudi ob delu premalo razumno živi ter tako s pridelki, z zaslužkom svojega dela in truda nespametno ravna. Rednemu, razumnemu delovanju treba vselej rednega, razumnega življenja: dušne in telesne moči se morajo v pravej razmeri rabiti in krepčati; kdor danes dela kakor črna živina, a jutre svoj zaslužek s prazno lenobo zapijančuje, ne gubi samo svoj že pridobljeni kapital, temveč tudi svoj bodoči uspeh, svoje duševne in telesne moči, svoj moralni kakor materialni kapital.

Naše ljudstvo pa s svojimi pridelki zato razumno ne ravna, ker še pravih potreb in ugodnostij življenja zadosti ne pozna. Priučevanje tega poznanja mislim, da je še ena najtežjih in najvažnejših nalog naše ljudske prosvete, naše ljudske odgoje.

Kdor svojih pravih potreb ne pozna, tudi ne skrbi ustrezati jim, temveč prepušča vse starej navadi ali lenobi, kako neumna in pogubna bi tudi ta bila. Poznanje potreb in ugodnostij življenja raste vselej s kulturnim napredkom, z izobraževanjem in omiko. Divjaku ali nič ne izobraženemu človeku je malo kaj več treba nego prostim živalim; zima in mraz in vročina ga sili k obleki za golo kožo in k varnemu bivališču, naravni nagoni ga vodijo k druženju, po katerem se množi njegovo pleme, glad in žeja ga goni iskat si živeža in pijače itd. To vse so prvotne za obstanek življenja neobhodne potrebe, slepi motorji životne volje ali naravne sile. — Na Ogerskem sem večkrat opazoval rekrute, kateri so iz oddaljenih pokrajin k svojim polkom v mesta dohajali; med temi se vidijo ljudje, ki še na najnižjej stopinji človeške izobraženosti stojijo, ki še nobenih kulturnih potreb ne poznajo in ktere še revežni norveški Laponci v občeji prosveti daleč prekosi.

Takšnega divjaštva se med našim slovenskim narodom menda nikjer ne nahaja, no vendar se pri našem ljudstvu še ipak mnogo najpotrebnejših kulturnih nedostatkov opazuje. Res da so že po nekterih pokrajinah naše slovenske zemlje prav odlične kmetske hiše, da prijetnejših popotnik nikjer drugod ne nahaja, tudi na Skandinavskem ne, — pa kakšna je

večina?! — Premnogo mnogokrati ko do kmetskih dvorov prideš, bode te na vseh straneh nered, neka lenušna popustljivost in nesnaga v oči. Si li tujec, zija staro in mlado v tebe nezaupljivo; si utrujen, lačen in žejen — kako težko se ti postreže! Ako si bolj kulturnemu ali odličnejšemu življenju privajen, zadene te bridko pomanjkanje najneobhodnejših kulturnih ugodnostij: nimaš kam bi se ugodno vlegel in počinol; jed in pijača, ktera se ti nudi, pripravljena je tako slabo ali v tako nesnažnej posodi, da se ti gabi. No če pa razmere v takšnih hišah razmotruješ, opaziš brž, da ti „reveži“ le zato tako nečimerno živijo, ker pravih pomočkov za prijetno kulturno življenje ne poznajo, torej za nje tudi ne skrbijo. V podrobnosti se tukaj ne moremo spuščati, saj jih lahko vsakdo vidi, kako se po zanemarjenih hišah nahajajo in kder se neumnost, nemarnost, nesnaga, nered in kar je še več takšnih nečednostij le z „ubožnostjo“ zagovarja.

Materialnega blagostanja pa tudi ne more biti brez prave moralne zavesti in značajnosti; žalibog da med našim ljudstvom po nekterih krajih tudi te lastnosti zeló propadajo in pomanjkujejo; dà mnogo mnogo več, nego se na to nesrečo misli. Prava moralna zavest in značajnost je materialnemu blagostanju to, kar je duša telesu. S propadanjem morale propada moralni subjekt, bodi si osebna ali narodna individualnost; komur je mar za gmotni blagor, mora tudi skrbeti za duševnega, in tako narobe, ker nemu brez drugega ni obstanka. Posebnostij moralnih nedostatkov našega ljudstva tudi tukaj ne bodem našteval, saj jih naši duhovniki, naši advokati in naše sodnije dovolj poznajo. Mislim pa in prepričan sem, da ako bi naši ljudje denar in čas, kterege ob vsakojakem pijančevanju in kljubovalskem processovanju trošijo, razumno za koristne svrhe rabili, bi neizmerno pomnožili svoje blagostanje in odlično zboljšali svoje življenje. —

Kaj tedaj treba, da se tem različnim nedostatkom naše ljudske prosvete v okom pride? —

Se vé da podučevati je treba ljudstvo, kazati mu škodljive zmotnjave, razsvetljevati mu temnoto, v ktorej brez prave zavesti blodi, napeljavati ga na prave pote, po kterih ima k pravemu cilju hoditi, predočevati mu prijetnosti in blagor razumnega življenja.

Da, vsega tega je treba, vendar kdo bi naj vse to naše ljudstvo učil?

Menda se nikjer na svetu o šolskem vprašanji ali ljudske prosveti toliko ne govori in piše kakor pri nas v Avstriji; pa menda se o tej zadevi tudi nikjer tako plitvo ne misli kakor tukaj; jaz vsaj v mnogoterih govorih in razpravah tako v državnem parlamentu na Dunaji kakor v različnih deželnih zborih, v sejah mestnih očetov in vaških veljakov, in poleg tega še po raznih novinah — nahajam po največ le puhle fraze, kterim povod je politična strast in sredstvo za samoljubna politična nastojanja. Koliko burje je nastalo zadnjič zavoljo skrajšanja šolske dolžnosti!

V tej strašnej nevihti pa ni kljubu vsemu bliskanju in gromenju bilo glasú, kateri bi bil razmotrival in določeval, česa in kako se ima učiti mladina, da jej bode v posebni in občni prid, da dojde do prave prosvete. No kaj bi! — vprašanje za pravi ljudski blagor ni bilo v programu nobene stranke!

Pogosto se mi dozdeva, da govorijo avstrijski parlamentarci in to posebno naši nemški theoretiki o zadevah ljudske prosvete, kakor moderni astronomi o potrebah luninih prebivalcev; zastavile so se nektere namodne fraze, ob katerih se brez premisleka pro et contra prisega in neprestano kliče in viče. — Apostoli nemškega kulturnega boja hočejo snovati po enej meri ljudske šole po samotnih planinskih vaséh kakor po glavnih mestih; mladež bi se imela tedaj po enej šablóni učiti tu in tam brez ozira na to, kakšne vednosti so dotičnim mestjanom ali kmetovalcem potrebne. Za „officialno“ učiteljsko sposobnost zahteva se znanost „enakomernih officialnih“ predmetov, — torej šablonsko predmetno učenje tu, šablonsko predmetno učenje tam, kulturni boj velja za mesta in vasi, vse za namodne fraze, malokaj za pošteno praktično življenje.

Ako želimo, da se po ljudskih šolah prava ljudska prosveta razširja, moramo skrbeti za takšne ljudske učitelje, ki ljudstvo in njegove potrebe res poznajo ter imajo zmožnosti in voljo ga za dotične svrhe podučevati. Nikakor ne zadostuje, da se mladež v šoli samo „predpisanih predmetov“, t. j. čitati, pisati, računati itd. uči, temveč odgojevati se tudi mora k razumnemu, poštenemu, moralnemu življenju, njej je neobhodno potreben nauk, kako ima s svojimi duševnimi in telesnimi močmi ravnati, kako gospodariti ali gospodinjiti, kako se more po razmerah ugodno in srečno živeti. —

Takšno poslovanje ljudskega učiteljstva, ki bi imelo biti prav za prav ljudsko odgojevanje, se vé da ni lahko, kakor je odgojevanje v obče jako težaven posel; za tó se sicer še mnogo dobrih in večjih predmetnih učiteljev nahaja, pa zeló malo pripravnih in kaj veljavnih odgojiteljev bodi si v širjem ali ožjem pomenu.

Vsakteremu ljudskemu učitelju je naloga ljudskega odgojitelja; njegovo delovanje je mnogo težje in tudi mnogo važnejše, nego kterega si bodi universitetnega professorja; prvemu je učiti praktično življenje, drugemu pa teorijo kakšnega naučnega predmeta. Pri tej važnosti in znamenitosti ljudskega učiteljstva, ktero je vir ljudske prosvete, mora se torej na njegovo pravo sposobnost in dostojnost kar največ paziti. —

Dr. Ahasverus.

O telegrafičnih vremenskih poročilih.

Spisal *Vinko Borštner.*

Kako bo vreme? vprašujemo. Navadno nam ne more nikdo na to vprašanje točno in odločno odgovoriti, in sicer zató ne, ker so uplivi na prihodnje vreme tako mnogovrstni in razni, da nam ni mogoče vseh na enkrat spoznati. In ako bi jih tudi spoznali, ne vedeli bi jih vselej tako uporabiti, da bi se mogli zanašati na sklepe o prihodnjem stanju vremenskem. Največ upliva na vreme ima zračni tlak — ali vsakdo se je že prepričal, da dostikrat ravno takrat najhujše lije, kedar kaže barometer „lepo vreme“, in nasproti prijazno solnce sije, ako kaže tlakomer „dež“. Isto tako se ne smemo na vlažnost zraka ali na vetrove same na sebi, posebno pa v dolinah med hribovjem ne zanašati. Še le v novejšem času se je začelo opazovati, da ima vreme svojo pot po svetu, in ako vemo, kakšno vreme je bilo eni in isti dan na pr. po celej Evropi, nam je mogoče sklepati, katero pot in po katerih krajih bode šlo slabo ali dobro vreme. Treba pa je zategadel na prav mnogih krajih opazovati tlak, vlažnost in toploto zraka, pa tudi mer in silo vetrov, in ta opazovanja od vsakega kraja drugim krajem telegrafično poročati. Taka telegrafična poročila beremo lahko vsak dan v večjih časopisih, in kdor jih pozna, bere jih, kakor borsijanec svoja borsijska poročila, in po teh poročilih sklepa na prihodnje vreme in se more o mnogovrstnih prilikah po njih ravnati. Ta vremenska poročila in njih podlage spoznati, tako da je mogoče na prihodnje vreme sklepati, je namen sledečim vrsticam.

Pri vsakem raziskavanju vremenskih razmer se mora, kakor se je že omenilo, najprej zračni tlak in njegovo spreminjanje dobro opazovati. Znano je tudi, da merimo tlak po tlakomeru ali barometru, in da se že več nego dve sto let opazuje, da je vreme v nekakej zvezi z zračnim tlakom; saj se še zdaj tlakomer „vremensko steklo“ (Wetterglas) imenuje. V obče sklepamo iz povišanja živega srebra v steklenej cevi na lepo, in iz ponižanja na slabo vreme; ravno tako nam je znano, da je zračni tlak pri hudem viharju večjidel najmanjši, ki ga moremo opazovati.

Spreminjanje zračnega tlaka pouzročuje pa v zadnji vrsti spreminjanje zračne toplote. Toplejši zrak se dviga na kvišku, mrzlejši pa teče tja, od koder se je toplejši vzdignol, a zadnji se dalje dvigajoč vedno bolj ohlaja, postaja težji in poteka počasi zopet proti tlam in pride po tleh zopet na kraj, kjer se je kot toplejši zrak vzdignol.

Tak zračni tok imamo v velikej meri na zemlji. V polutniških (aequatorialnih) krajih, kjer solnce vsak dan najhujše pripeka, razgreje se zrak do dobra, in ko se dviga nad tri in še več tisoč metrov visoko in odteka proti južnemu in severnemu tečaju zemlje, tedaj nastane tok

mrzlega zraka od obeh tečajev proti polutniku. Ker se pa suče zemlja in z njo tudi obdajajoči jo zrak okoli svoje osi od zapada proti vzhodu, odkrene tudi tok toplejšega zraka v višini na severnej polutki proti vzhodu. Zatorej je tok v višini, kterege aequatorialni tok imenujemo, na severnej plati zemlje jugozapadni veter. Ta pa ne ostane vedno v tej višini, ampak čim dalje ko se proti severovzhodu pomika, tem bliže dohaja zemlji in sreča tok mrzlega zraka ali polarni veter, ki se vsled navedenih uzrokov premika od severovzhodne strani proti aequatorju.

Ta nasprotna vetra tekata po nekterih krajih zmernega pasa eden mimo drugega, pa se vé da ne tako, kakor si mislimo dve tekoči reki, temveč vedno se eden drugega dotikata, eden hoče drugega odstraniti, in iz tega boja med vetroma postane vihar ali cyklona. Ta dva vetra sta si, kar se tiče toplote in vlažnosti, v ravnem nasprotju, in od močnejšega teh dveh vetrov odvisi značaj vremena. Toplejši aequatorialni veter je tudi vlažnejši. Vodeni pari se pa, kakor znano, kondenzujejo ali zgostijo, če se ohladijo, in postanejo oblaki in iz teh dež. Zatorej postane vreme v naših krajih vselej deževno — po južnih in jugozahodnjih vetrovih, in deževati bo še le nehalo, ako severni ali severovzhodni vetrovi one izpodijo. Polarni vetrovi so mrzli in suhi, torej mora zrak tudi težji biti in tlak zraka je tedaj večji kakor pri aequatorialnem vetru, pri katerem je zrak toplejši, tedaj tlak tudi nižji. Včasih se prigradi, da nam že barometer kaže v višini prevladajoči aequatorialni veter, a veterica še vedno, da sever piše.

Najvažnejše je opazovanje v tistih krajih, kjer se cyclone napravijo, in ko bi bilo mogoče tek teh vrtincev določiti, lahko bi bilo vreme za celo leto napovedati. Razvidno je, da vreme ne odvisi v obče od lokalnih razmer, ampak iz takih, ki obsegajo večidel svetá. Ako se vé, kakšen je tlak, vlažnost, toplota, sila in mer tekočega zraka v večjem oddelku sveta, na pr. v Evropi, sklevalo se bode lahko gotovo na prihodnje vreme vsaj za nekaj dnij.

Najprej je tedaj treba, da se kolikor le mogoče meteorologična ali vremenska opazovališča ustanovijo. Opazovališča (meteorologične štacije) v enem okraji pa si napravijo središče, na pr. na Koroškem v Celovci i. t. d., kamor svoja opazovanja poročajo, a ta središča poročajo zopet na glavno ali centralno središče, kakor na pr. na Dunaj. Iz glavnega opazovališča se poroča na vsa druga glavna središča — in tako naprej. Ta poročila se morajo telegrafično pošiljati, tako da dobivajo na centralnem observatoriji od vseh v internationalnej zvezi stoječih observatorij vsak dan poročila ob istem času. Na vsakem glavnem opazovališči pa imajo posebne zemljevide, na katerih so z malimi krogi zaznamovana le tista mesta, od kojih telegrafična poročila dohajajo. Pri vsakej takej štaciji se pa zaznamvajo v zemljevid brzojavljena vremenska opazovanja. Vse

štacije, ki imajo enako barometrično stanje (Barometerstand) z navadnimi številkami pisano, zvežejo se s črtami. Te črte imenujemo isobare, to je črte enakega barometričnega stanja. Z rimskimi številkami se zaznamva temperatura, a mer vetra kaže pušica, z ostjo tja obrnena, kamor veter piše, in število* peresec na pušici določuje silo vetrov. Razven teh najvažnejših podatkov pa še najdemo zaznamovano, ali je nebo oblačno ali jasno itd., in sicer potem, da so dotični krogi progasti ali ne, in morske toke.

Ti tako popisani zemljevidi se tiskajo ali lithografujejo in potem razpošljejo na druge meteorološki štacije — in navadno se jim še dodá napoved prihodnjega vremena za centralni okraj po sklepu opazovalca na centralnem observatoriji. Telegrafična poročila se vrh tega še tudi po istih časopisih, ki so na ta poročila naročeni, naznanjajo. Sploh se pa lahko vsakdo na taka poročila naročuje.

Tedaj vemo vsak dan, kako vreme je po celem Evropi. V internationalnej meteorološki zvezi v Evropi so večidel vse evropske države. Razven te zveze imajo posebno zvezo še Amerikanci, in po svojem izvrstno uredovanem „Signal Office“ v Washington-u pozvedó vsak dan ob sedmih 35 m. opazovana vremenska poročila od okoli 400 štacij cele severne poltke, in njene „probabilities“ imajo, kakor hočemo h koncu dostaviti, celó veliko važnost.

Razvidno je, da več ko je zaznamovanih vremenskih mest in čim hitrejšje in vestnejše poročila dohajajo, tem boljše bodo omenjene isobare kazale takratno razdelitev zračnega tlaka, in to je najvažnejše, saj je v obče od barometričnih razmer večidel vse drugo odvisno. Na mero vetrov se iz tega na pr. lahko sklepa, in sicer po zakonu, ki se glasi: „Veter teče vedno od višjega proti nižjemu zračnemu tlaku — in se vsled vrtenja naše zemlje na severnej strani na desno — na južnej strani zemeljske oble na levo zasučje.“ Čim večji ko je tedaj med dvema krajema barometrov razloček, tem močnejše bo pri enakih razmerah veter pihal. In ako črte enakih barometrovih razlik, na pr. razlik od 5 do 5 milimetrov na isti zemljevid narišemo, bo veter tam silnejši, kjer so na takem „vremenskem zemljevidu“ te črte bližje ena pri drugej. Kraj, na katerem je barometrično stanje najnižje, imenujemo „središče znižanosti“ ali depressionscentrum, in zračni tlak je na vse strani večji, čim dalje ko se od tega kraja oddaljimo. Povečanje tlaka za eno geografično miljo imenujemo vetrovni postopnik ali vetrovni gradient (Windgradient). Čim večji je ta gradient, tem silnejši je veter. Ako je na pr. gradient 0.2, bi to pomenilo: barometrov razloček med dvema krajema proti središču

* Po $\frac{1}{2}$ Beaufort-ovej skali od 0—6 je 0 = brezvetrije, 1 = lahki veter, 2 = mali veter, 3 = živahnejši, 4 = močni veter, 5 = vihar, 6 = najhujša vihra. Za morje ima cela skala stopinj od 0—12.

znižanosti je na vsako miljo 0·2^{mm}; ko bi bil razloček 0·3^{mm}, bi to pomenilo najhujši vihar, ki ga v naših krajih poznamo, in zato se 0·3 imenuje „viharni gradient“. Veliko hujši pa so strašni viharji v tropičnih krajih (v krajih med povratnikoma), v katerih se gradient včasih celo na 3·0 poviša.

Iz navedenega zakona ali iz zaznamovanja vetrovne meri na vremenskem zemljepisu se lahko razvidi, da leži središče znižanosti vedno na levi strani vetrovne meri. Mi vidimo tedaj, ako so vse meri zaznamovane, da kroži veter okoli tega središča v onej meri, kakor mi črko „o“ pišemo, ali kakor se meteorologi izrazujejo: veter teka okoli središča znižanosti proti uri.

Okoli kraja največjega zračnega tlaka se godi se vé da vse ravno nasprotno. „Ako vetru hrbet pokažemo ali se od vetra obrnemo, imamo barometrovo največjino na desni nekoliko za nami, barometrovo najmanjšino pa na levo nekoliko pred nami“ (Buys - Ballot). Če na vremenski zemljevid pogledamo, vidimo, da so isobare celo oddaljene od barometrove največjine, tedaj nam ni nikdar pri visokem barometričnem stanju, temveč nasprotno pri nizkem stanju njegovem — silnega vetra pričakovati.

Lahko pa si je misliti, da ne more središče znižanosti zmirom na istem mestu ostati, temveč da se premiče, in sicer v Evropi v obče proti vzhodu (izjeme imajo uzrok v lokalnih razmerah). Dalje postane malokdaj le eno samo središče znižanosti, temveč navadno še temu eno ali še več drugih sledi. Zategadel so pa včasih vetrovne razmere prav zamotane. Če se ta središča proti vzhodu pomičejo, zmanjšujejo se ona ob enem v isti meri in veter ponehuje. Tedaj nam kaže pomikanje depressionscentra, da se slabo ali dobro vreme tudi pomiče, in iz tega pomikanja nam je mogoče na pr. na hudo uro v odločenem kraju sklepati. —

(Dalje pride.)

O pesništvu v obče.

Spisal V. Kermavner.

Izmed svobodnih umetnostij človeških je pesništvo najbolj znano in najdalje razširjeno, brž ko ne tudi najstarejše. Kjer je prebival človek, povsodi se je razlegala bolj ali manj umetna pesen njegova, razodevajoč veselje ali žalost, strah ali up in druge podobne občutke. Osebito slovanski mehkočutni rodovi imajo v tem oziru neko posebnost, da jim pesniški izraz veselja in radosti, tuge in obupa podeljuje notranje zadovoljstvo in olajšanje; pevajoč so pozabljali muke vsakdanjega življenja. To petje pa je po raznih krajih raznega značaja: bolj poskočno in pre-

sekaño se glasi okoli visokih planin, bolj tožno in enakomerno se zateguje po neprezirnih ravninah, drugače poje alpski Sloven, drugače ukrajski Rusin, ali pesniji čestitelja sta oba v enakej meri.

Priprosti človek si sam sklada besede v pesni, sam izume tudi melodije držéč se naravnega nagiba svojega srca in sluha. Vetra šum v gozdu, rek in potokov vršenje v temnej noči ali tihej samoti in drugi enaki uplivi mu budé čut za takt in melodijo, in ker so ti prirodni učitelji na planinah drugačni, nego li po prostranih ravninah, mora tudi značaj pesniji tu in tam biti različen.

Tako in enako opazovanje budi in bistri um in sree človeško za takt in glasje; glasje in takt pa tako ugajata njegovemu sluhu, da se jima, kakor je opazil Aristoteles, celó pri trdem delu rad ukloni. Mlatiči in kovači jo bijejo po taktu; tesači in kosci jo sečejo po taktu; vojaki najlažje korakajo po taktu. Posnemanje z glasom in taktom se nam od mladih nog tako utisne, da pravijo nekteri, da je prirodno ali nam vrojeno. Iz prvotnih takih posnemaľnih poskušanj z glasom in taktom so sposobnejši možje stvarili in polagoma do višje popolnosti razvili pesništvo ali poesijo. Vsemu človeštvu, pravi Goethe, je poesija obćenita ter se v stoterih in stoterih ljudeh vedno poraja, samo da eden nekoliko boljše pesni pogodi kot drugi ter nekoliko dalje časa nad vodo plava; to je vse.

Pravo je zadel, kakor večjidel, tudi tukaj Aristoteles, da je poesijo imenoval posnemo ali posnemaľno kazanje; pa ne le poesija, temveč tudi glasba, ples, slikarstvo, sploh vsaka umetelnost je njemu posnemajoče kazanje. Dve naravni stvari, tako piše v Poetiki, ste poesiji učinili povstaneek. Človeku je namreč posnemaľnost vrojena; on se loči vzlasti po tem od drugih stvari, da najbolj posnemanje čisla; kajti prvo učenje mu je posnemanje. Druga prirodna lastnost mu je veselje v posnemah, ktero je toliko, da v podobi celó to, kar mu je v istinitosti ostudno, rad gleda; na pr. grde, ostudne živali, mrtva trupla itd. so mu prijetna, ako so krasno upodobljena. Dobre slike pa gledamo le zató radi, ker naslikane stvari v njih poznavamo; kdor stvari same ni še videl, ne bode se slike kot posneme veselil, ampak hvalil bode le umetno delo, barve itd. Tako Aristoteles.

Ker se umetnost in vzlasti poesija tako tesno z bistvom človeškim strinja, smemo v resnici reči, da je zá-nj prava duševna potreba. To je človek tudi s tem dokazal, da jo je vselej v žalosti in veselji negoval; ostane jej tudi v prihodnje zvest, dokler mu bode rod evetel; le v poslednjem človeku, pravi A. Grün, pojde i poslednji pesnik iz sveta.

Najlepše se pesništvo razvija v ustih naroda; po knjigah se le rado popači, torej mu je treba umerjene oblike in za prijetno prednašanje glasopada, ki se bolj ali manj do petja povzdiguje. Staroklasični pesniki so že v skladbo besed toliko skrb obračali, da je pravilno njihovo

metrično čitanje skoro nekako petje; osobito opazujemo to pri tra-
gičnih korih.

Prijetno, rekli smo, nam je primerjanje slike z naslikano stvarjo, prijetno, kakor vsako učenje, ako brez posebnega namena igrajoč urimo duševne moči. Učenje z namenom, da si pozneje služimo s priučeno rečjo kruh, to je težavno delo, to je včasih mučna robota. Ali prostovoljna delavnost brez koristolvja je skoro igra, pa vendar blago delovanje. Ono nima potrebam zadostiti. Brez skrbi se tedaj v božanski mirnosti naš duh razvija in na resno delovanje pripravlja. Taka učba pristoja onim, ki se ne trudijo zaradi živeža.

So pa igre ne le za telo in razum, temveč tudi za čute srca. Kakor one trude in napore, tako posnemajo te notranje boje razuma s pože-
lenjem. Take razdražbe človeškega srca so enako potrebne in sposobijo enako za resno vzbujenost, kakor telesne za prenašanje telesnih trudov. Človeško srce ne more biti brez čutjenja, čemur so priče i besede pesnikove:

Sem dolgo upal in se bal,
Slovo sem upu, strahu dal,
Srce je prazno, mirno ni,
Nazaj si up in strah želi.

In podobno govori Goethe:

Etwas fürchten und hoffen und sorgen
Muss der Mensch für den kommenden Morgen,
Dass er die Schwere des Daseins ertrage
Und das ermüdende Gleichmass der Tage.

Tej duševnej potrebi ustrezajo najblažje tako zvane svobodne umetnosti in med njimi v prvej vrsti poesija. One so posnembe človeškega čutjenja in poželenja, mišljenja in dejanja; one nam slikajo vse človeško bistvo, zato nam je njih dejstvo tako ugodno. Kedar opazujemo tako posnemo, tedaj stvar samo, t. j. v tem slučaju človeka bolje spoznavamo. Kajti pesnik ali umetelnik sploh, ki hoče kako stvar posnemati, mora jo prej v se sprejeti, premisliti in posnemajoč kazati, kako jo je razumel; mora jo torej z nova stvariti, ako želi, da se nam omili. To je naloga umetnikova; saj niti portrait ne more biti dober, ako ga slikar v pravem pomenu besede z nova ne stvari.

Bodi si torej umetnost posnema nature, vendar ne bode umetnik, ako je umovit, stvari posnemajoč le obnovil, temveč primerjajoč več osebnostij, njihove sličnosti in razlike, od ene to, od druge ono lastnost sprejel, tako da ne stoji stvar pred njim, ampak pojem stvari, ktereга utelesi. Goethe hoteč naslikati neki kraj ni sprejel vseh dreves, ki so rastle v istej okolici, temveč jih je po svojem nazoru spremenil, prestavil in v skupine dejal. Enako ni Sofokles, kakor je bajè sam rekel, v svojih

dramah stvaril značaje, kakoršni so v istinitosti, ampak kakoršni bi morali biti. Tu se ne vpraša, kakov je bil knez Kreon v resnici, — takega predočiti bila bi zgodovinarju naloga — dalje se niti ne vpraša, je-li kateri knez prigodoma enako ravnal, ampak po nazoru pesnikovem bi moral knez, kateremu je mari države, domovino najviše ceniti, više nego osebne prijatelje ali sorodnike, svest si, da so le oni pravi njegovi prijatelji, ki so ujedno prijatelji domovine ali države, vsi drugi pa sovražniki. Po tem načelu ravna Kreon in obsodi nasprotujočo mu Antigono na smrt.

Akoravno se grški tragiki držé mythologičnih ali historičnih imen, kakor so Oedipus, Agamemnon, Ajas, Darius, Xerxes itd., stvarijo jim vendar le značaje po svoje ali jih pa po nekoliko spremené. Držijo se pa radi takih imen, pravi Aristoteles, zato, ker ima to, kar se je zgodilo, vsak za možno, in ker se gledalci zaslišavši ova imena takoj orientujejo v basni; komikom pa je bila navada, verjetno basen izumiti ter jej ktera koli imena podtaknoti.

Tragiki starodobni so se gibali le v malem okrožji ter iste bajke razno upodabljali, tako da je Sofoklejeva Antigona ali Elektra povse drugačna kot Euripidovi enako nazvani drami; oni niso vprašali, je-li bila snov že obdelana, nego kako se dá obdelati. Zategadel jim pa ni bilo treba nezaslišanih dogodeb za drame iskati. Iz prostega predmeta z mojstersko izdelbo kaj narediti, to zahteva, pravi Goethe, več uma in darovitosti; a teh ni dandanašnji v tolikej meri, kakor v starej dobi. To prakso priporoča tudi Horatius Rimljanom, Ep. ad Pis. v. 128 sl.

Tuque

Rectius Iliacum carmen deducis in actus,

Quam si proferres ignota indictaque primus.

Se vé ko bi pesnik le pojmove utelesil, bila bi morda umetnina znanstvena, dostojna, uzorna, ali srcu bi ne zadovoljila. Tu pomaga krasota, ki znanstvenosti život in toploto podeljuje. Kar je visokega ali vzvišenega, ublaži nam krasota in z milino obsije. Tako se umetnina zopet posebi in nam umili, da je srce zadovoljno. Zadovoljnost mu podaje tedaj krasota in poleg nje blagost in dobrota človekova. Kajti kdor je dobrega dejanja zmožen, ta se ga veseli; kdor ga živo čuti, želi ga doprinesti.

V tem oziru so pesniki in vsi umetniki najboljši, dà edini nenamestni učitelji: z živimi predočbami delujejo na človeško srce ter mu vdahnejo živ čut krasote, blagosti in dobrote, ktere človek vsled tega v dejanji pokazati želi. „To je božanstvena moč ljubezni, da ysegdar obnavlja krasne lastnosti milega jej predmeta, da se svojih del veseli, delavnosti svojeji čudi, da znano vedno za novo ima.“

Umetno posnemanje nature pa ni golo obnavljanje ali reproduciranje,

kajti umetnik dela vselej le z ozirom na človeka, za katerega se natura malo briga. „Kar natura ponudi, iz tega si le težko izberemo, česar želimo; kar pa stvari umetnik, to je našim čutom umevno, užitno, zadovoljno, to nam duh krepi, izobražuje, povzdiguje. Tako podaje umetnik naturi drugo naturo, toda čutjeno, premišljeno, človeku ugodno.“ (Goethe.)

Koga smemo tedaj imenovati pesnika?

Kdor življenje človeško ali prirodo, toda vselej z ozirom na človeka, bodi si v versih, ali ikako drugače, posnemajoč kaže, ta je poet ali umetni stvaritelj (*ποιητής*). Horacijeve besede: Sat, I, 4, 43:

Ingenium cui sit, cui mens divinius atque os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.

oznamljajo le v obče tri lastnosti, namreč znajdljivost, navdušenost in vzvišeno besednost, in so premalo določne. Priprostejše nam isto pové Goethe, rekóč: Lebendiges Gefühl der Zustände und die Fähigkeit es auszudrücken, macht den Dichter. Ali tudi ta določba, kakor Horacijeva, je preobsežna ter ne oznamlja stvari do dobrega.

Rekli smo že poprej, da umetnik dela za človeka, da deluje le na voljo ali srce človeško. Vsega delovanja sredotočje mu je človek, in kar koli opisuje, ne opisuje drugače, nego da v slednjej stvari človeka opiše; to mora storiti vselej, bodi si da opisuje solnčni vzhod, bodi si da prepeva Iliado. Najviši in edini zastavek vsej umetnosti je človek.

Vse moči človeškega bitja pa se tako stikajo, strinjajo in podpirajo, da ni možno éno živo predočiti, a drugih ne sprejeti v to okrožje. In nalog dobrega poeta mora biti, vso obraznost obseči, celo človeško srce pretresti, vse sprejeti v svoj umotvor, kar ga more ganoti. V tem oziru še nikdo ni starih klasikov prekosil. Vsaka hymna Pindarjeva, vsak tra-gični kor, skoro vsaka Horacijeva oda podaje krasne zglede. Z éne strani nam predočujejo vzvišene bogove, silno osodo in zavisnost človeško, z druge pa veličino človeške dušnosti, visoki pogum, kateri mu pomaga boriti se zoper osodo, ali se celó nad njo povzdignoti. A vse to kažejo bolj živo, obilno in očividno Homerjeve pesni. Ne samo v celej epopeji, ampak tudi v vsakem spevu, skoro na vsakem posamnem mestu gledamo celo svoje življenje, dà naš um lahko določi, kaj smo in zamoremo, kaj uživamo in trpimo, kje prav ravnamo, kje grešimo. Od tod oni mir, ki ga čuti vsako čisto srce prebirajoč klassika, od tod upokojenje strasti in ojačenje obupa. „Inopem solatur et aegrum“, deje Horatius, Ep. II, 1, 131. a mi bi s Prešernom rekli:

On zna

Noč temno razjasnit', ki tare duha!

On ve

Kregulja odgnati, ki kljuje srce

Od zora do mraka, od mraka do dne!

On uči

Izbrisat' 'z spomina nekdanje dni,
Brezup prihodnjih odvet' spred oči,
Praznoti vbežati, ki zdanje mori!

Kajti ako človek svoje razmere do sveta in osode popolnem pregleda in pretehta, kar pri čitanji takih pesnikov z lahka stori, vrne se mu ojačujoči mir v razburjeno srce. Le kjer vnanjost notranjo moč ali notranja strast vnanje ravnovesje posiliti namerja, ondi vzraste brezup (Humboldt).

(Konec pride.)

Polyfem v národnej tradíciji slovanskej.

V IX., X., XI., XII. in nekoliko tudi v VII. spevu Odysseje pripoveduje „božji trpin“, Odyssej zbranim Faiakom in kralju jim Alkinovu, kar je prestal odkar „sveto razdjalo je bil mesto trojansko“. Med drugim prignala ga je bila osoda v deželo ošabnih Kyklopov, orjaških ljudij, o katerih pravi, da ne orjejo in ne sejejo, a jim vendar zemlja v obilji rodi pšenice, ječmena in vina. Zakonov nimajo in prebivajo vrhu visokih gorá v obločnih (izdolbenih) pečinah (*ἐν σπέσσι γλαυροῖσι*) in vsakdo je sodnik ženam svojim in otrokom ter jim tovarišev ni mar.

Želeč jih natančneje spoznati odpluje Odyssej z nekterimi svojih tovarišev z bližnjega (kozjega) otoka proti njihovej domačiji in do obrežja dosepeši veli nekterim tú ostati in ladije varovati, a dvanajst najpogumnejših vzame saboj, oprtiv kozji meh (*αἴγεον ἀσκόν*), polen sladke črnine, katero mu je bil nekda poklonil iz hvaležnosti Maron, Evanthejev sin, svečenik Apollonov.

Pridejo do bivališča Polyfemovega in ker obra ni doma svetujejo Odysseju tovariši, da si vzmó sira (*τιρῶν*) ter odidejo, in potem zopet, da hitro odženo kozlét in jagnjet na ladijo ter odjadrajo, ali on, hoteč velikana videti, jih ne posluša. Tedaj ostanejo, unetijo ogenj, opravijo daritev, najedo se sira ter pričakujejo, da se gospodar s čredo vrne. Pričakovani pride, silen tovor suhljadi noseč, katero telebi v pečini s tako groznim ropotom na tlá, da se tujei strahú po kotih poskrijejo. Zmolzno drobnico prižene v pečino, ovne pak in kozle zvunaj pusti. Potem zavihčí in postavi pred pečino velike skalnate dveri (*θυρεὸν μέγαν*), tako težke, da bi jih dva in dvajset močnih in štirikolesnih vozov ne spravilo z mesta.

In sedé tu molze ovcé in kozé meketavke,
Vse zapored, mladiče sesavne pod slehernó dene.
Koj pa sesesti dá polovini se belega mleka,
Vtlačí je potler in razloží na lese pletene,

A polovino si drugo v posodah ohrani, da bila
Kje mu pijača jemat' in da bi jo imel za večerjo.¹

Ko vse opravi užgê ogenj in ugledavši tujce popraša jih kdo so in odkod. Vsi se prestrašijo njegovega strašnega rjojenja, vendar se Odyssej ohrabri in odgovori, da so Achajci, vračajoči se s Troje ter ga prosijo po gostoljubnej šegi gostnine (*ξενίτων*), ktere naj jim tujcem ne odreče, katerim je Zen maščevalc. „Nespameten si, tujec“ reče Polyfem, „ali pa od daleč prideš. Mi Kyklopje smo dosta močnejši od bogov in se ne zmenimo niti za Zena niti za blažene bogove in tebi ter tvojim tovarišem bodem le prizanesljiv, ako bode meni prav.“ Potem povpraša Odysseja po ladiji ali tá mu lokavo odgovori:

„Ladijo mi je razbil Posejdon zemljettesitelj,
Ki jo je trešil ob skale na mejah vaše dežele,
Ostro na brdo drvivši; raznesel pa morski jo veter;
Jaz pak s temi-le vred sem ubegnul nagli pogubi.“ v. 283—286.

Grozovitnež na zadnje besede ničesa ne odgovori pač pa stegne roke po Odyssejevih tovariših, zgrabi dva izmed njih in ju kakor ščeneti (*ὡς τε σκύλας*) ob tlá butne, da se možgani po zemlji razlijó in jo okrvavé.

Udoma ju razreže po tem i večerjo napravi;
Žré pa ko lev na goráh izrejen ter nič ne popusti,
Drobovino, meso, celo še kosti mozgovate.
Mi pa milo plakáje roké dvigujemo k Zenu
Ljuto početje videč; omaga pa srce objema.
Kadar vže Kyklop si napolni široki želodec
Z mesjem človeškim i h temu s pijačo čistega² mleka,
Sredi brloga leži razleknjen skozi krdela. v. 291—298.

Odyssej bi mu lahko meč v prsi porinol ali premisli se vedoč, da bi mu bilo s tovariši poginoti, ker ne bi mogli zatvora odmaknoti. Zjutraj Kyklop zopet zapali ogenj in pomolze drobnico a zgrabi tudi vnovič dva Odyssejevih tovarišev, ja poje in nasitivši se vzdigne kamnene dveri, pustí čredo iz pečine in skalo zopet pred vhod postavi.

Zaprti Odyssej premišlja, kako bi se maščeval nad Polyfemom, — kar zapazi Kyklopovo kijačo, dolgo in veliko kakor steženj ladije z dvajsetimi vesli. Odyssej jo blizu seženj obteše in potem

¹ V. Kermavner: Odiseje IX. spev (Programm des k. k. Gymnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1870 str. 19—33) v. 244—249. Da mi ne bode nepotrebnega pisanja omenjam kar tú, da je vse Kermavnerjevo, kar je navedeno v šestomerih, tedaj v merilu izvirnika.

² T. j. ne z vodo zmešanega. Trezni Grk ni le v vino ampak tudi v mleko vode ulil in tako použil. Gl. Ameis Homers Odyssee. Leipzig 1862, ad IX. 297.

velí tovarišem, da jo ugladijo. Tovariši to storé, on pak konec poostri in (da trša postane) ožgé na žarečem ognji ter jo potem v gnoj skrije, ktereга je bilo v jami vse polno. Slednjič še ukaže tovarišem, da naj žreb določi, kateri štirje mu bodo pomagali obra oslepiti.

Te pa zadene, ki tudi bi sam si hotel izbrati,

Štiri tovariše, jaz pa med njimi peti se štejem. v. 334, 335.

Zvečer prižene Kyklop čredo domú in jo pusti vso v pečino, katero zopet varno zapré. Kakor sinoči zgrabi zopet dva tujca in ja povečerja. Zdajci se mu bliža Odyssej z vrčem vina in mu ga ponudi rekoč:

„Ná, Kyklop, pij vino, ki mesje človeško si jedel,

Zvedi, káko pijačo je b'la nek ladja hranila

Naša; v kropilo sem ti jo namenjal, ko milováje

Me bi domú poslal; a divjaš mi neprenesljivo.

Groznež, kako bi se ti poznej kdo drugi približal

Zmed številnih ljudi, saj nisi spodobno naredil. v. 347—352.

Kyklop popije in poprosi Odysseja drugič slastne pijače, govoreč:

„Daj mi še blagovoljno, povej pa, kakó da se zoveš,

Preci sedaj, da gostine podam ti, ki boš jih radosten.

Saj Kyklopom tudi rodí žitodarno zemljišče

Velejagodno vino, deževje pa Zena je množi;

Al' od ambrosije same i nektara tó-le je kaplja.“

v. 355—359.

Odyssej mu žarnega vina z nova natoči:

Trikrat mu je prinesem i trikrat izpije v slepoti.

Al' ko vže zavédo Kyklopu vino pregrne,

Kar ogovarjam ga tedaj z besedo milobno:

„Vprašáš me po imenu, Kyklop, slovečem, i jaz ti

Čem je naznanit' a daj mi gostine, ko bil si obljubil.

Nihče je moje ime; Nikoga me zovejo vselej

Otec i mati, pa tudi vesoljni tovariši drugi.“

Tak besedím, odvrne pa koj mi nemilega srca:

„Čem Nikoga poslednje za njega tovarši pojesti,

Vse pak druge poprej; té naj ti bodo gostine.“¹ v. 361—370.

¹ To jako važno mesto (t. j. v. 364—370) je prijatelj mi Mat. Valjavec poslovenil takó-le:

„Prašáš, Kyklop, za imé me slavno? povém ti imé mi,

Ali da me pogostiš in obljubljeno dáš mi darilo.

Meni imé je Nikdó in Nikóga zóveta mene

Mati in oče in vsi me tovariši kličejo tako.“

Tako velim mu, a on mi takój neusmiljeno reče:

„Jaz Nikóga pojém naj zadnjega predi pojédši

Vse mu drugóve: takó pogostim te, to bo ti darilo.“

Polyfema kmalu vino upijani; zvrne se in zaspi. Ko začne smrčati, porine Odyssej kijačo v žrvavico, da jej ost ogori, a potem jo prime četverica tovarišev in sune z ostjó na ravnost v obrovo okó, Odyssej pa z drugega konca kijačo v očesu vrti. Trepalnice (veka) in obrvi se osmodé in krv curlja iz očesa. Polyfem strašno zatuli in Odyssej ter tovariši mu odskočijo prestrašeni v stran. Krvavi kij iz očesa potegne in ga, ves besen od bolečine, daleč vrže, Kyklopov na pomaganje klicaje. Ti prihitijo jaderno od vseh stranij in okoli pečine stoječ poprašujejo:

„Kaj te je trlo nek, Polyfem, da takó si zakričal
Skoz ambrosično noč, in nas obujal iz spanja?

Al' po nevolji ti drobnico mar kdo smrtnih uhita?

Ali te samega kali mori zvijačno al' silno?“

Spet iz otlina pa jame rekoč Polyfemos okruti:

„O prijatelji, Nihče mori me zvijačno ne silno.““

Al' odvrnejo mu govoreč besede krilate:

„Ako noben ti ne prizadeva samotnemu sile,
Saj se bolezní od Zena velicega ni moč ogniti,
Moli toraj k očetu Posejdonu, morja gospodu.“¹

v. 403—412.

Tako pravijo Kyklopje in odidejo. Odysseju pak se je srce smijalo, da jih je njegovo izmišljeno imé tako prevarilo.

Slepec odmakne skalo, vsede se sredi vhoda in čaka ali se ne bi kdo med ovci hotel zmuznoti in mu tako v

¹ Tudi tá odstavek je metrično prevel prof. M. Valjavec; prepričan sem, da bode čitateljem prav tako po godu, kakor je bil meni, ki sem na njem radoval se velike spretnosti pisateljeve za posel, ki je baš tako mikaven kakor kočljiv. Glasi pa se také-le:

„Kaj te také tiščí, Polyfém, da v brezsmrtniškej noči
Grozno zarjul si, in nas si iz sna in pokója predramil?
Morda odganja kozé kdo tebi a ti mu ne puščaš,
Ali pa samega kdo te ubija z zvijačo in s silo?“
Odgovori jim hrust Polyfém také iz pečine:

„Mili sosedje: Nikdó, Nikdó z zvijačo, ne s silo.““
Njemu Kyklópi na tó odgovárjajo hitre besede:

„Ako ne dela nikdo ti sile, a sám si v pečini,
Leka bolezní ga ní, ki prihaja od Zena mogotca,
Móli, naj dá ti pomoč tvoj oče in kralj Posejdáon.“
To govore odhajáje; srcé pa se meni nasmeje,
Da jih je moje imé premotilo in modra namisel.

Gr. *ὄστις με κτείνει δόλω οὐδὲ βίησιν* (v. 408) je v naščini težko prevesti, ker brez nikalnice ni pravega smisla. Ker so Kyklopje umeli *ὄστις* za *ὄτις* bi bilo po našem: Nikdo me ne ubija niti lokavo niti siloma. Ne poslovenivši besed *με κτείνει*, kterih je itak iz prejšnjega vprašanja *τίς σ' αὐτὸν κτείνει* lahko misliti je Valjavec smislu prav dobro pogodil in ni proti pravilom slovenske skladnje nikakor grešil. — Zanimivo je v gršč. šaljivo osebno ime *ὄστις*, ker je inače jeziku neznano in ima v enoj. tožilniku *ὄστιν* nasproti zaimenskemu *τίνα*.

pestí priti. Ali Odyssej je prekanjen in si izmislil vnovič zvijačo, s katero utegne sebe in tovariše rešiti. S trtami zveže po tri ovne drug poleg druga in priveže pod vsakega srednjega enega svojih tovarišev, sam pa se obesi na najmočnejšega in na najbolj volnastega ter se čvrsto drži njegove kodraste volne. Ko se zdaní pusti Polyfem ovne na pašo in pazljivo potiplje vsakemu hrbet ne sluteč, da so pod njimi tujei privezani. Počasno se pomika oven z Odyssejem proti odprtini in tudi njega slepec potipa vprašaje ga, kakó da je on danes zadnji, ki je sicer bil vedno prvi s paše in na pašo:

„Jarče preljubi, zakaj med bravijo zadnji po jami

Divjaš? ostanši za ovni sicer nikoli ne ideš,

Temuč prvi na rahlem cvetličiji trave se paseš,

Širnih korakov, i prvi do rek tekočih prihajaš,

Prvi do staje pa tud' hrepeniš vrniti se zopet

V večer; i zdaj za vsemi napósled. Oko gospodarja

Obžaluješ res, ki možák je neboren oslepil

Z jasnimi ga tovarši, zavest omamivši z vinom,

Nihče, kateri menda še nij ubegnul pogubi.

Da bi ti mislil enako z menoj in tud' pregovoril

Ter bi povedal, kod ogiblje se mojemu gnjevu,

Zdajci možgani bi mu po brlogu tu sem in tam tje

V darjenemu brizgali po tleh, in srce bi se mi

Revohladilo, ki mi je nakopal zanikrni Nihče.“ v. 447—460.

Ko je bil Odyssej od pečine nekoliko oddaljen, skoči izpod ovna in tovariše odveže. Hitro ženó živali na ladijo in Odyssej zaukaže odpluti. Iz daljine pak še ogovori Kyklopa žaljivimi besedami, ktere ga tako razsrdijo, da odtrga ter vrže vrh visokega hriba za njimi, kteri tako močno poleg ladije v morje trešči, da postane valovito in ladijo proti pobrežju zažene ter jim je bilo vseh močij napeti, da so se ógnoli nesreče. Ko so bili že dvakrat dalje od poprej zaupije Odyssej kljubu vsemu odgovarjanju tovarišev s srdom v srci na Kyklopa rekoč, ako bi ga utegnoli prašati kdo ga je oslepil, naj reče: „Laertov sin Odyssej, z Ithake domá“.

To je kratka in v prostih besedah povedana vsebina večjega dela IX. speva Odysseje, ki živo in vseskozi mikavno opeva Odyssejeve dogodbe v deželi hrustov Kyklopov, zaradi česar so temu spevu naslov *Κυκλώπεια* nadeli. Ni nam naloga govoriti o velikej dovršenosti pesniške koncepcije, po kterej se le-tó starinsko pripovedanje vse ter vzlasti v nekterih oddelkih odlikuje, — ampak le snov je sama na sebi, ktero si hočemo toliko ogledati, kolikor nas spominja na soglasne narodne proizvode slovanske.

Kolikor je meni mogoče danes že jako obsežno slovansko tradicijo-

nalno slovstvo pregledati; uveril sem se, da se je ohranila priča o Polyfemu v Srbih ter Veliko- in Malorusih in sicer tako, da je srbska starogrškej bližja nego maloruska ali velikoruska, kateri poslednji se pa zopet ne razločujete bistveno druga od druge.

Navedimo vse tri in pričnimo s srbsko, po Vuku Stefan. Karadžići priobčeno in to v knjigi „Srpske narodne pripovjetke; drugo umnoženo izdanje, u Beču 1870, na str. 147—150 ali br. 38, ki ima naslov: Divljan.“¹ Glavna vsebina te priče je tá-le:

Pop in dijak sta potovala čez neko veliko planino, kar ju noč prehititi. Videč da ne moreta tá dan dospeti kamor bi rada, začeta se ozirati sem ter tja po planini, kje bi jima bilo pripravno prenočiti, kar ugledata v daljavi ogenj v nekej pečini. Blizu pečine prišedši zapazita v njej divjega človeka (divljeg čoeka) z očesom vrhu glave (t. j. na čelu). Vprašata ga: „Hočeš li naju pustiti v kočó.“ On jima odgovorí, da hoče. Ali k vratom pečine je bila privaljena velika plošča, ktere ne bi moglo sto ljudij odmaknoti. Divljan vstane, dvigne ploščó, ju pusti notri, pa zopet ploščó k vratom privalí; potem uneti velik ogenj, poleg kterega sedeta in se grejeta. Ko se malo ogrejeta začne ju divljan tipati za vratom, hoteč se prepričati, kateri je debelejši,² da ga zakolje. Popa otiplje bolj rejenega; popade ga torej in ubije, natakne na raženj in vrže kraj ognja, da se peče. Dijak preplašen vse to gleda ali uteči iz pečine mu ni moči.

Ko je pop bil pečen pozove divljan dijaka, da z njim je ali nesrečnež tega noče, izgovarjaje se, da ni lačen. „Ako nočeš z lepo bodeš pa z grdo“, reče divljan. Dijak hočeš nočeš sede tedaj k njemu; divljan je in tudi dijak devlje v usta ali zopet meče v stran. „Jéj“ vpije divljan, „kajti jutre bodem tebe tudi pojedel.“

¹ Prvič je bila tá velevažna knjiga natisnena l. 1853. v Beči in že leto kasneje je po Vukovej hčeri prišla nemška prestava teh pripovedek na svetlo z naslovom: Volksmärchen der Serben; gesammelt und herausgegeben von Wuk Stephanowitsch Karadschitsch. Ins Deutsche übersetzt von dessen Tochter Wilhelmine. Mit einer Vorrede von Jacob Grimm, nebst einem Anhang von mehr als tausend serb. Sprichwörter, Berlin 1854, XII + 345 pagg. Drugi natis je jako pomnožen in obsega vrhu vseh pripovedek prvega še 41 šaljivih prič (str. 278—312) in 20 pripovedek (str. 185 do 277). Poslednje je v nemščino prevel Vatroslav Jagić v svojem „Archiv für slav. Philologie II. 614—641“, Reinh. Köhler pak, sloveči poznavalec narodno-pripovednih snovij, dodal jim je ondi sorodnic iz bogatega pripovednega zaklada raznih narodov.

² „Koji je pretlji“. Pretlji je compar. od prëtio pinguis, t. j. pre-tio in prim. stalov. tyti, tyja pinguescere, stind. tu v tavimi valeo, tavás moč; tiv pinguescere. Le-sem spada tudi gr. *τύλος*, lat. tumere, tumor, tumulus, lit. taukaí, tunkù in obilo drugega. Spomina vredno je da ima še Belostenec (Gazoph. I. 920) za pinguis poleg tust, debel tudi pretil in vtil, a glagol titi (hrv.) mu ni znan. Prim. tudi pol. otyć, srb. toviti pinguefacere, pretilost, pretilina pinguedo.

Ko se divjak najé leže kraj ognja, a dijak začne ostriti „mali šiljak“, (t. j. malo leseno šilo, bodilo). Povprašan čemú to dela dijak odvrne, da se je pri ovcah brezposlen sedeč tega navadil. — Divljan zatísne okó in zaspí, dijak pa, videč da utegne jutre tudi njemu nožič seči pod grlo, domisli se hitro, poríne ono leseno šilo divljanu v okó in ga oslepí. Razjarjen skočí oslepljeni divljan k višku in reče dijaku: „Naj bode! Vzel si mi edino moje okó, ker nisem umel tebi obéh vzeti, — utekel pa mi ne bodeš.“

Ko se zazorí potiplje divljan vrata in ko jih najde zaprta, začne po pečini sem in tja iskati, da bi dijaka zgrabil ali ne more ga nikjer najti. Imel pa je divljan v pečini mnogo drobnice¹ in dijak se domisli, odere ovna, obleče njegovo kožo² in hajdi med ovce. Divljan stopi k vratom in odmaknovši jih na enem kraji, začne drobnico vabiti ter posamesno iz pečine spuščati (metati). Dijak v ovnovaj koži se z drugimi ovcami bliža divljanu in ko do njega dospé ga divljan zgrabi in na plano vrže med druge. „Ne išči me več,“ zavpije dijak, „sem že vne.“ Divljan odpré vrata na stežaj in ponudi dijaku neko palico rekoč: „Ker si mi že utekel, ná to palico, da goniš čredo, kajti brez nje niti ene ovce ne spraviš z mesta.“ Nesrečnež se dá pregovoriti in seže po palici ali kakor se je dotakne, že se je prime én prst. Videč da je zgubljen jame okoli divljana skakati, da ga tá ne bi zgrabil. V tej nezgodi mu pride na misel nožič, kateri je nosil s sabo; seže hitro pó-nj, odreže na palico prjilepljeni prst in uteče.

Zdaj se začne divljanu rogati in smijati goneč čredo pred sabo. Dasi slep letí divljan za njim in ga pripodí do velike reke; sluteč da bi bilo mogoče divljana utopiti začne dijak okoli njega žvižgati in se mu rogati. Divljan se mu bolj in bolj približuje, hoteč ga zgrabiti a ko se vodi do cela približa, skočí mu dijak za hrbet in ga potisne v vodo, v kterej divljan utone. Zdaj dijak mirno odžene čredo in se vrne zdrav domú ali brez popa.

Grško kakor srbsko sporočilo govori o Kyklopih možakih in se v tem rusko od nju razlikuje, v kojem je na njihovo mesto stopilo žensko orjaško bitje. Toda čujmo, kaj in kakó tradícija sama o tem pripoveduje.

¹ Po smislu za srb. „mnogo stoke“. Sicer je Vuku (cf. Lex. s. v.) stoka 1. copia armorum et pecorum 2. merces.

² Spomina vredno se mi zdí in že tú opomnim, da se razven srbske tudi novogrška tradícija in nekaj drugih od epične starogrške v tem razlikuje, da se dotičnik ne obesi na ovna, no da ovna zakolje, ga odere in njegovo kožo obleče. Gl. m. dr. O. Jahn Erinnerungen und Mitth. aus Griechenland, Berlin 1863, pg. 281 sq. ter Bernh. Schmidt Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, Leipzig 1877, pg. 8.

Živel je neki kovač. „Hm“, pravi, nadloge (licha) jaz še nikdar nisem videl. Pravijo, da je nadloga na svetu; pojdem tedaj in si jo poiščem.“ On vstane in gre nadloge iskat. Na potu ga sreča krojač. „Zdravstvuj!“ „„Tudi ti. Kamo ideš?““ „Lej bratec, vsi pravijo, da je nadloga na svetu, ali jaz je nisem še videl. Pojdem je iskat.“ „„Tudi jaz živim dobro in nisem še videl nadloge; potujva samodruga in poiščiva jo.““ — Gresta, gresta in prideta v gost, temen les, v katerem najdeta ozko stezo; stopata po ozkej stezici, kar ugledata visoko kočo. Noč; ne vesta kamo. „Stopiva v to kočo“, svetuje kovač. Vstopita; nikogar notri ni bilo, — vse pusto in grdo. Sedeta in čakata, — kar pride visoka ženska, suha, šepava, jednooka. „Aha!“ reče ona, „imam torej gosta, — dobro mi došla!“ „„Zdravstvuj babica! došla sva k tebi prenočit.““ „Dobro, dobro, bodem imela vsaj kaj za večerjo.“ Prestrašita se. Ona gré iz kočice in prinese veliko butaro drv, vrže jih v peč in uneti ogenj. Potem se vrne k tujcema, seže po krojači, ga zakolje, vrže v peč in ga za večerjo pripravlja. Kovač sedí in premišljuje: Kaj mi je storiti, kaj bode z mano? Ona vzame pečenko in jo povečerja.

Kovač gleda v peč in pravi: „Babica! kovač sem.“ „„Kaj umeješ delati — kovati?““ „Vse znam.“ „„Naredi mi tedaj okó.““ „Dobro,“ reče kovač, „ali imaš kako vrv? Moram te zvezati ali ti se mi menda ne daš; jaz bi ti okó vkovál.“ Starka prinese vrvi, tanko eno, drugo debelo. Kovač jo zveže s tanjo vrvjó. „Vlezi se babica!“ Ona se vleže in rastrga vrv. „Ta ni nič prida, babica, nič prida.“ Kovač vzame na to debelejšo vrv in zveže starko čvrsto. „Zdaj se vlezi babica!“ Ona leže in ne rastrga več vrví. Po tem vzame kovač šilo, je razbeli, nastavi na okó, na zdravo, seže po sekiri in udari obuhom po šilu. Starka rastrga vrv in sede na prag. „„Čaj vrag! ne bodeš mi ušel.““ — Kovač spozná, da je zopet v nadlogi; sedí, premišljuje: kaj početi? Kmalu pridejo ovce s paše; starka jih žene v svojo izbo prenočevat.

Zjutraj je puščala ovce zopet na pašo. Kovač vzame kožuh (šubu), ga obrne, obleče in se jej bliža po vseh štirih. Starka potiplje vsakej ovci hrbet in jih pušča drugo za drugo na plano. Tudi kovač prileze; tudi njega potiplje starka po hrbtu in ga vèn vrže. Ko je bil izven kočice vstane in reče: „Srečno Nadloga (Licho)! pretrpel sem dosti nadloge od tebe; zdaj mi ne moreš ničesar več storiti.“ „„Postoj,““ odvrne starka, „„še bodeš trpel, kajti nisi mi še ušel.““ Nato krene kovač zopet v les po onej ozkej stezici, — kar ugleda na drevesu sekiro z zlatim toporiščem; hoče se mu vzeti jo. No ko je hotel sekiro vzeti, prilepi se mu roka na toporišče. Kaj početi? Nikakor je ne odtrgaš. Ožré se in zapazi, kako stopa Nadloga

proti njemu in kričf: „Zdaj vidiš zlodej, da mi nisi ušel.“ Kovač seže po nožič v žep, odreže z njim roko in uide. Prišedši v domačo vas, kazal je roko, češ, da je zdaj Nadlogo videl. „Glejte,“ pravi, „kakšna je: jaz sem ob roko, tovariša pa mi je celó snedla.“ Tut i skazkě konec.¹

S tem pričanjem se posebno sklada maloruska pripovedka, ktera je natisnena v obsežnem delu: Trudy entnografičesko-statističeskoj ekspedicii v zapadno-russkij kraj. Jugozap. odděl: Materialy i izslédovanija sobrannyja P. P. Čubinskim, Peterb. 1878, II. 85—87, Nr. 21: Pro kovalja i babu ljudojduku. Po glavnej vsebini je táka-le:

Bil je neki kovač in ni poznal nadloge (bedy). Prinašajo mu ljudje dela in ta pripoveduje o svojej nadlogi, oni o svojej in kovač pravi: „No kakšna je nadloga in kaj je? Že sem doživel, zdí se mi, četvrti križ a nadloge vendar še nisem videl, — hočem jo poiskati.“ Zapré torej kovačnico in odide. Ide dalje in dalje in pride v deželo, kjer ni bilo niti mesta niti vasi in tudi kurilo se ni nikjer, — ali on vedno naprej in naprej, dokler ne pride do neke kočě. Pojdem v to kočico, misli si, da se malo oddahnem. Stopi v kočó ali nikogar ni domá. Leže na klop (na lavi) in zaspí. A v tej kočici je živel a ednooka „babaljudoidka“. Ona pride v izbo, ugleda človeka in se začudi. „Zdrav, zdrav človek! človeškega mesá jaz še nisem jedla.“² Ali on le spí. Približa se mu, ga potipa za rebra, ali medel je, jako medel. Ona ukrene: Kedar prižene sin domú, bodem ovna zaklala in človeka pogostila. Zakolje tedaj ovna in pogosti tujca vprašaje ga: „Čemu ste tebi dve očesi?“ „Znabiti“ pravi on, „bi tudi ti dve rada imela, ka-li?“ „Rada.“ „Jaz sem kovač in ti lahko drugo okó ustavim.“ „Dobro, stori kar praviš.“ „Lezi na klop; segrél bom dleto.“ Ona leže na klop,

¹ Afanasjeva Narodnyja russkija skazki; izd. 2., Moskva 1860, III. (Nr. 14) str. 59—61; Orest Miller Christomatija I.² pg. 42, 43, Pet. 1866. Naslov je prič: Licho odnoglazoe. Prav za prav je licho naše zlo = malum; lotil sem se pa besede nadloga za r. licho osobito zató, da pogodim smislu pričě, ki ima licho ali Licho za žensko bitje. — Natisnena je ta priča angleški v Ralstonovej knjigi: Russian Folk-Tales, London 1873, pg. 178—181 (One-Eyed Likho) in francoski v Contes populaires de la Russie, recueillies par M. Ralston et traduits avec son autorisation par Loys Brueyre, Paris 1874, pg. 177—181 (Likho la borgne).

² Ja šče čolovičogo mjsa ne ila! Čudna izpoved starke ljudojede ali bolje rečeno narodnega sporočila, ki s tem baš ono zanikuje, kar najbolj označuje tó polbajevno bitje. Najbrže se je hotelo reči, da človeškega mesa že davno ni več dobila med zobe. Sploh pa je pripovedka tú pa tam slabo izvedena in se jej pozná na prvi mah, da jej je le za glavne stvari vsebine a skoro nikjer za natanénost posameznih situacij. — Pastirja pa bi prav nič ne pogrěšali, ko bi ga ne bilo. Čisto passivna oseba je in nas celó moti, osobito pak, ker si ne moremo tolmačiti, zakaj ves čas lastnej materi ne priskoči na pomoč in zakaj jej vsaj ne pomaga, da tujec med ovni ne uskoči.

on pa segreje [nagriv; v velikor. sk. razžog] dleto [doloto; v velikor. sk. silo], vzame sekiro in ko mahne, odskoči še ono okó, katero je imela. Baba skoči s klopí pa za njim a on med ovne in se skrije. Ona hiti k vratom, jih zapré (pozačinjala) in čaka kovača ali ga ne pričaka.

„No,“ reče ona sinu, „čas je, da ženeš ovne na pašo.“ Sin začne ovne na pašo goniti, ona pa se vstopi in tipa, da bi kovač med ovni ne ušel skozi vrata. On obrne kožuh, ga obleče in se pomika po štirih [rački, pol. raczkiem isto] proti njej. Prileze do nje. Ona ga potiplje na hrbtu — „oven“, pravi in ga spusti. On skoči skozi vrata in zavpije: „Ne tiplji dalje ne, sem že za vratmi.“

Ko ona začuje njegov glas, zagrabi sreberno sekiro, jo vrže za njim pa v neko drevo tako, da se je ondi zasadila. On ubeži hoteč sekiro vzeti ali dotaknovši se je, obtiči mu roka na njej. Baba letí proti njemu s zobmi škripaje a on vidi kaj je nadloga, odreže si roko in uteče.

Navedene priče so posebno sorodne s starogrškim sporočilom a so tudi edine, vsaj meni znane, katerih je s poslednjim na ravnost prispodabljati. Razven tega imamo še marsikaj, kar vsaj nekoliko in od daleč ná-nje spominja, a vendar prav za prav ne spada toliko le-sém, kolikor med priče o pesoglavcih ali pesjanih in njim podobnih bitij, o katerih nam bode tudi treba vsaj površno v tem sestavku govoriti. V mislih so mi pripovedne snovi, kakor je tá-le, kolikor mogoče kratko povedana maloruska:

Na priganjanje svoje žene zapodí oče svojih ednajst sinov od hiše, ker je bil reven in mu jih ni bilo preživeti. Jokaje zapusté dom in odrinejo na tuje. Hodijo in hodijo ter dojdejo v les, kjer je stala kočica. Vstopijo in poprosijo, da smejo tú prenočiti. V kočici je bila baba z ednajstimi hčeramí, ki na njihovo prošnjo odgovorí: „Le prenočite tú, deca, ali imam moža ljudojeda, ki utegne tudi vas pojesti.“ „Nič ne dé, babica, le pusti nas,“ odvrne najmlajši brat, palček. Bratje ležejo. Po noči sname palček hčeram zavijače (avbe) in jih pokrije bratom. Ljudožér pride in zakolje svoje hčere, kajti imele so čepice na glavah. Ko zjutraj (vranci, t. j. u rancé od ranok) ljudojed zapazi, da je hčere požrl, obuže črevlje brzohode (čoboti-skorochody; velikor. sapogí-skorochódi = siebenmeilenstiefel nemških prič)¹ in jo popihne za brati. Na potu zaspí, a palček mu sezuje črevlje, je sam obuže in prišedši k starki velí: „Vaš mož (čolovik) mi je zaukazal,

¹ Ruska tradicija pozná tudi junaka „Skorochoda“, ki hodi po enej nogi a druga mu je k ušesu privezana. Ko bi hotel po obéh hoditi, bilo bi mu le enkrat stopiti in prestopil bi ves svet. Prim. Afanasjev op. cit. VI. 137-143 ali Nr. 27: Letučij korablj.

da vzamem od vas denarjev (grošej) in mi je. zató posodil svoje črevlje, da se brže vrnem.“ Starka mu dá denarjev. Ljudožér se vrne in ko pozvé, kar se je bilo zgodilo, ubije ženo in se obesi. — Gl. Trudy etnogr.-statist. ekspedicii, II, 87, Nr. 22.

Ako bi se v tej priči ne govorilo o ljudožerstvu, bi je ne bilo niti ene značajne érte več, ki bi nas silila misliti na Polyfema. Ona se nam zdí in je tudi proti tej zgóli mračna epizoda. V tem oziru se sklada s to malorusko pričo druga, tudi maloruska, ktere glavno vsebino naj še tú navedem.

Živel je nekđaj človek in ni vedel, kaj je „lichó“. Sklene torej ga iti iskat. Hodi, hodi in dojde do železnega gradú, okoli ktereга je bil plot iz človeških kostij s črepinami na vrhu. Stopi pred grad. „Kaj bi rad?“ „„Licha iščem.““ „Tukaj je.“ Gré v sobo in tam leží ogromen in debelušen velikán, z glavó na enem konci sobe, z nogama na peči, a postelj mu — človeške kosti. To je Licho a okoli njega sedita Zlydni in Žurba. Licho mu podá človečjo glavo in poslušá. Bilo pa je Licho slepo. Gast vzame glavo in jo vrže pod klop. „Ali si jo pokusil,“ poprašá Licho. „„Da.““ „A kje je glava?“ „„Pod klopjó.““ Gosta prehaja zdaj vročina zdaj mraz. „Le pokusi, golobček, le! ti bodeš še okusnejši zá-me.“ On vzame glavo in jo skrije pod pazuhó. A Licho: „Kje je glava?“ „„Poleg želodeca.““ Tedaj jo je pojél, misli si Licho. „No zdaj pa pride vrsta ná-te.“ Gast pristreže ugodni čas in se zmuzne. Železne dveri zaskripljejo in Licho sluteč da je gost pobegnol zakričí: „Dveri držite, da ne uide.“ No on je že bil vné, samo desnica mu je med dvermi ostala, zato pravi: Lej, to je Licho! (Borovikovskij v Otečestv. zap. 1840, Nr. 2, str. 49 in Afanasjev op. cit. III. 137, 138).

Prav tako je tudi v tej priči skopo malo Polyfemovega in po svojeј snovi i ta priča nagiblje k onim poročilom, ki govoré o pesjanih ali pesjanom podobnih ljudojedih bitjih. Poprej navedena maloruska priča nič ne pripoveduje in kakor je osnovana tudi ne more pripovedovati, da bi bil palček ljudožerca oslepil; v tej pak tega celó treba ni, ker je velikán že itak slep. Prav to pak jej je jako na kvar, ako jo primerjamo ne le s starogrško ampak celó z onima ruskima, kterih vsebino smo gore povedali. — Spomina vredno je pa to malorusko poročilo vendar le, ker nam pričuje, da so po narodnem ruskem nazoru Polyfemu podobna narodna bitja ne le ženska, ampak (s starogrško tradicijo v soglasji) tudi moška.

Krek.

(Konec pride.)

† Dr. Janez Bleiweis-Trsteniški.

Potomni zarod je pogrebec predhodečemu, dokler sam ne pade pod sledečega mu lopato. Mlade, čile, krepke moči, žilavih udov, ognjenega duhá, polne življenja in pogumnosti dvigale so se poleg našega zdaj pokojnega dr. Janeza-Bleiweisa, osijane od njegove ljubezni, negovane od sladkega in ponosnega njegovega zaupanja, da mu kdaj olajšajo in snamejo težko breme skrbij za narod: on jih je videl še mlade okoli sebe venéti, hirati, za vselej upognoti ponosno glavo. Toman, Costa in mnogi drugi mlajši so davno pred njim zapustili svetlobo tega življenja: on, kot orjak Triglav nad bežičim zarodom, stal je še krepko po konci, ponos in čast narodu in njegovo veselje. Ali Parka, ki ničesar in nikogar ne štédi, prerezala je tudi njemu trdno nit življenja. Krije ga gomila, objema ga krilo matere zemlje! — Da! kakó ga ne bi pogrešali? Kdaj je on odložil svoje vzvišeno delo? Kdaj je miroval njegov duh? — Déli so ga res bili v „pokoju“! Ali ima pravi duh kdaj „pokoja“? Ker je bil povsod sled njegove delavne roke viden, zató ga tudi povsod pogrešamo. Pravega junaka zadene kosa smrti na polji časti, na bojišči: našega dr. J. Bleiweisa je zadela sredi priljubljenega posla, sredi neumornega delovanja. In zató je občutek naše tožnosti tem večji, čim večja, čim čilejša je bila njegova delavnost. — Naš narod — to je bil njegov priljubljeni sadovnik! Gojiti drevesca, ktera je že kot mladeneč posadil, to je bila njegova najslajša slast. Pokažite mi kočó po Slovenskem, črez ktere prag je kdaj priromala slovenska knjiga ali slovenski list, in recite, da ni bilo v njej Bleiweisovo imé znana svetinja! Čitajte tuj časopis ktereга koli evropskega jezika, in fecite, da v njem manjka njegovega opomena! — Da! znan je bil kot „oče domovine“, koder se je čutil čut domovinski; njegovo imé se je glasilo kot narodno geslo, koder je še kaj našega naroda; njegovo imé je po svetu slulo, koder sluje reč in beseda slovanska! — In zakaj je slulo? Ker je njega nositelj bil mož trdne doslednosti, železen značaj, prav „vitez“ v značajnosti, mož, ki ni nikdar krivil hrbta od strahú pred velikaši in strahovalci tega svetá; še starost ga ni upognola, dokler ni prišla nemila smrt sama. — Ako imá vsaka stvar v prostranstvu svetá svoje mesto, svoj namén: on je našel namén in cilj našemu narodu. Narodova celokupnost in edinost — to je bil končni cilj, ktereга je on našemu narodu spoznal in postavil. V tem smotru je sodržano njegovo vse: narodova živobitnost, narodova bodočnost, narodov blagostan. Tega cilja on nikdar ni zatajil; on je to zastavo povzdigoval, ko so najhujši viharji rjuli proti narodu, ko so padale žrtve, ko se je črnilo vse, kar narodno čuti in diha. Mož je bil „vitez“, predno mu je došlo slavno priznanje viteštva! V tem ostane on narodni naš junak!

Kdo bode njegov naslednik? — Kdor mu bode v tem enak! V tem znamenji bodo se spoznali njegovi nasledniki, njegovi učenci! Kdor bode budil in hrabil narod na poti k lastnej narodnej zavesti, k narodnej časti, k narodnej edinosti: tega bode šteli v njegovo vojsko. Kdor bode z mirnostjo duhá, z vedenjem in znanjem narodnih potreb, s čistimi in blagimi naméni, z vzvišeno dušo in z enako železno doslednostjo dosegal isti cilj: tega bode ves narod čislal kot pravega njegovega naslednika! Najvrednejši bode njegov naslednik! —

Seme pa, katero je on vsejal, vzide v klas, ako bode prava narodna ideja, véra naroda v samega sebe to seme grela in njegovo rast pospeševala. Ali je on dobro ali slabo zrnje sejal, o tem ni dvoma: dober sejač samó dobro seme seje, ker ga pozná; ali da dober sad prizorí in ga ljulika ne preraste, to je skrb potomcem! — In tega nas mora biti resna volja. Da bodo mnogi slučajji, viharji, zlobe nasprotnikov, svetovnih sprememb in menda še bližji uzroki rast zadrževali in motili, — kdo bi se temu čudil in se na to ne pripravljaj? Vendar pogumnosti treba, kakoršno je rajniki imel. Ko bodo potomcem moči pešale, ko se bodo upi utrinjali, ko bode jasna luč, ki bi razsvetljevala temni pôt, pojemala, ko se bode malodušnost ulegala na utrujene prsi: v teh in tem podobnih trenutkih naj narodni duh pribeži na njegovo gomilo. Tam, v premisleku dragega življenja, katero ona krije, zadobi on svojo zavednost, tam se poleže razburjenost prsij, utolaži pregnani in porogovani up, tam se bode duša vzdignola, podprta od spominov na junaška dela pokojnikova. Naše geslo v vseh bodočih vekovih bodi in ostani imé: Janeza Bleiweisa, najdelavnejšega slovenskega patriota in vzglednega narodnega voditelja!

Pavlovski.

Zgodovinske črtice o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

XVI.*

D. Rupertus de Gretz, 1255.

Ta plemič se imenuje v knjigi: „Thesaurus ecclesiae Aquilegiensis“ (ad annum 1255); živel je torej pod patrijarhom Gregorjem (de Montelongo), ki je vladal od leta 1251—1269. Pripoveduje se v onej knjigi, da je „Rupertus de Gretz“ v patrijarhovej deželi slovenje-graškej, katero je patrijarštvo dobilo od Gregorjevega prednika, patrijarha

* Glej Kres I.

Bertholda, bil z dohodki 10 mark investiran ¹ na patrijarhovih kmetijah (mansus) s to pogodbo, da mora te dohodke s 100 markami povrniti!

Iz tega se vidi, da so se takrat v oglejskej deželi že bili odrtniki vgnezdili. Posebno Toskanci in Benečanje, ki so se zaradi trgovine in obrtnosti bili v patrijarhovini naselili, terjali so velike obresti od posojene glavnice. Denarna stiska je bila takrat velika, tako da so 65 odstotkov plačevali posojevalcem obresti. Kdor ni imel denarja, odrajtal je z vinom ali zrnjem obresti, in sicer za eno marko én star pšenice, ali pa én „conzo“ (congius 1½ vedro) vina. Brž ko ne je ta „D. Rupertus de Gretz“ bil sin „Friderika de Gretz“, kterega smo kot pričo našli v listini patrijarha Wolfkera med letom 1204—1218.

Čudovito je to, da so patrijarhi oglejski židove v deželo poklicali, da se rešijo toskanskih in benečanskih pijavk. V mestu: „Cividate“ so jim dali mestjanske pravice, in patrijarh Bertrand je pomagal pri zidanji sinagoge!! Sicer ga je papež zaradi tega na odgovor poklical, a patrijarh se je v dolgem pismu opravičeval. Vendar kar mačka rodi, rado miši lovi, — židovi so postali še hujši oderuhi, in isti patrijarh je moral v oglejskej synodi leta 1338. zapoved dati, da ne smejo židovi od kristjanov prevelikih obrestij jemati. Mnogo židov se je dalo sicer krstiti, a hrvatska prislovica pravi: „Krsti vuka, a vuk o goru!“ — lupus trans mare natans mutat pellem, sed non mentem, pokrščeni židovi niso nič boljši bili od obrezanih, in mesto Videm jim je vse barantanje po mestu in v okolici prepovedalo leta 1347. (Glej: Ciconi, Udine itd.)

XVII.

D. Otto de Windisgratz, 1293.

V X. članku teh zgodovinskih črtic („Kres“ 1881, str. 468.) sem že omenil, da so se nekteri plemiči slovenje-graške provincije bili proti patrijarhu Raimundu della Torre spuntali. Med njimi sta bila tudi „miles Otto de Windischgretz“, ² in „Nicolaus nepos quondam Bernardi de Windischgretz“.

V starih diplomih nahajamo več vrst „milites“, in sicer: milites primi, secundi ordinis, milites de natura seu genere, milites gregarii itd. „Milites primi ordinis“ so bili slobodnjaki dynasti,

¹ „D. Patriarcha Gregorius investivit D. Roprettum de Gretz de decem marcharum redditibus annuatim in mansus predii de Gretz ad rectum et legale feudum, et hoc pro satisfactione ejusdem debiti, in quo dictus D. Patriarcha sibi tenebatur“ (Thesaur. Ecc. Aquil. Štev. 468. str. 211.).

² Drug „Otto de Grece“ je živel okoli leta 1239. pod patrijarhom Bertholdom. Utegnol je biti brat „Henrika de Grece“, ki je bil ob istej dobi patrijarhov Vice-dominus. Bil je priča pri pogodbi: Henrika de Traberch s št. pavlovskim opatom Leonardom (Codex trad. s. Paul. ad ann. 1239.).

ki so imeli svoje fevdnike, ktere so v boj peljali. Ti so imeli pravico, svojo lastno zastavo nositi in imeti. Ker se Nikolajev stric: „Bernhard de Grece“ v codex. tradit. št. pavlovskega samostana (ad ann. 1197 resp. 1218) prosto imenuje „miles“ višjega škofa kološkega Bertholda iz rodbine Andechsov, poznejšega patrijarha oglejskega, ki je po svojem bratu podedoval slovenje-graško provincijo, sta „Otto in Nicolaus de Windischgretz“ bila „milites de natura seu genere“. Muchar tolmači take „milites“ s sledečimi besedami: Sie hatten ritterbürtigen Adel, stammten vom adelich-ritterlichen Geblüte ab.¹

Kakov je bil uzrok, da so ti plemiči patrijarhu Raimundu pokorščino odrekli in njegov grad napadli, ne morem prav dognati. V onem času (1290—1293) ko se je to godilo, ni živel patrijarh Raimund z vojvodom koroškim Mainhardom, ki je tudi Kranjsko in slovensko krajino v zalog (Pfand) imel, v prijaznih razmerah. Mainhard si je posvojil več posestev oglejske crkve, katerih pa na zahtevanje patrijarhovo ni hotel nazaj dati. Razven tega je bil patrijarh zapleten v boje z domačimi vasalli. Pri takem neugodnem položaji je utegnel Mainhard patrijarhove vasalle v slovenje-graški provinci našuntati, naj se proti patrijarhu vzdignejo in tako njegovo moč oslablajo.

Tudi druga okoliščina je bila lahko uzrok temu puntu. Ulrik grof heunburški se je leta 1293. vdal Albertu vojvodi avstrijskemu. Ulrik je imel v Grebenji, svojem močno utrjenem gradu, mnogo vojakov in te je moral razpustiti, ker ni mogel vseh preživiti. Ti vojaki so bili na plenjenje navajeni, bila sta jim v spominu rop in dobitok, ki njim je po premaganji mesta: „Sv. Vid“ v roke padel meseca julija l. 1292.; zato so se utegnoli ti razpuščeni vojščaki z nekterimi nezadovoljnimi patrijarhovimi vasalli sporazumeti ter pod njihovim vodstvom grad napasti in opleniti. Kakor je že bilo povedano, kaznil je patrijarh Raimund te plemiče ostro in jih izobčil, vasallu: „Otto de Windischgretz“ pa še je v posebnem pismu naložil, naj se pod zavezo storjene prisige in pod kaznijo izgubitka vseh svojih imenj odpove vsakej pravici na grad in trg slovenje-graški in na vse dohodke iz tega gradú in trga, kakor tudi na vse pravice patrijarhove v tem okrožji. Otto je obljubil v roke patrijarhove vse to storiti. Patrijarhovo pismo se glasi od besede do besede:²

Anno MCCXCIII die nono intrante Julio in castro Utini, in nova

¹ Taki člani staroplemenite koroške rodbine de Truchsen imajo v 13. stoletji praedikat: „Milites de Truchsen (glej Dipl. Duc. Styr. T. II. fol. 323.).“

² (Iz Bianchievih rokopisov hranjenih pri štajerskem zgodovinskem društvu, šte. 38.)

sala Patriarchali. Presentibus magistro Peregrino Archidiacono Carniolie, Fratribus Johanne de Carpenedo et . . . . . (drugo ime se ne da več brati, ker je listina na onem mestu skažena) de Ordine Fratrum minorum, presbitero Monasterio Plebano plebis Albe Ecclesie, Magistro Johanne de Lupico, infrascripti D. Patriarche Notario et aliis. Reverendus in Christo Pater et D. Raymundus Patriarcha Aquilegiensis precepit D. Ottoni de Windisgratz sub debito prestiti Juramenti, et sub pena et in pena omnium suorum bonorum, quod ipse de cetero se non intromittat de Castro et Burgo de Windisgraz, nec de aliquibus fructibus, seu redditibus, nec de aliquibus Officiis seu Juribus D. Patriarche. Qui D. Otto statim ibidem hoc facere promisit et cessit in manibus ipsius D. Patriarche omnibus supradictis.

Albertus, notarius.

Poročila o poljskej književnosti.

I.

Odkar je poljski jezik postal učni jezik v ljudskih in srednjih šolah sploh, kakor tudi na dveh vseučiliščih v Galiciji, odslej se povzdiguje in množi tudi šolsko slovstvo na podlagi domačega jezika, ter nam vedno več boljnih in potrebnih priročnih del od strokovnjakov doprinaša. In tako so pred nedavnim izšli med drugimi:

Przykłady do tłumaczenia z języka łacinskiego na polski i z polskiego na łacinski. Del I. Za prvi razred. Izdaja 2. V Lvovu 1880. 8°. Cena 80 nov.

Przykłady do tłumaczenia z języka łacinskiego na polski i z polskiego na łacinski. Za II. gymn. razred. Lvov 1880. 8°. Cena 1 gold.

Spisovatelj teh latinskih vaj za I. in II. razred gimnazijalni je dr. Zygmunt Samolewicz, vodja gimnasije Fran. Jožefove v Lvovu in šolski svetovalec, ki ima sicer pri jako brojnem številu učencev svojega gimnasija veliko uradniških opravkov, a kljubu temu je vedno delaven tudi na polji šolskega slovstva, in si prizadeva od leta do leta nekaj za šolsko mladino porabljivega na dan spraviti. Najnovejši sad njegovega paedagogično-učiteljskega truda je tudi latinska slovnica, izšla pod naslovom: Gramatyka języka łacinskiego. W Lwowu 1881. 8°. Nakladem towarzystwa pedagogicznego. Cena 2 gold. Ta slovnica obsega nešteti 5 str., potem VII, in 410 ter XXIII. Najboljše spričevalo o njenej vrednosti in porabljivosti je to, da se je od leta 1879., v katerem je bila drugič natisnena, letos že tretji nje natis moral dovršiti. In res je knjiga jako spretno razvrščena ter umetno in jasno pisana, in opirajoč se na najnovejše preiskave ter dognane resnice, uporabljene osobito v obširnej, tri precejšnje zvezke obsegajočej latinskej slovnici dr. Rafaela Kühnerja (tiskanej v Hannoverji 1877/79), podaje vse, kar za gimnazijsko rabo popolnoma zadostuje. Po mojem mnenji je to najpripravnejša slovnica latinskega jezika za gimnasijo. Ona ima mnogo prednostij ne samo pred drugimi poljski pisanimi, temveč tudi pred velikim številom latinskih slovnici, ki so spisane v nemškem jeziku.

Iz te stroke naj sledijo še: „Cwiczenia łacinskie“ za V. in VI. razred gymn. Zložil Trzaskowski Bronisław. Wydanie 2 gie. 8°. Tarnow 1879. Cena 1 gold. — Próchnicki Franciszek professor na gimnasiji Fran. Jožefovej v Lvovu je spisal in sestavil: Cwiczenia łacinskie na klase VII. i VIII. Lwów 1881. 8°. Naklad

towarzystwa pedagogicznego. str. VII in 232. 8°. Cena 1 gold. 20 nov. Pripravne so te vaje za sedmi in osmi razred, in med 170 razdelki je dosti razne stvari na izbiro. Potrebna pojasnjenja ter besede sledijo spodej pod vsako številko, a med temi je marsikaj prevedč kot premalo. Zavaljo tega se nam zdi popolnoma odveč slovarček, ki je pridejan knjižici, zakaj ta-le bolj učencu škoduje nego le hasni. V sedmem in v osmem razredu namreč mora dijak že takšno zalogo besed in toliko bogastvo izrazov imeti ter biti v istej meri v porabljenji latinščine izurjen, da mu ni potreba v slovarček po vsako besedo segati.

M. Tullii Ciceronis Laelius sive de amicitia dialogus, objasnil Stanisław Sobieski. W Rzeszowie 1880. 8°. str. VI in 77. Bivši vodja gimnazije v Rzeszovu je znan kot izvrsten filolog že po svojem izdani komentarov Caesarjevih o galliškej vojski, latinske slovnice kakor tudi latinskih vaj za II. in III. razred gymnas., kateri spisi, malo let poprej tiskani, bili so s pohvalo sprejeti in služijo zdaj mnogim s precejšnjim uspehom. Zatorej je mnogim učiteljem, a še bolj učencem dobro došlo mikavno in jako podučljivo delce Ciceronovo „o prijateljstvu“, s poljskimi pojasnili in razlaganjem priobčeno. Cena mu je 80 nov. — Navedene šolske knjige sem zaradi tega tukaj naznanil, ker sem prepričan, da bi lahko služile slovenskim učiteljem po srednjih šolah v dober zgled, ako bi začeli spisovati enake učne knjige za slovenske gimnazije, ktere bodete Slovenci vendar le enkrat dobili?!

Pisma Ignacego Chodzki. Chodzko Ignacij roj. l. 1795. na Litvi, dovršil je gimnazijo v Borunah, kjer so učili redovniki sv. Bazilija, a univerzo v Vilnu, ktero je kot magister philosophiae zapustil leta 1814. ter se je vrnil na dom svojih roditeljev. Ali kmalu ga je zadela velika nesreča, smrt očeta in matere. V svojem strici Janezu Chodzku imel je pa vendar velikega dobrotnika in varuha, kateri ga je uvedel v društveno ter literarno življenje. Potoval je Ignacij veliko, da bi spoznaval ljudi raznih stanov, a kolikokrat se je povrnol domu, našel je tukaj navadno Mihajela Lawrynowiza, starega prijatelja svojega deda ter očeta. Ta mož je prebival dolgo časa na dvoru litvanskih knezov Radzivillov ter drugih magnatov; mnogo je videl, mnogo doživel in zatorej tudi znal veliko pripovedovati ob dolgih zimskih večerih ali pa na daljnih sprehodih po letu o prigodbah svojega življenja, ter vedel lepo praviti o poprejšnjem gibanji na viteških gradovih, o šegah, navadah ter zabavah v palačah velmožev. Vse to je močno ganolo Ignacija ter je delalo neizbrisljiv utis na njegov um in njegovo srce. Kedar ga je njegov stric poslal v Varšavo, imel je Ignacij priliko poznavati tamkej tedajšnjega ministra uka, Stanislava Potockeega, tudi Osinskeega, Boguslavskeega in skoro vse odlične može. Vrnovski se v Vilno seznanil se je поблиže z Odyneem, Julijanom Korsakom, Tomašem Zanom in drugimi v zgodovini poljskega slovstva slovečimi moži, katerih vrsto pomnožiti je imel kmalu tudi sam srečo.

Chodzko Ignacij se prišteva k prvim ter jako priljubljenim leposlovnim pisateljem, ki nam z izvenrednim talentom jako mikavno in ljubo popisuje pretekle čase, sympathično slika spomine minolih let ter z živimi barvami predočuje ugasle podobe. Spisi tega pisatelja, ki je umrl 1861. l., izšli so na novo tiskani v treh zvezkih v Vilnu l. 1880/81 v 8°. I. zvezek s sliko pisateljevo, str. 469, in II. zvezek str. 478. sodružjeta „Obrazy Litewskie“, slike iz Litvanskega, to je prelepe povesti in različne episode iz društveno-domačega življenja na Litvi. III. zvezek str. 536 zapopada „Podania Litewskie“, to je pripovedi in ustna izročila na Litvanskem. Cena jim je 7 gold. 50 nov., a dobivajo se v vsakej knjigarni na Poljskem, na pr. Gebethner in Spólka v Krakovu, Seyfarth in Czajkowski v Lvovu, in pri drugih, katerih je tu jako veliko.

V zalogi knjigotržcev Gubrynowicza in Szmida v Lvovu je izšla znana aesthetika nemškega pisatelja in strokovnjaka v tem delu ljudske vede dr. Karola Lemkega v

poljskem prevodu, kterega je dovršil Bronislav Zawadzki. Prekrasno to izdanje, po vrsti drugo pomnoženo, obsega dva zvezka v 8° z 62 podobami najiminenitnejših izdelkov umetnosti, a veljavo njegovo še to veliko poveča, da nahajamo v njem priobčenih nekoliko reprodukcij slavnihi izdelkov iz domačega, poljskega umotvorstva takšnih umetelnikov, kot so Witt Stwo sz, (slavni poljski rezbar XV. stoletja, čegar rezbarije z veliko umetniško vrednostjo kinčajo prelepe stolno crkev na Vavelji v Krakovu, tudi slavno crkev device Marije in druga svetišča v tem mestu), Janez Matejko, J. Krudowski, J. Brandt, H. Siemiradzki, Simmler, M. Gottlieb. Mora se videti ter z lastnimi očmi gledati na pr. 50. slika na str. 385., ktera predstavlja vrnitev z Golgate, da se zamore oceniti mojsterstvo dela in razumeti občutki, s kakšnimi nas tja do globočine srca prešinja ona nema, a vendar neizrečeno veliko govoreča bolečina, ki jo vidimo upodobljeno pred seboj. Ravno tako nas s seboj vleče in daleč tja na ukrajinske stepe ponese podoba 62 na str. 405., na kterej nam je Brandt naslikal „Powitanie stepu“, t. j. pozdrav stepe od vračajočih se kozakov. To delo se je jako občinstvu prikupilo in bilo je že v prvem izdanji pred nedavnimi leti zelo častno presojeno. Cena mu je 6 gold. 40 nov., a lično v angleško platno vezano velja 7 gold. 60 nov.

Imel bi še mnogo, mnogo najnovejših poljskih in tudi nektetih rusinskih publikacij omeniti, ali za danes dovolj. — Želim Vam torej, kakor tudi vsem svojim prijateljem in znancem po daljnjej slovenskej zemlji živečim na tem prostoru srečno veselo „Novo leto“ iz celega srca, zagotavlja je Vam, da mi mili občutki ter spomini na lepo slovensko pokrajino nikdar v prsih ne ugasnejo. Bog živi slovensko zemljo, Bog živi nje sinove in vse, ki njen blagor ter napredek pospešujejo! —

V Lvovu 15. grudnia 1881.

Jož. Ogórek.

Drobnosti.

Vasilij Vasiljevič Vereščagin. Življenje Vasilija Vasiljeviča Vereščagina je bilo zelo nemirno, in le malo kdaj je velik umetnik toliko prepotoval in v kratkih odmorih to, kar je videl, tako pridno uporabil kakor Vereščagin. Po svojej zvananjosti je Vereščaginovo življenje enako življenju velikih mojstrov 15. stoletja, ki so bili, kakor on, ob enem umetniki in vojaki, ki so, kakor on, na bojišči uredničevali pravilo, da mora pravi umetnik tudi dovršen značaj biti. Toda zadržaj teh raznih življenj je po osebnosti in času povsem različen. Vereščagin ni iz posebne ljubavi do poboja ali zavoljo osebnega prida poiskal tistih krajev, ki so pili njegovih bratov kri. Čista navdušenost za umetnost in ljubezen do svoje domovine vodili ste njegove korake in njegov čopič.

V Novgorodu se je porodil sedaj blizu štiridesetletni umetnik. Eden izmed njegovih bratov, mlad slikar, padel je v rusko-turskem boji, drugi, ruski major spremlja umetnika po njegovih razstavah.

V pomorskej soli v Petrogradu pridobil si je sedemnajstleten mladeneč častniško mesto. V kratkem je to popustil ter hotel postati — umetnik. V Petrogradu in Tiflisu je živel potem dalje časa ob poučevanji, dokler mu ni dal oče, spoznavši njegovo nardarjenost, sredstva za potovanje v Berolin, Pariz in Pyrineje l. 1861. Na tej poti poskusil je prvokrat z barvami malati. Že l. 1864. najdemo mladega umetnika v Kavkazu in za tem zopet v Parizu, kjer je pod vodstvom gospoda Gerômeja v „Ecole des beaux arts“ vstopil. Še le takrat se je odločil postati slikar ter je malal po študijah, kterih si je na svojem potovanji nabral. Kar mu ni zadostovalo, in bil je

zeló strog, uničil je takoj. Z nazori svojih učiteljev se nikakor ni mogel sprijazniti. Učitelji so namreč smatrali kopiranje starih mojstrov za neobhodno potrebo, Vereščagin pa še danes trdi, da je slikarju sicer treba izučevati galerije, da pa sme le po navari risati.

Ko je general Kaufman l. 1867. v Kavkaz marsiral, spremljal ga je tja Vereščagin. V Samarkandu so njegov oddelek vstaši obkolili, in imel je priliko kazati svoj veliki pogum. Zavoljo mrzlice šel je drugo zimo v Pariz, pa že l. 1869. se je v Azijo vrnil. Obiskal je Sibirijo ter tamošnje razmere spoznaval.

Od l. 1870—73. bil je v atelierji Horschelt-ovem v Monakovem. Mnogo majhnih in velikih slik je v tem času dovršil. Leta 1874. bil je v Indiji, kjer je sicer imel priliko potovati s princem Wales-skim, česar pa večinoma ni storil. Potoval je rajši sam ter se popolnoma vdal izučevanju dežele in naroda. Iz Indije vrnil se je v Pariz. Tam si je dal sezidati krasen atelier (Maison lafitte) ter risal najprej velikanski slike: „Molitev v mošeji v Delhiji“ in „Potovanje princa Wales-skega“. Na drugej podobi so štirje sloni v naravnej velikosti.

Ko se je rusko-turski boj vnel, hitel je na željo velikega kneza Nikole v Kišenev, kjer se je kozakom starejšega Skobeleva pridružil. Pri poskusu, tursko ladjo s torpedom v zrak zagnati, zadela ga je krogla v bedro ter je moral 2 $\frac{1}{2}$ mesec v Bukareštu ležati. Ko je okreval, hitel je k Plevni, da se udeleži obleganja trdnjave. Moral pa je zopet v bolnišnico. Ozdravel je prekoračil s četo generala Gurka Balkan ter se je kot tajnik generala Strukova v Drinopolji udeležil obravnavanj zavoljo miru. —

London (1873), Petrograd, Pariz in l. 1881. tudi Dunaj videli so plode tako burnega umetniškega življenja, ter so z redkim soglasjem o posebnostih genijalnega Rusa sodili.

O Vereščaginovih na Dunaji preteklo leto razstavljenih podobah naj sledeče omenim.

V „umetniškem domu“ na Dunaji t. j. hiši, ki je namenjena razstavi znamenitih sodobnih umetnikov, videli smo v zadnjem času slike, ki so nas živo spominjale na strašne dogodke, ki so po dolgej borbi vendar le balkanskim Slovanom pridobili „svobodu zlatnu“. V oktobru je bila razstavljena kolosalna podoba „berolinskega kongresa“, ktero je za berolinsko akademijo slikal tamošnje akademije F. Werner. Ona nam predstavlja trenotek, v katerem Karathodory Pascha za Turčijo podpisuje skleneno pogodbo, a drugi diplomatje se v majhne kroge vrsté: Bismarck in Andrassy — Gorčakov in Beaconsfield itd. Žal, da nismo mogli dolgo ta dogodek, ki nam je samo več ali manj veseli konec vsega truda predstavljal, v spominu ohraniti. Na istem mestu razstavljale so se za tem slike Vereščaginove. Med njimi so vse obiskovalce mikale posebno tiste, katerim so predmet dogodki v zadnjem rusko-turskem boju. Ko sem gledal toliko grozno razmesarjenih vojaških trupel, kako so krokarji po umirajočih posedavali, iz luž kri pili: bilo mi je tesno pri sreci, ker sem videl, kaj je bilo treba pretrpeti, da bode Slovan svoboden. Tanta mollis erat Romanam condere gentem . . . ! — Kaj porečeš, ko vidiš neizmerno polje polno mrličev, spredaj mašnika, ki jih blagoslavlja, ter čitaš v katalogu: „Dva dni po predaji trdnjave Teliš znosili so Rusi oskrunjenih mrličev blizu 1300 — skupaj. Mašnik je molil zadnjo molitev, potem so jih vse v skupen grob položili . . .“

Wernerjeva slika nam podaja nasledek celega boja, Vereščaginove — nasledke posameznih bitek. On ne riše trenotka, v kojem se ravno bitka vrši — le 2 ali 3 take podobe nabajamo — ampak to, kar je nasledek: ranjenike, lacarete, grobove, zmrzuena trupla, „skoro cela 24. divisija je zmrznola“ pripoveduje katalog.

Realisem, s katerim je vse slikano, popolno preziranje do sedaj veljavnih estetičnih pravil, da more le lepo in vzviševajoče umetnostim predmet biti, pouzročilo je,

da je bila gneča pri teh podobah od dne do dne večja; vsako je hotel videti nečloveške Baši-Bozuke, krvave ranjenike, grozno pyramido iz človeških črepinj; saj ne manjka ljudij, ki z radostjo čitajo, kako so se v srednjem veku hudodelci drli, živi se pekli itd. Ko je grof M. Zichy razstavil lani svojo sliko, ki je ilustrovala Goethejevo pesen „Der Todtentanz“, vrelo je tudi vse jo gledat, mislim pa, da je imel tisti kritik prav, ki je trdil, da bi umetnik to, kar hoče, le s tem dosegel, da bi položil v tisto sobano še kako mrhovino zavoljo potrebnega „parfuma“. Marsiktera Vereščaginovih podob je v istem genru. Ali pa je to res primerna snov za umotvor? O tem se še pravda dolgo ne dožene!

Vereščagin pa ni samo slik iz tega boja razstavil, ampak večinoma takih, kojim je snovi nabral na svojem potovanju po srednji Aziji l. 1867. in po Indiji l. 1873. V teh slikah kaže popolnoma nove, deloma do sedaj umetniški še neobdelane dežele tako živo, da nas podoba sama prepriča, da je po naravi slikana. „Kirgiški lovec s sokolom“, „Derviši“, „Politiki v srednji Aziji“, „Proslava zmage“, to so res prekrasno izdelane slike. Posebno se sprijaznimo z umetnikom, ko vidimo, da je v sliki „Nepričakovani napad“ kazal, kako se peščica ruskih vojakov brani proti krdelu Kirgizov, ki so jih iznenadoma napadli. Gotovo! tudi ti Rusi bodo obležali, kakor njih tovariši na Balkanu, ali tam vidimo passivno smrt, tukaj čvrste postave, ki hočejo, dokler je le mogoče, braniti svoje življenje. Med najznamenitejše slike iz Azije prišteval bi sliko, ki predstavlja velikega Mogula v svojej mošnji (Delhi v Indiji). Perspektiva je izvrstna, in res mora biti prav umetnik, kdor brez velike sence, edino z belo in sivkasto barvo to doseže. —

Na Dunaji je obiskalo razstavo v 26 dneh 94.892 oseb, ki so vstopnino plačale, sredi novembra so pa slike zapustile Dunaj.

Temu genialnemu ruskemu umetniku na čast so napravili dunajski slovanski visokošolci komers. Iz Pariza je umetnik brzojavil, da sicer ne more priti, a dostavil je: „Zmirom se bom po meri naših sil trudil za razvitek človeštva“, kar nam jasno kaže, kateri smoter ima Vereščagin pri svojih slikah. *Janko Babnik.*

† **Avugst Šenoa.** Dne 13. dec. 1881. preminol je v veliko žalost vseh Slovanov slavni hrvatski pisatelj, gradski senator in urednik lista „Vienca“. A. Šenoa, rojen l. 1838. dne 14. nov. v Zagrebu, izvršil je normalne in gimnazijske šole v svojem rojstnem mestu in se učil pravoslovja na vseučilišču v Pragi in na Dunaji. V zadnjem mestu je začel svoje pisateljstvo, tam je uredoval lista „Glasonoša“ in „Slav. Blätter“ in spisaval za-nje raznih proizvodov. V Zagreb vrnovši se postal je uradnik, in l. 1873. bil je že magistratni svetnik. V svojih prostih urah pa se je posvetil pesništvu in slovstvenemu delovanju sploh. Med njegovimi pesniškimi proizvodi se odlikujejo „Vilin prstan“, „Opat i žetelica“, „Gvozdeni div“ itd. Še večjo slavo pa je dosegel Šenoa kot romano- in novelopisec. Tukaj se naj le omeni „Zlatarovo zlato“ l. 1872. v „Vencu“ in „Seljačka buna“. Ti in vsi drugi njegovi proizvodi, in teh je mnogo, nam kažejo izborni talent pokojnega pisatelja. L. 1873. je prevzel Šenoa uredništvo leposlovnega lista „Vienca“, ter ga do svoje smrti uredoval in pisal za-nj. Povrh je bil Šenoa delaven ud „Hrvatske matice“ in se poganjal za povzdigo nar. hrvatskega gledišča in narodne prosvete sploh. Večna mu slava!

Jurčiču v spomin. Založil in natisnil A. Keiss na Dunaji. Tako se glasi pesen, ki jo je zložil naš znani pesnik B. M. (J. Stritar) za Jurčičevo slavnost, ktero je napravilo slovensko dijaško društvo „Slovenija“ dne 6. dec. na Dunaji. — Za isto slavnost je tudi zložil g. Anton Turkuš „Slavospev Jurčiču“, kterega je g. Stanko Pirnat za to svečanost uglasbil.

Eno leto med Indijanci. Povest. Poslovenil F. H. V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1882. 8°. 80 str.

Pod turškim jarmom. Povest iz vojske Grkov zoper Turke. Poslovenil F. H. V. Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1882. 8°. 82 str. — Vešč rodoljub nima veselja z izdanji, ki na lici kažejo, da so prestave, izvirnikovega pisatelja pa ne imenujejo. Vsakdo namreč lahko sluti, da se mu ponuja v domačej besedi blago dvomljive vrednosti, kajti imena slovečega pisca inojezičnega noben predstavljavec rad ne zamolči!

Mir. Tako se imenuje nov slovenski list, ki ga bode letos začel urediti in izdajal vrli in delavni naš g. prof. Andrej Einšpieler v Celovci po dvakrat t. j. 10. in 25. dne v meseci. List je namenjen v prvej vrsti koroškim Slovincem in velja za celo leto samo 1 gold. Evo onim priložnosti, ki nočejo samo z besedo, temveč tudi dejansstveno podpirati koroške Slovence!

„**Archiv für Heimatkunde** (sic) von Franz Schumi.“ To je naslov novemu časopisu, ki je začel izhajati — kje, zveemo samo posrednje po tem, da je naročevati treba v Ljubljani. Važno pa bi vendar bilo, ko bi se že iz nadpisa dalo posneti, kaj si misli izdajatelj pod pojmom „Heimatkunde“, ker govori v uvodu le o Kranjskej, vsebina prve pole pa se ozira na celo „Slovenijo“. Gledé uvoda naj se tudi omeni, da se nam zelo čuden zdi „ton“, v katerem je pisan. „Praehistorischer Verein“ itd. vendar niso za znanstveno delo primerni izrazi. G. izdajatelj mnogo obljubuje, njegov list bode neki prinašal: „Urkunden nach meiner eingehenden Forschung registrirt, die für die wissenschaftliche Welt von hohem Interesse sind. In den nächsten Bogen werden nach und nach Urkunden und Erläuterungen erbracht (!), welche die Beweise liefern sollen, dasz die Geschichte Krains mit allerlei Unwissenheiten (!!) und Unwahrheiten ausgeschmückt ist.“ Z ozirom na prvo polo bi vendar rekel: „die Botschaft hör' ich wohl, jedoch mir fehlt der Glaube“. Skoro na nobeno, za izdajo listin merodajno pravilo ni g. Schumi ozira jemal. V prvej poli podaje sedem listin (péle-méle, zdaj Kremsmünster, potem Kranjska, za tem Wind. marka, Istra in zopet Kranjska) in eno pismo Trubarjevo. Listine bile so že vse tiskane in le ena (štev. 2.) je s primerjanjem rokopisa poboljšana, a druge so ostale vse poprek polne pogreškov. — Začnimo s prvo, ki je ustanovno pismo za samostan Kremsmünster iz l. 777. Ta listina je do sedaj kakih osemkrat tiskana. Ohranila se nam je le v dveh rokopisih, namreč v Cod. trad. Pataviensis in v Cod. Fridericianus saec. XIII. et XIV. (fol. 51). V Mon. Boica (28, II. 196—200) so l. 1829. porabili le prvi rokopis, in to izdajo je g. Schumi ponatisol, brez ozira na dve novejši kritični izdaji, namreč v „Urkdb. des Benedict. Kremsmünster, von P. F. Hagn“ (Wien, 1852) in v „Urkdb. des Landes ob der Enns“ (Wien, 1856) II., 2—4. Pa tudi natis v M. B. ni verno posnet; nahaja se v njem več pomot, izmed kterih naj omenjam na pr. le, da se je dolgi „s“ (f) zamenjal s „f“, mesto reke Ipfá čitamo torej zmirom Ipsa, kar uspešno tolmačenje zelo ovira. Ker ni g. izdajatelj drugega rokopisa poznal, manjka mu tudi konec, ki ga Cod. Frid. dodaja: „Anno domini 777 indictione prima fundatum est monasterium nostrum, scilicet Chremsmonstrense, ab illustri duce ac rege magnifico Tassilone, qui tenuit principatum Wawarie, Karinthie, Austrie et Styrie, ...“ — Druga listina za to izdajo bila je, kakor razvidimo iz natanke opazke, 22. oktobra l. 1881. vnovič kopirana; dodano je, da se v natisu te listine od l. 1854. nahaja 10 tiskarskih pogreškov, a ko bi štel pomote, ki so v prvej listini (o Krems.) z ozirom na najnovejšo izdajo, bi se to število nekekratí povečalo. — Nikakor ne namerjavam, naštevati vseh pogreškov v sledečih listinah; brez njih niso. V 6. manjka ime grajščaka „Gerlochus“ itd. Tudi citati niso popolnoma brez hib. Pri 4. listini se hoče dodati, kar o njenej obliki Bianchi v thes. eccl. Aquil. pg. 340, Nr. 1163 pové, a to je spodletelo, kajti Bianchi (recte Susannis, ki je to delo v 14. stoletji spisal, B. ga je le l. 1847. izdal) piše tam: „Item Privilegium de Carniola et Istria per Henricum regem concessum in MLXXVII. cum Bullis aurea et cerea“, a g. Schumi piše: B. sagt: „cum bulla aurea“. — Na zadnjih 5 straneh nahajamo

za Trubarjeve privatne razmere zelo zanimivo pismo, katero je g. Schumi v knjižnici ljubljanskega semenišča zasledil ter prvokrat objavil. Za to mu moramo res hvaležni biti. Dodan je prvej poli tudi authenticni grb „der Windischen Mark“, ki se bode v 3. ali 4. poli tolmačil, in takrat torej o njem kaj spregovorimo. Zakaj pa sploh nismo s sodbo čakali, da več izide? — Zdi se nam namreč, da redka radodarnost, s katero g. Schumi poznavanje naše zgodovine podpira — pri tako okusnej zvrzanjej obliki gotovo na dobiček še misliti ni — zares zasluži, da se spravi, predno se z neuspešnim delovanjem oguli, na njej pristojeeo pot. Izdajanje listin po načinu prve pole ne bode nikomur koristilo. Učenjakom ne, drugi ljudje pa si obično ne kratijo časa s čitanjem listin, osobito ne, ako niso okusno urejene. Gotovo bi bilo največje važnosti, da se zberó vse naše zgodovine tikajoče se listine. Vendar to bi morala biti kritično urejena izdaja, ki bi potem gotovo našla mesto v zbirki „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“, katero izdaja jugoslov. akademija v Zagrebu. List, kojega je g. Schumi blagodušno za našo zgodovino stvaril, pa naj bi donasal krajše spise ter objavjal le tiste za našo zgodovino pomenljive listine, ki še niso bile prej tiskane in ktere so po rokopisih natanko prepisane. Časopis izhaja „zwangslos“. Naročuje se pri izdajatelji v Ljubljani (Kongresni trg 13), in sicer se naj pošilja znesek za 6 pol skupaj (1 fl. 80). Na naročila „ohne Geld“ se pa g. izdajatelj ne more ozirati. —

Janko Babnik.

Gospodarski poučnik. V Šibeniku je začel izdajati g. P. L. Bianchini list za kmetijstvo z ilustracijami. Cena 3 glđ. Dvakrat na mesec. — Hrvaščine zmožnim kmetovalcem list goriko priporočamo. —

„**Epistola encyclica** ss. domini Leonis pp. XIII. Grande munus.“ Editio slavica polyglotta V Pragi v Ciril-Methodijevej knjigarni za 1 gold. Ta knjižica obsega znano okrožnico sv. očeta Leona XIII. o apostolih slovanskih v izvirniku latinskem in v sedmih slovanskih jezikih. —

Cesta do Rima a dále do Neapole a Pompeje. Sepsal Bohumil Hakl, farář v Hořecích. Nákladem Dědictvím ss. Cyrilla in Methoděje na r. 1881. v Brnu pri K. Winikerji. Ta knjiga opisuje potovanje v Rim l. 1877., mesta na poti tja, na pr. Ljubljano, italijanska mesta in Italijo. V tej knjigi je knezoškof olomuški Fr. Kožulek tudi popisal letošnje romanje Slovanov v Rim —

Novi zvuci, list za zabavu, pouku in književnost. Izdajatelj in odgovorni urednik Spiro Pokrajac, lastnik Jaša Tomić. S tem naslovom je začel 1. dec. nov list „moderne realistične šole“ na Dunaji izhajati na enej poli velike 8° po dvakrat na mesec za 6 gold. na leto. —

Slovanske divadlo. G. Sehnal v Jičínu izdaja zbirko slovanskih dram in iger v českem prevodu. Te zbirke „slovanskega divadla“ izšlo je do sedaj sedem zvezkov v elegantnej obliki. I. Tajni zapisnik, hrvatski spisal Jurković, prevél Hudec. II. Školni inspektor, veselohra, srpski spisal Trifković, prevél na česko Hudec. III. Vynosne misto, veselohra, ruski spisal Ostrovski, prevél Vavr. IV. Na jednu kartu, drama v 5 dejanjih, poljski spisal Henrik Sienkiewicz, prevél Celestin Frič. V. Sousedé, komedija v 4 dej., poljski spisal Mihael Balucki, prevél na česko Švab. VI. Lov mladeho krale, igra v 1 dejanji, česki spisal Anton Koukla. VII. Smrt Ivana Groznega, tragedija, ruski spisal Tolstoj. — V tej zbirki izide tudi Jurčičev Tugomer, kterega je g. Penížek prevél na česko. Namen te zbirke je pofrancozjeni in pomemčeni repertoir poslovanjati ter Čehom podajati slovanske drame namesto slabih iz nemščine prevedenih iger. Dovoljujem si tedaj slovenske kroge opozoriti na to hvale vredno podvzetje bratov Čehov ter priporočati v podporo. Naj bi vendar tudi naši pisatelji začeli prevajati v slovenščino — rajši slovanske igre in drame, nego suhoparne nemške à la Kotzebue itd! *Al. H.*

Turgenjeva najnovejše delo. V ruskem znanstvenem journalu „Вѣстникъ Европы“ izšla je ravnokar najnovejša novela Turgenjeva, slavnega ruskega pisatelja z napisom: „Грѣсь торжествующей любви (pesen zmagonosne ljubezni)“. V tej noveli obravnava Turgenjev prvič nerusko snov. Dejanje novele igra v Ferrari na Laskem. Pribodnjič nekoliko več o tem zanimivem spisu. *Al. H.*

Beiträge zur Literatur der kroatischen Volkspoesie. Von S. Singer. Agram. Verlag von Leop. Hartman's Buchhandlung. 1882. 8° str. 111. Ta knjiga nam podaja kratek slovstveni pregled jugoslovanske narodne poesije. Pri najstarejših poročilih o jugoslov. narodnih pesnih v 14., 15. in 16. stol. začeni, predočuje nam spisovalatelj delovanje Andreja Kačića-Miošića (1690—1760), Alberta Fortisa, Ferića, in poslednjič Vuka Stefan. Karadžića. Od str. 65. do konca navaja razne prevode jugoslov. narodnih pesnij in označuje njih vrednost, potem ko je str. 51—59 navedel in ocenil novejše njih izdaje v izvorniku. Ta knjiga bode posebno onim dobro služila, ki se hočejo v kratkem podučiti o razvoji in razširjenosti slovstva jugosl. nar. pesnij. Očito pa moramo zavrniti ono strankarstvo v knjigi, ki skoro ves pesniški zaklad jugoslovanski le sebi pripisuje, in le o „hrvatskih“ nar. pesnih govori. Tudi naše slovenske zbirke nar. pesnij so mu one, „welche die unter dem Namen „Slovenen“ bekannten Berg-Kroaten aufzuweisen haben“ (str. 58), in str. 80: „Anastasio Grün hat ein — reiches Interesse für die Volkspoesie der Kroaten in den Bergländern Oesterreichs an den Tag gelegt.“ S takim naivnim samoljubjem in preziranjem bratskih narodov (tukaj Srbov in nas Slovencev) ne doseže se ono zaupanje in vdanost, ki naj vlada med jugoslovanskimi narodi! *S.*

Südslavische Revue. V Leop. Hartmanovej knjigarni v Zagrebu začena l. 1882. v nemškem jeziku izhajati „jugoslovanska revue“ štirikrat (15. jan., apr., jul. in okt.) na leto v 5 pol obsežnih zvezkih za 4 gold., in nam hoče slikati ne le literarno in znanstveno, temveč tudi duševno in javno življenje vseh jugoslovanskih narodov. Izdajatelj in urednik je dr. Ivan pl. Bojničić, adjunkt hrv. nar. museja.

Dopis iz Belgrada, dne 6. decembra 1881. Novi časniki. Od prvega decembra po st. kal. začne izhajati tukaj „Beogradski dnevnik“, pod uredništvom Kornela Jovanovića, brata slavnoznane srbskega pesnika dra. Jovana Jovanovića-Zmaja, in od novega leta „Srpski venac“, list za poesijo. Akoravno imamo dovolj časnikov — morebiti še preveč, nam bosta vendar obadva nova časnika vrlo ustrezala, kajti prvi izhaja vsak dan in je poglavito namenjen obrtu, trgovini in domačim potrebam, a drugi je za povzdigo poesije srbske, ktera je skoro popolnoma prenehala. Časniki, ktere imamo do sedaj, so večidel politični ali šaljivi — izvzemši Rad, Otačbina, Vaspitač, Prosvetni glasnik, Porota, Nar. zdravlje, Pobratimstvo, Srbadija in Ratnik, — ali naša politika je jalova, kajti vsaka stranka napada drugo na neizobražen način. Tako isto so naši šaljivi listovi — osebni napadaji in psotke, to je njihov extract. Človeku se že gnusi brati. Zato pa tudi večidel životarijo. Neverjetno je, da Srbija — razvèn uradnih „srpskih novin“ nima ne enega dnevnika. Temu je kriva — nesloga. Bliža se novo leto, Bog daj, da pride tudi za nas kaj boljšega, pred vsem pa bratska sloga. — Smrt dr. Bleiweisa obžalujejo vsi Srbi, kteri so ga više poznali. Za Vas Slovence je pač težko, ker se Vam vsi vodje tako hitro preseljujejo na oni svet. Dr. L. Tomana in dr. Bleiweisa Slovenci nikdar več imeli ne bodo, barem to je mnenje pri nas! *J. M. B.*